

ХЕМУС

1992/2

ИЗДАНИЕ НА ДРУЖЕСТВОТО НА БЪЛГАРИТЕ В УНГАРИЯ
ЗА ОБЩЕСТВЕН ЖИВОТ, КУЛТУРА И ЛИТЕРАТУРА

Уважаеми читатели,

Списание «Хемус» желае да издири и запази в своя архив, да систематизира и публикува спомени, снимки, писма, семейни хроники, които отразяват живота и бита на българските заселници в Унгария. Те могат да се отнасят както до събития и факти, свързани с живота на нашата общност тук и нейните институции - дружество, църква, училище - така и на група българи, семейство или отделна личност, отбелязването на семейни и общи празници, мнението на нашите сънародници по някой важен обществен въпрос и т.н. Всичко, което се отнася до нашия живот тук е важно! Нека не забравяме, че за археолога откриването понякога само на един глинен съд е не по-малко ценно от останките на древен дворец, защото може да даде твърде много сведения за бита, ценностите, начина на живот на хората. В този смисъл, описанието на един ден от живота на един само човек е не по-малко интересно от спомена за нашумяло събитие.

Обръщаме се към всички поколения българи и приятели на българското, които, било с паметта си, било със събирателската си настойчивост, могат да допринесат за издирването и опазването на миналото. Списание «Хемус» с готовност ще оказва помощ на всеки, който се отзове на нашия призив. Образът на нашето близко и по-далечно минало трябва да бъде за нас така жив и ярък, както редуващото се с празници ежедневието. Нека потърсим не само величието на героите, но и горчивината, и смехотворните недоразумения при сблъсъка на културни навици и обичаи.

Пътят на самопознанието е най-труден. Българската общност в Унгария е дарена с достатъчно зрялост и самочувствие, за да извърви този път. Очакваме вашите писма и материали, нека те станат частица от нашата родова памет, достъпна за всички ни!

Съдържание

Стефан ГЕЧЕВ – Из проповедите на поп Богомил	
Пета Проповед	3
Светла КЪОСЕВА – За Библията	4
За «Песен на Песните»	5
ПЕСЕН НА ПЕСНИТЕ, превод на Георги Крумов	6
СОЛОМОН И ЖЕНА МУ	16
Поп ЙЕРЕМИЯ- Повест за кръсното дърво	18
Росица ПЕНКОВА – За апокрифите	19
Стефан ГЕЧЕВ – Стихотворения	20
РАЗПЪНАТИ МЕЖДУ МНОГО БОГОВЕ И НЕВЕРИЕТО	25
Ася СЪБЕВА – Българските народни празници	
в християнския календар	29
Димитровден	30
Никулден	31
Адриана ПЕТКОВА – Народни представи за болести	
и магическото им лечение	32
ЛЕЧЕБНИТЕ РЕЦЕПТИ НА ВАНГА	34
Светла КЪОСЕВА – Училище за нашите деца	39
ИЗ ЖИВОТА НА ДРУЖЕСТВОТО НА БЪЛГАРИТЕ	
В УНГАРИЯ – хроника	41
ЗА НОВОПРИЕТИЯ УСТАВ НА ДРУЖЕСТВОТО	
НА БЪЛГАРИТЕ В УНГАРИЯ	46

Списанието се издава с материалната помощ на Управлението за националните и етнически малцинства в Унгарската Република
Редакционна колегия: Георги Иринков - председател, Тошо Дончев - главен редактор, Петър Петров - отговорен редактор, Александър Марков - секретар, Ася Събева, Райна Симеонова, Светла Къосева
Адрес на редакцията: 1097 Будапеща, ул. «Вагохид» 62. тел.: 114-1621
Корица - Росен Русев
Оформление - Юдит Калои
Снимки на българските манастири - Жолт Сабоки
Годишен абонамент: 360 форинта
Единичен брой: 96 форинта
Мнението на авторите не винаги съвпада с позицията на редакцията

Бачковският манастир

СТЕФАН ГЕЧЕВ

Из проповедите на поп Богомил

ПЕТА ПРОПОВЕД (За дърветата - откъс)

За да умееете да съединявате,
учете се най-първо да разделяте.
Затуй ви проповядвам бог и дявол.

.....

Когато си отида, кой ще ви учи?
Не смейте да се учите от камъка,
не е за вас.
Учете се от нашите дървета.

Учете се например от дъба.
Той е най-мощното и най-огромното дърво,
а ражда дребни плодове - храна на свинете

Учете се от кестена.
Лете листата му са най-милостивите,
а плодовете му наесен - най-бодливите.

Учете се от трепетликата.
Листата ѝ трептят еднакво,
когато духа вягър и когато
наоколо е пълна тишина.

Най-вече се учете от тополата.
Тя пуца много малко клони встрани,
да има сили да се извиси...

.....

За Библията

Петхилядигодишна е историята на пишещия и четящ човек, около средата на тоя период се появява Библията. Нейните текстове са съставяни в продължение на хиляда години, за да изкристализира върху 1000–1500 страници мъдростта на поколенията – мъдрост, извлечена из грешките и разочарованията, в житейските несгоди и сред омразата и любовта на разпнатия между радостите и дълга човек. Каква е тайната на Първата книга, която и до днес вълнува хората и се чете на повече от 1000 езика?

Към нея отправят поглед и отчаяният самотник, и горещият фанатик, и хладният аналитик, и възторженият почитател, и скептикът, и новопосветеният, и роденият във вярата. Тя е Книгата, която присъства в нас, дори когато никога не сме я чели, защото върху основите ѝ е изграден светогледът ни, сред градивата на днешната ни личност има безброй библейски отломъци. Тя е Библията, излязла от кориците на книгата, просмукала се във всемира ни. Дори когато се отричаме от нея, измерваме ценностите си спрямо нейната мяра. Чудото ѝ е, че може да се чете от невярващия със същия възторг и преклонение, както я чете най-смирнен поклонник.

Всяко поколение има свой прочит на Библията. От моето Тя бе грижливо скривана – не само с усилията на властниците, но и със страха на родителите ни. Стана Тайнствена и Недостъпна. Тя само витаеше около нас в духа на оцелелите храмове, на живописата и литературата, в нравствените ценности на семейството и непогубената човештина на взаимоотношенията. Не съумяха да я укрият, а първият допир с нея бе необичаен и интригуващ. «Майстора и Маргарита» на Булгаков /над която стаена също тегнеше забраната/ или пристигналата по неведоми пътища до нас роккултура, в която Исус Христос бе суперзвезда, ни срещаша с библейските герои. В рока, забранената литература и в галериите неизвестни имена ни караха да се ровим в енциклопедиите. Когато най-

сетне получих Книгата с пожълтели листи и ситно изписани страници с остарял правопис, аз се нахвърлих да я чета.

Тя беше в ръцете ми, но нима изгуби своята тайнственост, стана ли достъпна? Колкото повече навлизах в нея, все повече ме обземаше чувството за необхватност. И разбрах – тя не може да бъде прочетена, тя може да се чете. Може да бъде ежедневие, спътник, упование, докосване до вечността, можем да ѝ се възхищаваме, да я критикуваме, да я тълкуваме, да четем сред редовете ѝ миналото, настоящето или бъдещето.

В съзнанието на българина Библията пуска от векове своите корени. Първото вникване в тайнствата на вярата е станало на понятен език. Още през IX век в Кирило-Методиевият кръг били направени първите преводи на библейски текстове за нуждите на славянското богослужение. С езическо любопитство нашите предци се потапяли в библейските истории и често им давали невместено в канона тълкувание. Въпросите на първия сред посветените, цар Борис I /който така и не става известен с християнското си име Михаил/, до папа Николай всявали тих ужас у достопочтените римски отци с недопустимите за християнското съзнание звучения. Когато официалната църква чрез религиозните и манастирски центрове и школи, след десетилетна /столетна, хилядолетна/ история канонизира и догматизира вярата, живият интерес към библейския текст затрептял в еретическите апокрифи, в богомилските легенди.

Постепенно църковнославянският текст на Библията се отдалечавал от народните говори и тя ставала достояние на все по-ограничен кръг от избраници. Това явление се засилило по време на турското владичество. Спаднало нивото на образованост, за примитивната грамотност на килийните училища, библейското слово било трудно и недостижимо. Само из манастирските средища все още тлеела жаравата на средновековното знание. Печатната книга оставала далечна и непозната.

Полуграмотни свещеници старателно преписвали църковните книги, често без да прозрат в словото. И макар че въпросът за българския книжовен език бил решен още в началото на XIX век в полза на говоримия език, в богослужението още дълго си служели с църковнославянските текстове. През втората половина на XIX век по инициатива на Британското библиейско дружество бил извършен пълен новобългарски превод на библиейските книги. За реализиране на това епохално дело били привлечени български книжовници от ранга на К. Фотинов, Хр. Костович и П.Р. Славейков. Този превод бил публикуван в края на българското Възраждане през 1871 година в Цариград. Българската православна църква издала свой синодален

превод едва през 1925 година. Въпреки, че през следващите две десетилетия той бил няколко пъти преиздаден, след 40-те години трудно направеният път към библиейската мъдрост отново буренясъл, нейното слово станало недостъпно.

Днес Библията отново е пред нас – знание и предизвикателство. Защото не е ли тя книгата, дала най-много подтици за спор и размишления, теми за творчество и философско вглъбяване, извор на мъдрост и опит за вникване в модерните ни конфликти и отчаяния? Не е ли тя философско есе, поучителна притча, исторически извор, занимателно четиво, основа на вярата, подтик на любовта и надежда за вечния смисъл на нашия свят и човека в него?

За «Песен на песните»

«Песен на песните» е един от най-изящните откъси на Библията. Традицията я приписва на цар Соломон, считайки я за негова младежка творба. Сред анонимните старозаветни текстове тази податка за авторство дали е случайна?

Други тълкувания се опитват да дадат исторически смисъл на «Песен на песните», в която виждат описани любовта и женитбата на Соломон и Суламит. Песните от този цикъл са се пеели по сватбени тържества като част от сватбения обред. В древния Изток е имало обичай годеникът да бъде обличан като цар /или пастир/, а годеницата като царица /или пастирка/. Поетичното въздействие на тази прекрасна лирика е оказало огромно влияние върху развитието на европейската любовна поезия. Свежата изразителност на чувствата и неприкритата любовна жажда биха могли да изненадат запознатия предимно с аскетичната страна на християнството съвременник. Защото отвъд алегоричните и философски тълкувания, «Песен на песните» е поема за прекрасната любов между мъжа и жената, поезия пропита с чувственост и желание за близост, от чиято кристална чистота и прозрачност струи радост и ведринка. В най-святата човешка среща един пред друг стоят царицата и царят, техните роли губят обредния си смисъл и стават белег за единстве-

ността и възвисеността на опoетизираната интимна близост.

«Песен на песните» привлича вниманието на българските книжовници още с възникването на писмеността ни. Първият ѝ превод от IX в. е дело на Кирило-Методиевия кръг. През XIV в. в Търновската книжовна школа, под ръководството на обновителя на българската книжнина Теодосий Търновски, известен с изискания си, витиеват стил, е извършен втори превод, включен в т.нар. Търновска Библия. В наши дни, когато интересът към библиейския текст не само нараства, но стана възможно и неговото задоволяване, «Песен на песните» постави своеобразен рекорд. Само през 1992 година в българския литературен печат излязоха два нови нейни превода: Георги Рупчев, «Песен на песните Соломонови», «Литературен вестник», бр.4/1992г.; Иван Методиев, «Соломоновата песен на песните», «Литературен вестник», бр.6/1992г. Щастливи сме, че можем да предложим на читателите на «Хемус» още една интерпретация на творбата в превод на Георги Крумов, която се публикува за първи път в нашето списание. Нека ценителите отсъдят в това благородно прогивоборство, което ни въвежда едновременно в света на поезията и на Книгата на книгите – Библията.

Песен на песните

Въведение

1

ПЕСЕН НА ПЕСНИТЕ СОЛОМОНОВА

Годеницата

- 2 Целуни ме с целувката на устните си!
Да, ласката ти е от вино по-сладостна.
- 3 Твоите мира благоухаят.
Като разлят елей е твоето име.
Затова те залюбват девойките.
- 4 Отведи ме със себе си!
Да тръгваме, бързо!
В покоите си ме отвежда царят!
Ти ще си нашата радост и щастие!
Любовта ти опива по-силно от вино.
Наистина, залюбват те с право.

ПЪРВА ПЕСЕН

Годеницата

- 5 Дъщери Иерусалимски,
кожата ми е тъмна - и все пак съм хубава
като шатра кидарска, като черга запманска.
- 6 Не отвръщайте поглед задето съм тъмна -
от слънцето съм помургавяла!
Моите братя ми се бяха разсърдили
и ме натриха да пазя лозето.
Но своето лозе не успях да опазя.
- 7 Ти, избранико на душата ми,
кажи ми - къде си пасеш стадото?
По обяд къде пладнуваш?
Защо да се лутам
край стадата на твоите другари?

Хорът

- 8 Ако сама не знаеш,
ти, бисерна между жените,
тръгни след овците
и паси своите козлета
край станове пастирски!

Годеникът

- 9 Сравнявам те, моя невесто,
с кобилка, достойна да стъпва гордо
пред колесницата на фараона.
10 Лицето ти между обещите е прелестно,
шията ти е накитена с бисери.
11 Ще ти поръчаме златна верижка
с висулчици сребърни.

Годеницата

- 12 Докато царят се весели край трапезата,
моят народ разлива ухание.
13 Любимият ми като хмирнова китка
ще почива върху гърдите ми.
14 Любимият ми е като кипарисов кичур
от лозята енгедски.

Годеникът

- 15 Колко си хубава, скъпа моя, колко си хубава!
Като гълъби са очите ти!

Годеницата

- 16 Колко си хубав, мой мили, колко си хубав!
Леглото ни е свежозелено,
17 гредите на дома ни кедрови,
стените ни са с кипарис покрити.

II

- 1 аз съм като сардонски нарцис,
аз съм лилията на долините.

Годеникът

- 2 Като лилия между трънаци
е мойта невеста между девойките.

Годеницата

- 3 Като ябълково дърво сред дъбрава
е моят любим сред момците,
Под сянката му да седна копнея горещо,
защото плодът му услажда устата ми.
4 Той ще ме отведе в дома на виното,
като пряпорец ще се вее над мен любовта му.
5 Искам да се подсиля -
дайте ми млин със стафиди,
ободрете ме с ябълки,
защото линея от обич.
6 Ще подпъхне лява ръка под главата ми,
с десницата си ще ме обгърне.

Годеникът

- 7 Дъщери Иерусалимски, заклевам ви
в газелите и елените степни -
не смущавайте моята любима!
Да се пробуди когато тя иска!

ВТОРА ПЕСЕН

Годеницата

- 8 Тихо! Вижте го - идва любимият,
подрипва по планините, тича по хълмовете!
Любимият ми е като газела,
като млад елен е любимият.
Вижте го - вече спря до дома ни,
наднича през решетките на прозореца,
9 поздравява и влюбено казва:

Годеникът

- 10 Стани, моя любима, ела, красавице моя!
Погледни - зимата свърши,
дъждът стихна, отиде си.
11 Разцъфтяха цветята в градината,
време е за резитба на лозето,
гугутки загукаха вече по нивите,
12 смокините ранни поалениях,
лозниците се разлистат и леят уханье.
Стани, свидна моя! Ела, моя красавице!
13 Гълъбице, загнездила в скалните процеци,
стаена в канарите, излез на пътеката,
покажи си лицето, погали ме с думи!
Гласът ти е звънък, лицето ти е чаровно!

Хорът

- 14 Изловете лисиците с лисичетата,
те съсипват лозята, ще съсипят и нашето,
а то тъкмо разцъфва!

Годеницата

- 15 Мой е моят любим - и аз съм негова.
Той пасе стадото си сред лилии.
16 Преди да възкръсне дневният вятър
и преди сенките да се оттеглят,
върни се любими, като газела,
като сърндак по планините свещени.

III

- 1 Всяка нощ търсех в леглото си
любимия на своята душа.
Напразно го търсех - не го намерих.

- 2 Затова ще стана, града ще пребродя,
ще го търся по друмища и по мегдани,
него - любимия на душата ми.
Напразно го търсих - не го намерих!
- 3 В града обикаляха стражите.
Не видяхте ли любимия на душата ми?
- 4 Продължих и само след миг
срещнах любимия на душата ми.
Вкопчих се в него и не ще го пусна
докато не го отведа в дома на майка ми,
в стаята на тази, която
в утробата си ме е износила.

Годеникът

- 5 Дъщери Иерусалимски, заклевам ви
в газелите и сърните планински
не смущавайте моята любима,
нека стане когато тя иска!

Възхвала на годеника

- 6 Кой се задава откъм пустинята
като вихрушка?
Край него се лее аромат на тамян и смирна,
и на всякакви скъпи благоухания.
- 7 Вижте - носилката на Соломон!
Край нея - шестдесет войни,
най-силните на Израил,
в боевете изпитани.
- 8 Меч носи всеки
край своя хълбок -
срещу нощните бродници.
- 9 Трон си направи цар Соломон
от дърво ливанско.
- 10 От сребро са подпорите,
облегалката - златна,
седалката - в кадифе,
в средата с абаносова украса.
- 11 Елате, дъщери сионски, погледайте:
цар Соломон, на главата с диадема!
Положи я майка му в деня на венчилото,
празника на сърцето му!

IV

Годеникът

- 1 Колко си хубава, любима, много си хубава!
Очите ти зад воала са като гълъби,
косите ти падат както козите слизат
на стада от планината Галеад.
- 2 Зъбите ти се белеят като овце остригани,
когато изкъпани излизат от вадата.
Те всичките агнят по две близнета
и отроче никоя не е загубила.

- 3 Устните ти са кърмъзинена панделка,
обични са устата ти чуруликащи.
Бузите ти, като резени нарове,
аленеят под булото.
- 4 Шията ти е кула Давидова,
украсена с каменни бойници.
Под тях блестят хиляди щитове -
и все щитове на герои.
- 5 Гърдите ти са две нежни сърнети,
близнета газелени,
които пасат сред лилии.
- 6 Преди да се вдигне вятърът дневен
и сенките да поемат на път,
ще отида в планината, обрасла със смирна
и на хълма с тимиян.
- 7 Любима моя, красива си цялата,
петънце няма по теб.
- 8 Слезни от Ливан, невесто моя,
слезни при мен от Ливан!
Слезни от върха Аман,
от билата на Сенир и Ермон,
от свърталищата на лъвовете,
от планинския стан на пантерите.
- 9 Ти обая сърцето ми, невесто-сестрице,
омагьоса сърцето ми
с първия поглед на очите си,
с едничка огърлица на шията ти.
- 10 Как пленява любовта ти, невесто-сестрице,
колко е по-сладка от вино твойта ласка!
Маслата ти ухаят по-нежно от другите!
- 11 От устните ти, годенице, чиста мед капе,
и под езика ти мед и мляко се крие.
Уханието на дрехите ти е балсам ливански,
- 12 невесто-сестрице, недостъпна градина,
градина запечатана, недосегаем извор.
- 13 Ти цъфтиш като плодна градина,
пълна с какви ли не добивки разкошни -
- 14 с нард и шафран, ароматна тръстика, канела,
с дървеса, раждащи смоли уханни,
с алое и смирна, с най-скъпи балсами.
- 15 От извора ти градински жива вода блика -
и тя от Ливан се стича до него.

Годеницата

- 16 Надигни се, вятърко северен! Ветре южен,
побързай!
Повеите в градината ми, уханията ми понесете!
Нека дойде любимият в свойта градина
и се наслади от плодовете ѝ вкусни.

V

Годеникът

- 1 Невесто-сестрице, втурнах се в градината,
набрах смирна благоуханна,
мед пия направо от питата,
вино пия с мляко.
Обични мои, елате и пийте,
опиянете се, мои побратими!

ЧЕТВЪРТА ПЕСЕН

Годеницата

- 2 Аз спях, но сърцето ми го очакваше.
Тихо! Почуква любимият!

Годеникът

Отвори ми врата, сестрице любима,
гълъбице, перличке моя!
Защото косите ми с роса са покрити,
къдрите ми са влажни от нощните изпарения.

Годеницата

- 3 Вече се разсъблякох, как да се облека отново?
Измих си вече краката, пак ли да ги нацапам?
4 Любимият ми пхна ръка в пролуката
и цялата потреперах отвътре.
5 Станах, за да отворя на моя обичан.
От дланта ми, от пръстите капеше смирна
върху резето спуснато.
6 Отворих вратата на любимия,
но вече го нямаше! Някъде беше изчезнал!
Дъхът ми замря - той беше избягал!
Потърсих го, но не го намерих.
Повиках го, но не ми отговори.
7 Срегнаха ме нощните стражи,
които града обикаляха.
Удряха ме, до кръв ме биха,
а стражите от стените
ми смъкнаха наметалото.
8 Дъщери Иерусалимски, моля ви,
ако намерите моя любим...
Какво да му кажете?
Че от любов съм се разболяла!

Хорът

- 9 О, бисер между жените,
с какво е по-виден твоят любим
от другите влюбени?
С какво изпъква сред другите влюбени,
че трябва тъй да ни умоляваш?

Годеницата

- 10 Моят любим е и бял, и румен -
той сред десет хиляди момци ще изпъкне.
- 11 Главата му е от чисто злато,
косите му са кичур фурми,
като врани са черни.
- 12 Очите му са като морето,
като гълъби при вода на басейн
и в мляко се къпят.
- 13 Край бузите му - лехи балсамови,
набуяли с ароматни билки.
Устата му е лилия, смирна капе от нея.
- 14 Ръцете му са валяци златни,
обкичени с топази.
Тялото му е слонова кост
и цялото е в сапфири.
- 15 Нозете му са мраморни стълбове,
стъпалата му - златни.
Снагата му е висока като ливански кедр.
- 16 Устата му е медено-сладка.
Той ме пленява с всичко!
Такъв е моят любим, моят приятел,
дъщери Иерусалимски!

VI

Хорът

- 1 Къде отиде любимият ти, о бисер между
жените?
Къде изчезна любимият ти, да го потърсим
заедно!

Годеницата

- 2 Любимият ми слезе в градината,
при лехите балсамови,
за да се упие в ухания,
докато бере лилии.
- 3 Мой е моят любим и аз съм негова!
Той пасе стадото си сред лилии.

ПЕТА ПЕСЕН

Годеникът

- 4 Като Тирца си хубава, моя любима,
като Иерусалим си прелестна!
Тръпнат пред теб като пред всинство!
- 5 Отвърни погледа си от мене,
ще ме омагьосаш с него!
Косите ти падат както слизат козите
на стада от планината Галаад.

- 6 Зъбите ти белеят като овце остригани,
които от водата излизат изкърпани.
Те всичките раждат по две близнета
и отроче никоя не е загубила.
- 7 Бузите ти като резени нарове
под булото ти се аленеят.
- 8 Царици има шестдесет, наложници осемдесет,
девиците брой нямат,
- 9 но свършена е само моята гълъбица,
едничка на майка си,
любимка нейна.
Щом я видят, девойките я наричат щастлива,
славят я дори царици и наложници!

Хорът

- 10 Коя е тя, дето блести като румено зазоряване?
Тя е хубава като луна в пълнолуние,
та тя като слънце сияе!
Пред нея тръпнат като пред войска с пряпорец!

Годеницата

- 11 Отидох в ореховата градина, за да видя
разлистила ли е тя в долината,
да видя развило ли се е лозато
и наровете дали са нацъфнали.
- 12 И тогава - не зная как стана - любимият
ме положи в колесницата на народа ми благороден.

VII

Хорът

- 1 Върни се! Суламит, върни се!
Върни се, върни се! Нека да те погледаме!

Годеникът

Какво има, защо искате Суламит да погледате?
Да не би как играе хоро манаамско?

Хорът

- 2 Колко са хубави краката ти в сандалите,
лична девойко!
Извивките на хълбоците ти са като накити,
изковани от ръце изкусни.
- 3 Пъпът ти е като валчеста чашка,
нека има и вино ароматно!
Коремът ти е като кръстец пшеница,
окръжен от лилии.
- 4 Гърдите ти - като две сърнички,
близнета на газела.

- 5 Шията ти е като кула от слонова кост,
очите ти са като езерата Есевонски
при Батрабимската порта.
Носът ти е като ливанска кула,
обърнатата към Дамаск.
- 6 Главата ти е като Кармил,
косата ти върху нея е кадифена.
А твоите сплитки държат царя в окови.

Годеникът

- 7 Колко си хубава и обаятелна,
любима, красавице моя!
- 8 Снагата ти е като палма,
гърдите ти - като гроздове.
- 9 Ще се покатеря на палмата,
за да оберя плодовете ѝ,
защото гърдите ти са гроздове,
дъхът ти е ябълков,
- 10 а устата ти - най-добро вино.

Годеницата

- Тъй плавно го пие любимият!
Разлива се кротко по устните на спящите.
- 11 Аз принадлежа на любимия,
той копнее за мене.
- 12 Ела, мой обични, да отидем в полето,
нощта да прекараме на чифлиците!
- 13 Рано сутрин да се качим на лозята по хълма,
да видим дали са се развили лозинките,
дали пъпките не са цъфнали вече
и дали са в цвят нарове.
- 14 Аромат леят ябълките на любовта,
прекрасни плодове са натрупали пред вратата ни.
Отделих ти и пресни, и стари, любими!

VIII

- 1 О, да беше ми брат,
да беше откърмен от гърдата на майка ми!
Тогава и на улицата бих те целувала
и никой не би ме презирал.
- 2 Бих те отвела в дома на мама
и там ти би ме учил,
а аз бих те поила с ароматно вино
и шира от нарове.
Той подпъхва лява ръка под главата ми,
с дясната ме обгръща.

Годеникът

- 4 Дъщери Иерусалимски, моля ви,
не я смущавайте, не я събуждайте
нека почива мойта любима!

ЗАВЪРШЕК

Хорът

- 5 Коя се задава откъм пустинята
и се обляга на своя любим?

Годеникът

- Събудих те под ябълковите клони,
там, където е наченала майка ти да те ражда,
и се е гърчела в родилни мъки.
6 Сложи ме като печат върху ръката си!
Та нали любовта като смъртта е всесилна,
а страстта кипи като преизподнята.
Стрелата ѝ е стрела огнена, пламък Божи.
7 Не се гаси любовта и с море от вода,
и най-стремглав бързей не я отвлича!

ПРИБАВКА

Поговорка

Ако някой предложи в замяна на любовта
всички съкровища на дома си -
и това ще е малко!

Две присмехулни песнички

- 8 Имаме сестрица мъничка, още и гърди няма.
Какво да сторим, ако почукат сватовници?
9 Да бе стена, да я покрием със сребърен покрив,
да бе врата, да я закрием с кедрова ограда.
10 Стена съм и гърдите ми са като кули!
Затова не откъсват поглед от мене.
11 Соломон имаше във Ваалхамон лозе.
Повери го на пъдари да му го пазят.
По хиляда сребърни шекела трябваше да плати
на всеки от тях срещу добива.
12 Аз сам си гледам моето лозе.
Соломон, спести си хиляда шекела,
а на пазачите дай по двеста.
13 Ти, която живесеш в градини, обади се!
Искат да те чуят мойте другари!
14 Побегни, любов моя,
бързо като газела,
като сърна,
по планините уханни!

превод: Георги Крумов

Соломон и жена му

Соломон беше цар премъдър, син на царя и пророка Давид. Той имаше чудновати дарби и владееше над цялата земя. Посещаваше, престорен на беглец, всичките царе, съблазняваше жените им и вземаше от тях пръстен; и когато се завръщаше в своята земя, изпращаше пръстена назад, от чиято жена бе го взел, и така се подиграваше с всички владетели. Един път Давид рече на Соломон: «Соломоне, я се ожени, не върши лудости, както досега». А той отговори: Докато не си намеря прилика, няма да се ожения». Най-после срещна жена, много хубава. Когато я доведе в къщи, цар Давид му рече: Тази хубавица наистина ще причини голяма съблазън». «Не, татко – каза Соломон, – каква съблазън ще стане, когато тя не ще намери по-добър човек от мене. Аз съм цар на царете, по-мъдър съм от всички други на света и най-хубавец». Давид тогава му рече: «Коя ли хубавица е неприятна за хората? Неприятни са само пакостите, които може тя да докара».

Когато кипърският цар се научил, че Соломон си намерил много хубава жена, повика своите велможи и им рече: «Който от вас се реши да отнеме царицата на Соломон и да ми я доведе за жена, ще му дам голямо богатство». Намери се тогава един исполин да извърши това. Той взе със себе си многоцветни камъни, бисер и злато, направи хубаво царско рухо, каквото човешки ум не може да си въобрази, и така като търговец замина за земята на Соломон. Всички, които видяха стоката на търговеца, много се зачудиха и съобщиха за това на царицата. Тя веднага поръча на своите служители да ѝ доведат търговеца, за да види. И когато разгледа нещата, тя остана удивена и попита веднага за цената им. Исполинът рече: «Госпожо царице, защо ме питаш колко струват? Не е за тебе това рухо, по нас такива носят само робините». Царицата тогава рече: «Ако такива носят само робините, тогава жената на вашия цар какво ли рухо носи?» Исполинът отговорил: «Нашият цар си няма царица, защото още не си е

намерил достойна прилика на своята хубост; но ако намери, пригответ е дворец със звезди, та тя да се забавлява с тях».

Тогава жената на Соломон го попита тайно: «Дали би искал царят да ме вземе?» А той рече: «Няма съмнение, че той би се много радвал на тебе и на твоята красота». Тя пък го повика пасаме и му каза: «Е, как ще можеш да ме заведеш при него?» «Открадни – отговори той – църковните ключове и ми ги дай». Тя направи това. После исполинът ѝ даде омайно биле да пие, от което тя умря. И като съобщиха за станалото на Соломон, той се зачуди много за ненадейната смърт на царицата, па рече: «Прогорете с желязо дланите ѝ, да не би да извърши някое дело, за което говореше баща ми Давид». Така и направиха. После Соломон заповяда: «Положете я в църковната гробница, но ръцете ѝ оставете отвън, та като идвам, да я гледам, защото ми беше много мила». През нощта обаче исполинът дойде в църквата, отвори, взе царицата, напои я с омайно биле и тя оживя. После я пренесе на кораба и заведе при кипърския цар, комуто тя стана жена.

Соломон, като пожела да види своята покойна царица и не я намери в гробницата, рече: «Имал е право баща ми, като казваше: Хубава жена голямо неприятелство докаква.» Тогава той изпрати хора да я дирят навсякъде, но не можаха да я намерят. Най-после дойде един човек и съобщи на царя, че жена му е в Кипър. Соломон го запита: «Как да узная дали действително е там?» Тогава направиха ръкавици, украсени с безценни камъни, и отиде човек в Кипър да ги продава. Царицата, като узна за търговеца, повика го, за да купи ръкавиците. И когато ги туряше на ръцете си, този забеляза прогорената длан и позна царицата. След това той се върна при Соломон и му разказа всичко. Соломон се разтъжи много, па като взе петдесет души отбрани мъже, въоръжени добре, заведе ги в кипърската земя. После им поръча да застанат на две поприща място извън крепостта, наричана Сеаф,

и като чуят тръба да засвири, да се притекат по тази посока, а той пък влезе в града като странник. Царицата, която гледаше из двореца, видя Соломона и го позна. После го извика при себе си и го запита за какво е дошъл там. Соломон ѝ рече: «Ти знаеш каква обич имах с тебе; ето дойдох да видя красотата на лицето ти.» Царицата скри Соломона.

Когато дойде кипърският цар в своя дворец при царицата, улови я за рамото и се забавляваше с нея. Тогава тя му рече: «Да е да те види Соломон как се забавляваш с мене, какво би казал?» «Какво ще ми каже Соломон? – отвърна царят. – Ако и да е велик, той е мой събрат, тъй като аз съм си цар в своя земя; при това теб не съм те взел насилствено, с война, а ти дойде доброволно за любовейство». Царицата пък му рече: «Искаш ли да видиш Соломон?» На което царят отвърна: «Луда жено, какво говориш! Соломон е цар на царете. Какво ще търси тука?» Тя пак настоя: «Добре, ако ти покажа Соломон, нищо не му казвай, а го погуби; ако ли речеш да говориш с него, доста е да ти отвърне с четири думи и да те убие». Царят ѝ каза: «О, луда жено, как може Соломон да мине през полето, което е пълно с войска, ти само си приказваш».

Тогава тя изведе Соломон. Кипърският цар го запита: «Здрав ли си, Соломоне?» «Здрав съм, царю – отговори той, – но кажи ми, здрава ли е жена ти?» На това царят каза: «Соломоне, ако някой дойде в къщата ти и преди всичко запита за твоята жена, какво би му сторил?» «Бих го хвърлил в тъмница – рече Соломон, да лежи там три дена». Тогава служителите царски хвърлиха Соломон в тъмница и след три дена го изведоха. Царят направи съд и запита: «Е, Соломоне?» А този отвърна: «Какво «е», господарю?» Царят пак запита: «Когато цар улови царя, какво му прави?» «Погубва го – отговори Соломон, – но ако да съм

в ръцете ти, все съм цар. Аз загивам заради жена. Не ме погубвай тайно, защото никой не ще узнае, че Соломон е загинал. Изведи ме на полето и там ме обеси на голям дъб, та всеки да види».

След това качиха Соломон на колесница и го покараха за полето. Като вървяха, Соломон се засмя силно. Царят, като забеляза това, рече: «О, Соломоне, аз те водя на смърт, а ти се смееш. Защо ли?» «Чудя се – отговори Соломон – как колело колелото догонва и после и двете в калта». След малко царят пак го запита: «Соломоне, къде ти е мъдростта, която имаше?» Този му отговори: «Моята мъдрост отиде към смъртта. Когато човек е гладен, и мъдростта му изчезва, та мисли само как да се наяде. Така и мене ме налегна жалост за жена и от това ще умра».

И когато го приведоха към дъба, Соломон рече на царя: «Братко, дай ми една тръба, та да засвири пред смъртта си, защото такъв е обичаят у нас». И като му донесоха тръба, той я взе и се покачи на дъба и засвири; в това време войниците оседлаха конете си. Засвири втори път, войниците възседнаха конете си. Засвири трети път и те пристигнаха и уловиха кипърския цар и царицата. Соломон се обърна тогава към царя и му каза: «Видя ли сега защо се смеех, като гледах как колелата идеха едно след друго!» Тогава владетелят на Кипър се замоли: Господарю, не ме мъчи, но ми дай сладка смърт!» И Соломон му я даде, като пусна кръв из жилите му. И така малко страда и умря. Царицата скочи тогава към Соломон и почна да го ласкае и да казва: «Господарю мой, царю Соломоне, знаеш ли, че от моята ръка ти се предава кипърското царство и че чрез мене сполучи да убиеш моя злодеец, кипърския цар» и пр. Соломон заповяда обаче да ѝ вържат краката за опашката на коня и така да бъде разкъсана. Соломон след това завладя цялата кипърска земя.

Повест за кръстното дърво

Мойсей поведе синовете израилеви от Червеното море и ги заведе при Мера. Но от Мера не можеха да пият, въпреки обилната вода, защото беше много горчива. Мойсей призова господ и се помоли за хората. И дойде при него ангел и му показа три дървета: ела, кедър и кипарис. Мойсей направи, както му заповяда ангелът: взе трите дървета, сплете ги на плетка и я посади при изворите на водата. Господният ангел рече: «Това е образът на света Троица; това дърво ще бъде спасение, това дърво е живот за света, на това дърво евреите ще разпънат господ и истинската светлина ще се възнесе от живеещия в света свещник. А еврейските старейшини ще осъдят този, който ще съди целия свят – живи и мъртви». С такива думи Мойсей предсказа за Христа, тъй като бе научен от ангела.

И веднага водата стана сладка за красота и веселие на хората и животните, на небесните птици и земните зверове. И слушаха синовете израилеви за дървото, за което говореше Мойсей: кога ще дойде /Христос/ и как тогава ще го осъдят. Мойсей пророчествува с много думи, които се сбъднаха.

2. Като се изминаха много години, Мойсей дойде с хората в хориевската земя. Мястото беше удобно за тях да разпънат шатри. То се наричаше Моавий и беше пусто, защото не можеше да се премине там от множество змийска гад, която бе твърде зла. Ухапани, Мойсеевите хора започнаха да загиват в палатките си. Мойсей се наскърби за народа си и извика към своя господ бог. И господ чу. От бога бе изпратен ангел, който държеше в ръката си кръстен знак: едно копие с пронизана в средата змия от мед. «Направи това, което виждаш в ръцете ми! Дървото, което посади при водата, ето що ще стане от него, и един ще бъде окачен на него». Ангелът каза това на Мойсей и го остави.

Мойсей стана рано, скова змия от мед, набучи я на копие и го постави сред своите хора. На ухапа-

ните каза: «Ако някой е болен, а аз бъда далече, нека погледне поставения знак и да извика: Боже мой, в името на това знамение, помилвай ме!». И започнаха ухапаните люде да оздравяват, а не знаеха, че това е кръстен знак. Те се кланяха на копието и медта и почитаха вишния, който щеше да дойде за спасение на целия свят. След това Мойсей каза на хората: «Всички, както сега виждате, сте спасени само с гледане, така и ще бъде. След тези години ще дойде вишният всесъздател на първите хора Адам и Ева, които ще получат вечен живот. Ще дойде заради патриарсите, пророците, заради всички, които проляха кръвта си за Христа, които в негово име завършиха живота си». Един от израилтяните му каза: «Кажни ни всичко, което ще се случи». И той им разказа онова, което му съобщи ангелът: че дървото, което посади при водата, при Мера, това дърво ще бъде приготвено за разпятие на този, който ще се роди от рода на Юдея; ще излезе от дева Мария и ще бъде от коляното на Давид, Аврамов внук; от праведния Есей ще произлезе пречистата дева, и от девата ще се роди синът на всевишния, и той ще бъде разпънат с двама разбойници. На този домът ще се иззида за 46 години. Тогава ще отсекаат дървото на спасението, но по това време още не ще бъде позволено на вишния да дойде и да се роди на замята. Ще отсекаат дървото след 4000 години и повече.

Това говореше Мойсей и синовете израилеви слушаха казаното, внимаваха и го полагаха в своето сърце, казвайки: «Кога ли ще дойде това?» И поглеждаха към небето, молейки му се за пощада. И всички те, като дойдоха с много народ, пазеха дървото и го бранеха от чуждите. Често слушаха как ще бъде разпънат с двама разбойници.

3. По това време се намери един разбойник на има Афросит. Той, като дойде, каза: «Как мога да се освободя от множеството си грехове?» Мойсеевите другари му казаха: «Иди при Мера и пази дървото от чужденци, докато дойдат от Йерусалим

и го отсекал с царска заповед. И тръгнал по пустинята с тях и ако видиш всичко, което се случи, разпни се и ти с този, който ще съди целия свят». Афросит отиде при Мера да пази дървото и прекара там 75 години. И като завърши своя живот, изсушил тялото си с пост и молитва, отиде при господата.

И така се смениха пазещите дървото до 67 души, просвещавани от дух. Пророците един след друг проповядваха и казваха какво ще стане. /Хората/ вярваха и се покланяха на дървото, казващи, че пророчеството на Мойсей е спасение. И така завършваха годините си.

РОСИЦА ПЕНКОВА

За апокрифите

Като вид книжнина апокрифите водят началото си още от най-старо време (I-II век). Но в този период на езичество и ранно християнство в апокрифите не се влага смисъл на забранена литература. Те по-скоро са книгите, написани с непознати писмени знаци, или религиозни творби, чийто произход се счита за божествен. Само определени лица имат достъп до тях. Всяка религиозна секта има такива «тайни книги», които строго се съхраняват. Оттук идва и наименованието им на гръцки «апокрифос» означава «скрит», «таен».

Когато църквата окончателно канонизира (установява, определя) «божествените» книги, понятието апокриф променя своето значение. Апокрифи започват да се наричат онези творби с религиозни теми, които остават извън състава на Библията. Канонични (т.е. истински, признати) са писанията, включени в Стария и Новия завет, а творбите извън тях се обявяват за неистински, за лъжливи и започват да се преследват като еретически. Така апокрифи стават отречените и преследвани от официалната църква религиозни произведения. Заглавията им се оповестяват в списъци (индекси) на забранени книги и затова те се разпространяват тайно.

Апокрифната литература обхваща художествена проза, поезия, послания, молитви, гадателски книги, въпроси-отговори.

Апокрифните творби са своеобразно допълнение на библейските книги, свободно тълкуване и художествено разгръщане на отделни идеи и мотиви от тях.

Някои от темите на апокрифите са свързани със Стария завет: създаването на света и отношенията между бога и дявола, животът на първите хора Адам и Ева, седемте небеса, задгробният свят. Например: «Откровение варухово», «Книга за Енох», «Видение Исаево», «Слово за Адам и Ева», «Соломон и жена му» и др. Главните теми пък на новозаветните апокрифи (апокрифите, свързани с Новия завет) са: животът и подвизите на Исус и Апостолите. Например: «Детство Исусово», «Протоевангелие на Яков», «Евангелие на Никодим» и др.

Апокрифите възникват не само на библейска основа. В тях се преплитат и разнообразни митове, легенди, предания. Поради своята достъпност, демократизъм и занимателно съдържание те бързо се разпространяват сред много народи. В тях се рисуват необикновени събития и герои. Те завладяват въображението, отговарят със средствата на художественото слово на много въпроси, които вълнуват човека. В апокрифите намират отражение човешки мечти, земни нрави, битови подробности. В тях сухото описание отстъпва пред действието, винаги нещо става, героите нещо вършат.

За широкото разпространение на апокрифите говорят различните преводи на едни и същи апокрифи, различните редакции и варианти. Основният цикъл апокрифи, както и каноничните религиозни книги, е универсален, има международно разпространение. Но в отделните народности литературни също възникват отделни оригинални апокрифи.

В България апокрифите проникват още през X век. В продължение само на няколко века на българите стават известни около 100 апокрифа. През X–XIII век в България вече не само се превеждат, но се и създават нови творби. Българското богомилство създава богата апокрифна книжнина.

Авторите на апокрифите обикновено са неизвестни. Името на поп Йеремия (X век) е останало в историята на литературата като име на оригинален български автор. Творбите му се различават от канона с богата фантазия и действеност. Той написва «Повест за кръстното дърво» и молитви против болести. С много неочаквани случки, с умело преплитане на библейски лица и с неизчерпаемо въображение той проследява историята на онези дървета, от които ще бъде изкован кръстът за разпятието на Христос и кръстовете на разбойниците. Познати са различни варианти на този апокриф.

Като популярно четиво, което действа силно върху въображението, апокрифите оказват влияние и върху личното творчество и фолклора във всички страни, където се разпространяват. И днес, векове по-късно, с не по-малка сила будят у читателя размисли.

Повест за кръстното дърво

Мойсей поведе синовете израилеви от Червеното море и ги заведе при Мера. Но от Мера не можеха да пият, въпреки обилната вода, защото беше много горчива. Мойсей призова господа и се помоли за хората. И дойде при него ангел и му показа три дървета: ела, кедр и кипарис. Мойсей направи, както му заповяда ангелът: взе трите дървета, сплете ги на плитка и я посади при изворите на водата. Господният ангел рече: «Това е образът на света Троица; това дърво ще бъде спасение, това дърво е живот за света, на това дърво евреите ще разпънат господа и истинската светлина ще се възнесе от живеещия в света свещник. А еврейските старейшини ще осъдят този, който ще съди целия свят – живи и мъртви». С такива думи Мойсей предсказа за Христа, тъй като бе научен от ангела.

И веднага водата стана сладка за красота и веселие на хората и животните, на небесните птици и земните зверове. И слушаха синовете израилеви за дървото, за което говореше Мойсей: кога ще дойде /Христос/ и как тогава ще го осъдят. Мойсей пророчествува с много думи, които се сбъднаха.

2. Като се изминаха много години, Мойсей дойде с хората в хориевската земя. Мястото беше удобно за тях да разпънат шатри. То се наричаше Моавий и беше пусто, защото не можеше да се премине там от множество змийска гад, която бе твърде зла. Ухапани, Мойсеевите хора започнаха да загиват в палатките си. Мойсей се наскърби за народа си и извика към своя господ бог. И господ чу. От бога бе изпратен ангел, който държеше в ръката си кръстен знак: едно копие с пронизана в средата змия от мед. «Направи това, което виждаш в ръцете ми! Дървото, което посади при водата, ето що ще стане от него, и един ще бъде окачен на него». Ангелът каза това на Мойсей и го остави.

Мойсей стана рано, скова змия от мед, набучи я на копие и го постави сред своите хора. На ухапа-

ните каза: «Ако някой е болен, а аз бъда далече, нека погледне поставения знак и да извика: Боже мой, в името на това знамение, помилвай ме!». И започнаха ухапаните люде да оздравяват, а не знаеха, че това е кръстен знак. Те се кланяха на копието и медта и почитаха вишния, който щеше да дойде за спасение на целия свят. След това Мойсей каза на хората: «Всички, както сега виждате, сте спасени само с гледане, така и ще бъде. След тези години ще дойде вишният всесъздател на първите хора Адам и Ева, които ще получат вечен живот. Ще дойде заради патриарсите, пророците, заради всички, които проляха кръвта си за Христа, които в негово име завършиха живота си». Един от израилтяните му каза: «Кажни ни всичко, което ще се случи». И той им разказа онова, което му съобщи ангелът: че дървото, което посади при водата, при Мера, това дърво ще бъде приготвено за разпятие на този, който ще се роди от рода на Юдея; ще излезе от дева Мария и ще бъде от коляното на Давид, Аврамов внук; от праведния Есей ще произлезе пречистата дева, и от девата ще се роди синът на всевишния, и той ще бъде разпънат с двама разбойници. На този домът ще се иззида за 46 години. Тогава ще отсекаат дървото на спасението, но по това време още не ще бъде позволено на вишния да дойде и да се роди на замаята. Ще отсекаат дървото след 4000 години и повече.

Това говореше Мойсей и синовете израилеви слушаха казаното, внимаваха и го полагаха в своето сърце, казвайки: «Кога ли ще дойде това?» И поглеждаха към небето, молейки му се за пощада. И всички те, като дойдоха с много народ, пазеха дървото и го бранеха от чуждите. Често слушаха как ще бъде разпънат с двама разбойници.

3. По това време се намери един разбойник на има Афросит. Той, като дойде, каза: «Как мога да се освободя от множеството си грехове?» Мойсеевите другари му казаха: «Иди при Мера и пази дървото от чужденци, докато дойдат от Йерусалим

и го отсекал с царска заповед. И тръгнал по пустинята с тях и ако видиш всичко, което се случи, разпни се и ти с този, който ще съди целия свят». Афросит отиде при Мера да пази дървото и прекара там 75 години. И като завърши своя живот, изсушил тялото си с пост и молитва, отиде при господата.

И така се смениха пазещите дървото до 67 души, просвещавани от дух. Пророците един след друг проповядваха и казваха какво ще стане. /Хората/ вярваха и се покланяха на дървото, казващи, че пророчеството на Мойсей е спасение. И така завършваха годините си.

РОСИЦА ПЕНКОВА

За апокрифите

Като вид книжнина апокрифите водят началото си още от най-старо време (I-II век). Но в този период на езичество и ранно християнство в апокрифите не се влага смисъл на забранена литература. Те по-скоро са книгите, написани с непознати писмени знаци, или религиозни творби, чийто произход се счита за божествен. Само определени лица имат достъп до тях. Всяка религиозна секта има такива «тайни книги», които строго се съхраняват. Оттук идва и наименованието им на гръцки «апокрифос» означава «скрит», «таен».

Когато църквата окончателно канонизира (установява, определя) «божествените» книги, понятието апокриф променя своето значение. Апокрифи започват да се наричат онези творби с религиозни теми, които остават извън състава на Библията. Канонични (т.е. истински, признати) са писанията, включени в Стария и Новия завет, а творбите извън тях се обявяват за неистински, за лъжливи и започват да се преследват като еретически. Така апокрифи стават отречените и преследвани от официалната църква религиозни произведения. Заглавията им се оповестяват в списъци (индекси) на забранени книги и затова те се разпространяват тайно.

Апокрифната литература обхваща художествена проза, поезия, послания, молитви, гадателски книги, въпроси-отговори.

Апокрифните творби са своеобразно допълнение на библейските книги, свободно тълкуване и художествено разгръщане на отделни идеи и мотиви от тях.

Някои от темите на апокрифите са свързани със Стария завет: създаването на света и отношенията между бога и дявола, животът на първите хора Адам и Ева, седемте небеса, задгробният свят. Например: «Откровение варухово», «Книга за Енох», «Видение Исаево», «Слово за Адам и Ева», «Соломон и жена му» и др. Главните теми пък на новозаветните апокрифи (апокрифите, свързани с Новия завет) са: животът и подвизите на Исус и Апостолите. Например: «Детство Исусово», «Протоевангелие на Яков», «Евангелие на Никодим» и др.

Апокрифите възникват не само на библейска основа. В тях се преплитат и разнообразни митове, легенди, предания. Поради своята достъпност, демократизъм и занимателно съдържание те бързо се разпространяват сред много народи. В тях се рисуват необикновени събития и герои. Те завладяват въображението, отговарят със средствата на художественото слово на много въпроси, които вълнуват човека. В апокрифите намират отражение човешки мечти, земни нрави, битови подробности. В тях сухото описание отстъпва пред действието, винаги нещо става, героите нещо вършат.

За широкото разпространение на апокрифите говорят различните преводи на едни и същи апокрифи, различните редакции и варианти. Основният цикъл апокрифи, както и каноничните религиозни книги, е универсален, има международно разпространение. Но в отделните народности литературни също възникват отделни оригинални апокрифи.

В България апокрифите проникват още през X век. В продължение само на няколко века на българите стават известни около 100 апокрифа. През X–XIII век в България вече не само се превеждат, но се и създават нови творби. Българското богомилство създава богата апокрифна книжнина.

Авторите на апокрифите обикновено са неизвестни. Името на поп Йеремия (X век) е останало в историята на литературата като име на оригинален български автор. Творбите му се различават от канона с богата фантазия и действеност. Той написва «Повест за кръстното дърво» и молитви против болести. С много неочаквани случки, с умело преплитане на библейски лица и с неизчерпаемо въображение той проследява историята на онези дървета, от които ще бъде изкован кръстът за разпятието на Христос и кръстовете на разбойниците. Познати са различни варианти на този апокриф.

Като популярно четиво, което действа силно върху въображението, апокрифите оказват влияние и върху личното творчество и фолклора във всички страни, където се разпространяват. И днес, векове по-късно, с не по-малка сила будят у читателя размисли.

СТЕФАН ГЕЧЕВ

Втора проповед

Не дойдох, братя, да ви поучавам,
а да се изповядам.
Защото най-добра поука за човека
са греховете на съседа.

Не съм дошъл да ви раздавам хляб,
а да ви дам да разберете, че сте гладни.
Не съм дошъл да ви освобождавам,
а да ви дам да разберете, че сте роби.
И не ви нося светлина,
а вятър.

Не се страхувайте от вятъра.
От него се боят доволните -
тези, които искат вечно да е тъй,
както сега:
да пада вечно плодоносен дъжд - над техните нивя,
да грее вечно животворно слънце - над тяхната земя,
да няма мълнии и бури - над тяхната глава,
да не прииждат черните реки - до техните къщи.

А вий не се страхувайте от вятъра.
Той кара ниски, угоени облаци,
в утробата им се спотайват
потопи и светкавици.

Дойдох да ви се изповядам, братя:
че аз съм вятър и искам вие също
да се превърнете на ветрове. Ако ли не -
ще си останете до века тъжни роби,
без даже да усещате това.

/А пред учениците си/
На вас пък казвам тъй:
Най-бързият и труден път към свободата
е подчинението. Намерете
най-лошия и злобен господар
и му се подчинете. Роби му станете
и всичките му воли изпълнявайте.
Тогава всеки ден сърцето ви ще става
все по-широко и свободно.
А като сетите, че господарят
е станал роб,
тогаз го напуснете милостиво.

Единадесета проповед

(«Тайна»)

(Само пред учениците си:)

Не се чудете, братя, че пред тях
едно говоря, а пред вас обратно,
а се учете да съединявате
обратните неща, за да сте Старци.

В книгата свещена тяхна пише:
Бог е добро.
Но има ли добро без зло?
Като отричат дявола, те бога си отричат.

Онези бедни братя във
аз поучавам, та да знаят,
че има бог и има дявол
и че тежат еднакво на везните.
А вас ви уча: слейте във едно
в себе си и бог, и дявол.
Тогава само ще владееете
цялата тайна за човека,
за духовете и за камъка.

В книгата им пише още:
Бог е любов.
Но как ще разбереш, че любиш,
ако не мразиш?

И можеше ли свършено да обичате,
без в тоя миг и пак тъй свършено
да ненавиждате?

Онези бедни братя във
аз уча да обичат своя къшей,
гиргината в своята градина,
кокошката и бялото яйце,
свинята, житото, децата си и пъна,
да мразят царедворци и попове,
да мразят бурени, палати и ножове,
защото тъй ще станат те човеци.
На вас пък казвам:
слейте в сърцето си
голямата любов с голямата омраза,
за да умееете да съзерцавате
едновременно
небето и земята,
да стане тайната небесна
и таинството земно едно нещо.
И да сте свършени.

Бъдете пламъци, горящи във вода.
Излезете ли пък да поучавате,
разделяйте се милостиво:
за жадните вода бъдете,
за зъзнеците - огън.

Това ще ви потрябва, братя,
когато ще се качите на кладата.
А вие се подготвяйте да слеее
живота и смъртта в едно,
та да сте чак до памтивека
и след това дори.

— — —

Завръщане

Омръзна ми да чакам толкоз века
с търпението на коралите.

Сега отивам да намеря
един разлистен пън -
да имам на кого да се покланям.

Опал

Не пипайте опал.
Само го съзерцавайте почтително:
той е сълза,
която ангелът пролял,
като разбрал,
че не е сторил ни един
от толкова прекрасни
смъртни грехове.

Портрет

На Пол Гоген

Лицето ѝ - със цвят на минзухар.
Очите ѝ - червени като есен.
Косата ѝ - зелена като лунна светлина.
Устата - синя като морско цвете.
Усмивката ѝ - бяла като лед.

Такава се яви пред теб Смъртта:
Ужасна. Съблазнителна. Самотна.

Молитва

Ако благоволиш да ми покажеш, Господи
някакви нови твои заповеди
да ги разгласям по света,
тогава напиши ги на скрижалите
с Кирилица -
за да ги разбере до съвършенство.

* * *

Легнал съм на хълма да умра.

Слънцето - свещеник, цял във злато,
ми поднася светлото причастие:
синьо, искрящо небесно вино,
нафора - парченце летен облак.

А край мене хор от насекоми
пеят радостна заукойна.
И тревите ме покриват бавно
със зелен, ухаещ, жив саван.

Сребролюбец

Обичам златните и сребърни монети,
които слънцето търкаля
в самотните горички лете.

Рубин

Не го носете.
В стара дървена кутия го сложете
и помолете с нея да ви погребат,
Към ада като тръгнете на път,
ще ви потрябва:
с един рубин е купил дяволът
от Фауст - стария и мъдър алхимик -
един-едничък миг
на сладка смърт.

Пролет

...И всичките цветя възкръснаха
със цветовете на великденски яйца.

Изпъждане от рая

Със златната си длан ме тласна към земята облакът.
Аз падах, падах, и накрая се намерих
върху зелената поляна.

Щастлив ли бях? Или нещастен?

Тогава киселецът
положи на главата ми венец
от всичките несбъднати надежди
на зверовете и цветята

Разпънати между много богове и неверието

Разговор

Юрий Дачев: През последните две години и половина се разместиха много пластове в душевността на българина и съответно в представите за нея. Вие неведнъж сте се вглеждали в тази душевност, в опорите, в които се е вкопчвал българинът, и мястото на християнските норми за нравственост сред тях. Къде се «наместват» те в ценностната ни система днес? Какви изненади и колебания откри тя за вас?

Стефан Цанев: По време на турското и други робства българинът се държи с много достойнство. Показва най-добрите си качества. И изведнъж – вече свободен – същият този българин показва най-лошите. Алчност, шмекерлък, да не ги изреждам. Хора, които преди две-три години се държаха достойно, бяха честта на нацията, сега разкриват неподозирана дребнавост и ограниченост. Това е изненадата ми. Не искам обаче казаното да се възприема като обобщение.

Тончо Жечев: Петър Мутафчиев изглежда, някога много основателно е смятал, че са преувеличени данните за разпространението на християнството по нашите земи преди приемането му от княз Борис I. Ако погледнем ретроспективно, като изхождаме не от факта, че е имало много бунтове срещу приемането му, а от това, какво стана в нашата история, можем със сигурност да кажем, че тези данни наистина са преувеличени. Дори да стигнем до още по-песимистично заключение – че християнството още не е прието у нас. Ние си оставаме непокръстени. Или по-точно: приели сме обредната страна на християнството. Научили сме се да се кръстим, да ходим на черква, което не означава още приемане. Вземете например колко дълбоко у нас е вкоренена легендата, че е нужна жертва за всеки строеж. Това е антихристиянско. Християнството изисква не жертва, а саможертва. Точно това не можа да се вкорени в българското национално съзнание. То си остана в една или друга степен езическо. И оттук идват много от злините в нашата история. По време на Възражда-

нето, след Освобождението, след 9-и септември и сега отново.

Ромео Попилиев: Другият проблем около приемането на християнството е, че държавата ни тогава се крепяла главно върху прабългарите, които очевидно не са искали да изгубят своята идентичност и да се слеят с останалата маса.

Стефан Цанев: Връщам се на думите на Тончо, че християнството си остава и досега неприето от нашия народ. Вярно е. Но се питам откъде идва тази черна сянка, която пада върху религията в съзнанието на българина. Разлистете томове за народно творчество. Там има много приказки за попове и владици. И всички са гавраджийски. Причината за това е може би, че никъде християнството не е налагано тъй-жестоко, както в България. Единствено напомня жестокостта на конквистадорите в Мексико. Но и тук има разлика: те са чужденци, които налагат на други народи своята религия. А колко български болярски родове изколва Борис? Да не говорим как се е смъкнала надолу тази кървава лавина. Мисля си, че оттук идва неприемането на християнството. Едно насилие веднага ражда съпротива. Богомилството например.

Тончо Жечев: Там, където няма истински духовен религиозен живот, там се създава може би най-благодатната почва за религиозен фанатизъм. Той се превръща в заместител на религиозния живот. Какво е богомилството? Християнски сектантски догматизъм. От друга страна, православното отшелничество също е фанатизъм.

Или да се приближим насам във времето – не знам страна, в която социалистическите идеи да са се разпространявали във възможно най-догматичното си схващане, както у нас. Прочетете писмата на Йордан Лютибродски от затвора. В световната литература рядко ще намерите пример на такъв фанатизъм. Дори в средновековната. Или пък си спомнете обръщението към партията: «Аз знам, аз вярвам, че си права, когато съгрешиш дори.»

Започвам да забелязвам подобни фанатици на демокрацията. И не е трудно при нашата психологическа нагласа да се повтори същото, което стана преди. Да се стигне до политически процеси, при които основното правило е да се заобиколи най-важното в правото – ти си невинен до доказване на противното.

Оправената къща, Големанов и недостроената държава

Ромео Попилиев: Какво сме ние? Това, което са направили от нас. Може би на Запад има хора, които смятат, че са това, което те са направили от себе си. Но при нас не е така. Имало е по-рано 80 процента селско население, след това идва накрая върхушка, която насочва огромни групи от хора към градовете. Казват ти: ти си интелигент, ти си миньор или някакъв друг. Сменя се времето и ти казват: ти си свободен. Или: «От теб вече като интелигент и миньор няма нужда». Човек, който получава такова разколебаване в собствената си персона, се връща към някакви митове. И почва да блуждае в несигурност.

В началото на века навсякъде хората са изграждали ценностната си система на базата на дома, на семейството, на една подчиненост на Бащата, най-общо казано. След Първата световна война на Запад настъпват промени. Хората започват да търсят своите ценности в Групата. Бащата се измества от Лидера на Групата. В България такива промени няма. Българинът и след Първата световна война продължава да се ориентира главно към Дома. И когато след Втората световна война идва тоталитарният режим, той, човекът, е вкаран пак в някакви групи насила, както е станало и покръстването. От тук насетне вместо доброволна подчиненост на Лидера има задължителна абсолютна подчиненост. Сега, когато тази система рухна, хората продължават да се чувствуват несигурни. Затова, Юрий, на въпроса ти, от какво можем да бъдем изненадани, отговорът е: от нищо. Просто нещата така си вървят. Не искаме да изненадваме или да ни изненадват.

Тончо Жечев: Българинът според мен се оправя някак си в семейна среда. Тя оставаше стабилна, когато беше собственик. Дребен, но собственик. Свидетел съм, че и в селото българинът някак се оправяше. Помня невероятната му инициативност – вода и електричество да се докара, кооперация да се основе. Стигне ли се вече до околийско рав-

нище, нещата започват да се клатят. Да не говорим пък в национален мащаб. Откъде идва това, е тежък въпрос. Можем да си оправим семейството, да си устроим селото, но държавата – не.

Изграждането на българските институции след Освобождението – князът, Народното събрание, народни съдилища, правителства, при нас става с безпощадното разголване на тези институции. Във всички органично и постепенно изграждащи се граждански общества институциите произлизат в една или друга степен от религиозното съзнание, от чувството за религиозна общност. Те са осветени, сакрални, внушават респект у всеки. А у нас те са разгопени. Всеки вярва, че може да влезе в тях, да стане я околийски началник, я министър като Големанов. Сега се направи още повече тези институции да се разнищат до последно. Те вече се лишават от всякаква представа за авторитет и стабилност. А това не помага да се изгради гражданско общество, което се крепи на уважение към съд, цар и президент.

Юрий Дачев: Ако приемем, че неуважението към институциите донякъде предопределя тяхната немоощ, как тогава да свържем почитта, с която българинът е обграждал църквата като институция, и крехката му принадлежност към християнството? Или това е още едно доказателство за казаното от проф. Жечев, че сме приели религията главно откъм обредната ѝ страна? Защото не бих приобщицл църквата към «разголваните» институции. Поне доскоро. Опитите, които бяха правени в това отношение, десетилетия на ред не успяха да «нащърбят» авторитета на църквата, тъй като вътрешните ѝ конфликти, излезли наяве в последно време.

Ромео Попилиев: Може би източноправославната църква е по-малко властна като институция. И тя не успява да спечели по-голямата част от населението с упоритост, но и с гъвкавост – което все пак означава свобода. Тя си остава чиновническа църква, в голяма степен зависима от държавата. Което и днес виждаме. Патриархът положително не е избран както трябва. Обаче и по-рано той е бил фигура, която може да бъде отместена. Докато с католическата църква не е така. Тя си има своя власт, реална сила и власт.

Тончо Жечев: У нас има колосална несправедливост по отношение на християнството. Нашата обществена мисъл е виновна пред този народ, че още навремето не направи разлика между религия, църква и вяра. Като всяка институция църквата е земна, грешна. Друго нещо е вярата. Може да не ходиш на служба и да си християнин, да си вярваш. Бог не е в църквата. Бог е у теб самия.

От нашия двор гледаме към английския

Юрий Дачев: Спомена се за опасностите, които крие и отглежда безбожието. Може ли да прибавим към безболезнената смяна на идоли, постоянното ни лутане между възвеличаване и яростно развенчаване?

Тончо Жечев: Това си е чисто езическо. Езическото, за разлика от християнството, развива способността да се създават идоли и вярата в чудеса. Христос неслучайно се отказва да превърне камъните в хлябове. Той не иска да покори с чудо, а човекът сам да избере, сам да поеме кръста си. За мен кардинален момент в българския национален политически живот е липсата на консервативна тенденция в него. А именно религията играе ролята на такъв фактор. Точното разшифроване на думата «консервативен» е «съхраняващ». Неслучайно най-големите партии на Запад, без да са религиозни, са създадени именно на религиозна основа. У нас консерватизмът има само отрицателен нюанс. И ако забележите, във всички полемики у нас от Освобождението до наши дни по-обидна дума от «консерва» няма. И всеки се хвали, включително и консерваторите, че са «прогресивни».

Стефан Цанев: Дори езикът ни се разви така, че от азбуката ни изчезнаха над 50 знака, отново поради липса на такава консервативност. Той стана твърд и елементарен – защото сме много «прогресивни».

Тончо Жечев: Както казваше Пенчо Славейков: «Ощавен като шопар за колене».

Юрий Дачев: Ако прехвърлим темата за липсата на консервативност в по-прозаични области на съвремението ни, ще трябва да признаем, че твърде малко са нещата, които налагат да бъдат съхранени.

Тончо Жечев: Аз се съмнявам, че икономиката например ще се оправи без духовно възраждане. Вникнете в историята на тези общества, които смятаме за проспериращи. Най-напред от тях са протестантските общества. Къде е обяснението? Протестантизмът създаде религиозно отношение към собствените задължения и преди всичко към труда. Разбира се, това е сложен комплекс и от други неща, но в основата е религиозното отношение към собствените задължения. Ние сме родени нихилисти. Оттам идват голяма част от нашите беди. Нихилистичното съзнание е потенциално престъпно съзнание. То не може да доведе до елементарен просперитет на едно общество.

Ромео Попилиев: В някаква степен нашият проблем е общовалиден и за света. Да речем, до

средата на миналия век хората са вярвали, че има бог, след това се опитват да сложат на негово място свръхчовека. Не успяват. Мястото остава празно и там непрекъснато започват да издигат различни неща, които после падат. На Запад нещо, което постоянно е на този стол е Успехът. У нас обаче той не може току-така да седне, защото не е подготвен, няма откъде да дойде изведнъж. И ние слагаме там в момента пазарна икономика с главна буква. Те непрекъснато се опровергават, падат, защото не са за това място. Те са някакъв инструмент, но не и Бог в крайна сметка.

Тончо Жечев: Дмитрий Сергеевич Лихачов ми каза един път: «Мы, хотя и атеисты, всё-таки восточно-православные». Така че казаното тук по повод на православие се отнася повече за църквата, а не изобщо за православие като движение. На мен са ми скъпи много неща, отгледани в неговото лоно. Достоевски, Владимир Соловьев, Николай Бердяев, Василий Розанов са деца на православие и негово оправдание. То си има страшно силни страни. Има и слаби, погледнато прагматично, от държавно-църковна гледна точка. Но що се отнася до съзерцателната, философската страна, православие не бива да се подценява. Най-малко аз бих участвал в охулването му.

Ромео Попилиев: Даже мъжът на английската кралица се връща към православие. Поради някои особености на доктрината му, то би могло да играе и ролята на мост между религии. Православие е мистично, но също така – рационално.

Молитвата като манифестация, или къде ни се разделят пътищата с Миткалото

Юрий Дачев: Нека се върнем «вкъщи», при проблемите, родени от собственото ни неверие. То е за мен причина за тази небивала, нелепо-театрална востановка в религиозните ритуали, която наблюдаваме напоследък. Като че ли шумното, дори истерично черкуване трябва да заглуши у нас самите съмнения за принадлежност към християнството.

Стефан Цанев: Тези масово набожни хора не ме изпълват с доверие в тяхната религиозност. Това е някаква мода. Не е било чак толкова страшно и преди да отидеш на църква. Ходил съм и никой не ме е спирал с пушка. Сега отидох и видях тълпа, която тълпче цветя, тълпче хора. Това не е вяра, а лицемерие и показност. Фалшиво е, отвратително.

Ходят със свещи, за да ги видят, че са със свещи. Кръстят се, за да ги видят, че се кръстят.

Ромео Попилиев: За тях е по-важно как ще ги видят другите.

Стефан Цанев: Преди трябваше да те забележат на манифестация, сега на църква.

Юрий Дачев: Тази шумотевица прегражда пътя към църквата на хора, които наистина се стремят да влязат в нея. Моето поколение стана неграмотно за езика на църквата. Не е единствената причина подозрителността, с която се гледаше на хората, уважаващи църковните ритуали, макар че тя беше достатъчно силна, за да всява страх. Друг е въпросът, че този страх за истински вярващия не би могъл да е препятствие. Но сега, когато той не съществува, отново няма възможност да бъдеш оставен насаме с църквата. Сега доверието към нея е засенчено от невероятното омешване на църковни и граждански ритуали, от политическата пристрастност на някои духовници. Сякаш някой се подиграва с моята неграмотност, манипулира я с уж благочестиви възвания и смирени жестове. Но, да речем модата на «масово набожните» един ден ще изтече. Къде тогава българинът ще насочи стремежа си да намери за себе си църква и религия?

Това за мен е най-страшният въпрос. Затова и последната си стихосбирка съм нарекъл «Спасете нашите души». За икономиката не се безпокоя, тя ще се оправи. Никой няма да търпи в Европа да има гнездо на занзибарци. Но как ще се оправим вътре в себе си, с опустошаването, което много хора не искат да признаят? Във всяка вяра има голяма доза заблуда. Въпросът е дали тази заблуда допринася или не за «спасяването» на душата. Комунистите хладнокръвно казваха, че задгробен живот няма, каквото е тук, това е. Добре, нека да е вярно. Но за какво ми е нужна на мен тази истина? А заблудата, че има продължение, че те чака някакъв съд, от който не можеш да скриеш земните си дела, тази развенчавана заблуда, е страшно необходима за нашата духовност. Жестокото, научно доказване на нейната безсмисленост е подготвяне на оправдание то за всякакви престъпни действия. Най-страшното на предишната идеология беше, че ѝ липсваше етиката. А когато една идеология е лишена от етика, тя води до фашизъм.

Тончо Жечев: Достоевски го е казал 12 години преди Ницше. В «Бесове» Кирилов, размишлявайки върху самоубийството си, казва: «Щом няма Бог, значи аз съм Бог». И на това основание се самоубива. Но Кирилов е благороден човек. Със същото убеждение друг ще убие теб. Това е основата на безрелигиозното съзнание, което Достоевски смяташе за потенциално престъпно съзнание. И историята доказва, че е така.

Стефан Цанев: В момента работя върху пиеса за Стамболов, която почва с епизод, близък до проблемите на нашия разговор. Загадъчната смърт на Матей Миткалото. Вървели двамата със Стамболов през едно поле. «Абе, ние за какво сме тръгнали, кой ще ни каже «благодаря»? – запитал Стамболов. Матей му казал: «За себе си, за душите си го правим. Бог ще види.» «Глупости» – отговорил Стамболов – «Там няма нищо». И три дни го мъчил така, докато Матей повярвал, че няма Бог и умрял.

Това може да е легенда, но не съм я измислил аз. Заех се със Стамболов, защото ме тревожат повече личностите, отколкото процесите в България. Искам да напиша пиеса-предупреждение, че с властта шега не бива. И когато човек поема такъв път, трябва да бъде сигурен в себе си. Поне от страх за себе си, ако не за другите.

Спасете своите души

Юрий Дачев: Осъзнава ли според вас българинът драматизма, с който празнотите в религиозното и културното му съзнание белязват днешния му живот?

Тончо Жечев: Трябва да се създаде пазарно цяла прослойка в обществото, която да бъде в една или друга степен пазител на скрижалите, на ценностите, на добродетелите. И тогава, когато вече съществува, ще се почувства жаждата от един творчески консерватизъм. Не консерватизъм, противопоставящ се на промените изобщо, а такъв, който пази и подобрява създаването. В тоя смисъл българската култура най-напред няма нужда от развитие, а от запазване.

От там насетне – ще видим.

Стефан Цанев: Не съм съгласен с Тончо, че българинът не усеща празнотата. Голямата сума тоха е в столицата, в провинцията не е така. Театърът отново е място, което събира хората, Те идват на поетични рецитали, без да знаят дори какво ще чуят. Това ме поразява. Щом идват, значи търсят нещо, което им липсва.

Ромео Попилиев: Сега не съм сигурен какво точно трябва да се съхрани. Сега ние трябва да се опитаме да добием някаква сигурност и тогава да почнем да съхраняваме останалото. Каквото трябва да се запази, ще се запази.

Юрий Дачев: У теб май се «обажда» безбожникът?

Ромео Попилиев: Опитвам се по-често да разговарям с него, за да не би други да го обсебят.

Български народни празници в християнския календар

Българският народен календар е резултат от многопластови исторически, религиозни и етнически натрупвания и влияния. В него се отразяват както климатично-стопанските условия на живот и труд през различните сезони, характерни за българската и балканска културна територия, така и разни идеологически и обичайно-етнически особености на духовния живот на българския народ през историческите фази на съществуването му.

Повратен момент в духовната култура и в календарните празници бележи приемането на християнството като държавна религия на българското средновековно общество. Със създаването на Първата българска държава през 681 година се оформя държавно-политическата основа на обединението на трите етнически съставки, участващи в създаването на българската народност – славяни, прабългари и остатъци от селинизирани и романизирани тракийски племена. Всеки един от тези компоненти имал своя затворена религиозна и календарна езическа система. Идеологическото им обединяване в единна светогледна структура се постига с приемането на християнската религия от източната църква на Византия. Постигането на равновесие между държавно-политическо обединение и идеологическо-философски светоглед става постепенно в продължение на векове и именно това равновесие се явява основа на традиционния народен календар.

Живял векове наред с присъщите на езическия култ на своите деди политеистични представи, с християнството българинът се въвежда в една значително по-различна монотеистична философия. Борбата между двата светогледа е дълга и незавършена. Ярکو отражение на тази борба е календарната система и народните празници на българския народ. Добре се открояват езическите елементи в редица празници, свързани със заобикалящата природа и ползата или опасността, която идва от нея. Това са: прогонването на зимата чрез кукерските игри, празнуването на баба

Марта, почитането на Герман при суша, празнуването на мишите, вълчите, мечите празници и др.

Друг пласт бележат някои народни празници, при които старинни култови елементи са облечени в християнско съдържание. Езически по произход, тяхната идеологическа насоченост се променя. Най-често тези празници се прикрепват към определен светец от източно-православния календар. Такива празници са: Трифоновден, Ивановден, Гергьовден, Еньовден и др. С много силна християнизирана окраска се явяват Коледа и Великден. Езическата идея за умиращото и наново възкръсващо божество е еволюирала в празнуването на раждането, умираването и възкръсването на Божия син – Христос.

С падането на българските земи под османска власт официалната българска държава престава да съществува. Липсата на организирана църква и сблъсъкът с мюсюлманската религия създава една своеобразна форма на християнство, така нареченото «битово или простионародно християнство». Каноните на държавната християнска религия до голяма степен се забравят, много села остават без църкви и свещенници. Обредите, свързани с християнските празници се извършват в затворената семейно-родова среда, от най-възрастните й членове, които изпълняват ролята на жреци, или в селищната среда, където преобладават правилата на народната обичайно-обредна система. Езическите елементи, които не са могли да бъдат напълно забравени и унищожени през предишните столетия, сега изживяват възобновяване.

С упадъка на Османската империя през XII век, започва Възраждането на българския народ. Израз на нарастващото икономическо, национално и религиозно самочувствие на българите е масовото строителство на нови църкви, дарителството към църкви и манастири, поклонническото движение. Канонизират се нови светци, мъченици за вяра и народност, със социално-народностен характер и функции от по-ново време. Такива светци са

Георги Софийски, Никола Софийски, Ангел Битолски, Паисий Хилендарски, Софроний Врачански, Лука Одрински и др. Тяхното значение в календара е предимно каноническо, те са местни и регионални светци и отбелязването на дните им е част от историческо-социалната памет на българския народ.

Българската обичайно-календарна система е динамична структура, която се е променяла през вековете, мени се и сега. Съхранявайки някои стари, консервативни елементи и обогатявайки се с нови напластявания и с ново съдържание, тя запазва своята издръжливост и специфика, като същевременно гъвкаво се адаптира към съвременните условия на живот.

Димитровден

Един от най-големите есенни, традиционни празници в българския календар е Димитровден, Митровден (26 октомври). Според народното вярване на този ден настъпва зимата. Празникът бележи приключването на една стопанска година и началото на подготовката за новия земеделски и скотовъден цикъл. Както Гергьовден бележи прехода от зимата към лятото, така Димитровден е другата повратна годишна точка на границата между лято и зима. Това най-старо народно календарно деление на стопанската и климатична година е отразено в поговорката: «Свети Георги лято носи, а Свети Димитър – зима». Според една народна религиозна легенда от Добруджа, Св. Димитър като дете бил овчарче и като ходел със стадото си, случайно стъпил в птиче гнездо и стъпнал малките пиленца. От тогава той ходел бос с този крак, с който стъпил в гнездото, като наказал сам себе си за извършеното зло. Бог видял искреното му разкаяние и за добротата му го направил светец.

Димитровден е много тясно обвързан с обичайното народно право. На празника се прекратявали старите и наред с това се сключвали новите разплащателни и договорни отношения между стопани и наемни работници – ратаи, слуги, слугини, овчари, говедари и т.н. Този правен акт се наричал «цанене». През целия ден мъжете се събирали в селската кръчма, уреждали сметките си, договаряли се за работа до Гергьовден (който е следващият срок за новите договорни отношения). Задължителен елемент от правното договаряне било така нареченото «пиене на кръчма». Това почерпване с вино и ракия се осъществявало след уговаряне на работните и парични условия след «пазарлъка». В някои райони на страната разплащането ставало на следващия ден след Димитровден, който поради това се наричал «разпус». Веднъж сключен, договорът не можел да се развали, затова в Северозападна България е широко разпространен израз, че на този ден: «Едни се отробват, а други – заробват».

Димитровден е общоселски празник – сбор, в

селата, където светецът е избран за патрон-закрилник на селището. На този ден не се работи, нито в къщи, нито на полето, ходи се на черква, където има тържествена служба, именниците празнуват, устройват се курбани.

На този ден се правят и някои гадания за бъдещата реколта и за времето. В троянско гадаят по месечината. Ако срещу празника тя е пълна, по кошерите ще има много мед, ако е празна, медът ще е малко. Във Велес рано сутринта се следи къде най-напред ще се оближе кравата – ако се оближе отзад, тогава зимата ще закъснее, ако се оближе отпред, зимата ще е ранна, а ако се оближе по средата – сред зима ще има големи студове.

Народът спазва и Димитровденската задушница, която се празнува в събота пред празника. Тогава в чест на умрелите се ходи на гробищата, раздава се жито, подсладен ориз, хлябове, диня, грозде и др. Приключил стопанската си работа, прибрал реколтата и осигурил съществуването си, селянинът не забравя и своите мъртви. Почитайки ги, той измолва тяхното покровителство през следващата стопанска година. Така Димитровден като есенен празник в българската традиционна празнична система има правен, жертвоприносителен, благодарствен и поминателен характер.

Димитровден е важен празник и за българските градинарски групи «тайфи», пребивавали сезонно в Унгария от началото на XIX век. Тогава те приключват стопанската си и търговска работа в Унгария и започват да се завръщат в България. Окончателното приключване на работата в градината и разделянето на чистата печалба се празнувало по Димитровден, който оттам е известен под името «ден на делбата». След като всеки от «тайфата» получи своя дял печалба «пай», денят се празнувал с тържествено угощение с печено месо, вино, ракия, бира. След Димитровден гурбетчиите се стягали за завръщане в България. Този празник продължава да се празнува и до наши дни от българските градинари в Унгария, като традиционен народен празник свързан с приключването на

градинарската стопанска година и отчитането на добивите от нея. Днес той се чествува тържествено в Българския културен дом в Будапеща, като най-добрите стопани показват плодовете на своето

производство. Зеленчуците се освещават от православния свещеник, изказват се благословии, като по този начин се дава израз на прехода между старата и новата трудова година.

Никулден

Празникът Никулден, Свети Никола, Рибен Свети Никола, (6 декември) е познат в цяла България. Той е един от най-големите аимни празници, предимно със семеен характер. Църковно, Никулден се празнува в чест на християнския светец Никола, живял в първата четвърт на IV век, по времето на Диоклециан и Максимилиан във Византия. Като архиепископ на Мир-Ликийската епархия, той участвувал в Първия Вселенски събор в Никея. Култът към него се разпространява във Византия към VI век, а по-късно, през X век и на запад в другите европейски страни.

В българския фолклор Свети Никола е свързан с мотива за разпределянето на света между няколко братя-светци. Така при делбата на Свети Илия се паднали небесата, гръмотевиците, на Свети Иван – кръстовете, иконите, кумството и побратимството, на Свети Петър – ключовете от Рая, а на Свети Никола – моретата, реките, водите, бродовете. Братя Миладинови в своя сборник с български народни песни публикуват една песен от Струмица, в която се пее:

...на Свети Никола, що му паднало!
паднало му води и бродове,
му паднаа гемии по море,
он да имат, он да ги повелят.
Кай юнак вода ке нагази,
да се помоли на свети Никола,
от не вреден от вода да извади.

Това схващане е пропило цялата прадстава на народа за Свети Никола като отец-закрилник на моряците, рибарите, лодкарите, салджиите, гемиджиите и други професионални дейности свързани с водата. Образът му в народното поверие се оформя като юнак с крила, който хвърчи над моретата и бди да не би морската Юда (митическо свърхсъщество) да потопи корабите.

Не случайно на празника като задължителна обредна храна се поднася риба, приготвена под формата на курбан-жертвоприношение на светеца. Това е така наречения «рибник» от цял шаран, напълнен с ориз или булгур, стафиди и орехи, увит в специално приготвено тесто, като му се придава формата на риба. Така опечен, рибникът се поставя на Никулденската трапеза заедно с обредни хлябове, баници и други постни ястия –

фасул, сърми и др. В миналото се смятало, че костите на Никулденския шаран са святи, те се заравяли в земята или се изхвърляли в реката. Костта от темето на шарана, наречена «кръхче», «кръстче» пришивали на шапчицата на детето, като вярвали, че предпазва от уроки.

На Никулден празнуват и онези членове на семейството, които носят името Никола. На трапеза се поканват роднини и съседи. През целия ден вратата на къщата стои отворена за гости, на които на този ден е позволено без покана да влязат във всяка къща.

В някои български райони (Хасковско, Харманлийско) на Никулден се прави общоселски празник «Рибена църква». Обредната храна – рибник, хлябове, вино, се носи в черковния двор, където цялото население се събира на общ курбан.

Никулден като дълбоко вкоренен народен празник у българите остава да се празнува и между българите живущи в Унгария. Задължителен елемент в празника остава ритуалния рибен курбан «рибник», както и Никулденската баница. Празникът се празнува в семейна среда, най-вече като имен ден.

В наши дни празнуването на Никулден, особено при смесените бракове между българи и унгарци се обогатява с нови елементи. Така вечерта преди празника да вратата или на прозореца се поставят обувки и ботуши и се напълват с подаръци и шоколадови изображения на Свети Микулаш. С педагогическа цел лошите деца се порицават като в техните ботушки се поставят снопчета пръчици и фигурка на дявола «Крампус». Този обичай, разпространен в Средна и Западна Европа е свързан с ролята на Свети Никола като приятел и покровител на децата и учениците. Така в празнуването на Никулден от българите в Унгария се преплитат два историко-религиозни пласта: единият свързан със защитната роля на светеца като покровител на водите и моретата и професиите свързани с тях (в източното православно християнство), а другият – свързан предимно с ролята му в детския живот в западното християнство. Този средно- и западноевропейски пласт се наслоява при българите в по-ново време, при съвместния живот с унгарското население и адаптацията към другоетнична и -религиозна среда.

Народни представи за болести и магическото им лечение

Българската традиционна обичайна система съдържа редица магически действия, целящи да предпазят човека, неговото семейство и дома му от болести и действието на зли сили. Народните представи за болестите и свързаните с тях магически действия са част от вярванията, които като съставка на традиционния мироглед още в края на миналия век започват постепенно да отпадат.

Според народните представи болестите са същества с човешки образ, които господ изпраща, за да накаже грешниците за техните деяния. Най-разпространени и страшни са преданията за чумата и различните видове шарки. Чумата отива там, където на едно място са събрани много грешници. Господ я изпраща да мори цели села и да върлува в цели райони. Тя е стара, грозна жена с дълги бели невчесани коси, с грозни дълги нокти. В ръцете си държи коса, с която отсича главите на определените жертви. Според някои предания тя била толкова страшна, че отначало жертвите ѝ умирали от страх само като я видели. На места се вярвало, че тя има дете-чумниче и го води със себе си. Затова, за да умилостивят чумата, зад вратата на стаята приготвяли корито, котел с топла вода, хума и гребен, за да може чумата да умие детето си и да бъде по-добра и жалостива. На софрата за през нощта ѝ оставяли медена пита, вино и сол или от гозбата, която домакинята приготвяла за вечеря на семейството си. Вярвало се, че чумата не може да влезе в село, което е заорано, защото не може да прескочи браздата. Също така, че чумата бяга от самодивите и самодивските места.

Въобще в народните представи епидемичните болести се мислят като жени, които живеят по къщите, спят на меко върху вълна, нощем ходят по улиците и са особено зли, ако не се върши това, което обичат. При болест пред къщата се връзват кучетата да не лаят, в дома се пази особена чистота, приготвят се кравайчета и медени

сладки, които се разнасят из махлата или се оставят зад вратата, за да си хапнат болестите ако дойдат и да си отидат мирно и тихо. Тези практики се спазвали и при различните видове шарки, за които, както и за чумата, оставяли зад вратата вода и хума, а на софрата - гозба и хляб. За да ги умилостивят, ги наричали сладки и медени.

Съществувала и обредна практика болестите да бъдат извеждани от населеното място. Жените омесвали пита, вземали китка, вино и в намазана с мед кърпа оставяли всичко това във вратата на кръстопът. Вярвали, че който ги намери, ще прибере болестта и тя няма вече да се връща в селото.

Една от най-разпространените магически лечебни практики срещу заболявания, които нямат епидемичен характер е баенето против уроки. Баело се, когато със средствата на медицината лечението е протекло безуспешно или когато тези средства изобщо не са били изпробвани. Считало се, че баенето лекува отпадналост, температура, болни очи, които най-често били обяснявани с уроки, с урочасване, с поглеждане от зли очи. Ето защо при баене е необходима глинена паница със зелено дъно, в която се налива чиста изворна вода или осветена от свещеника в църквата вода. При баенето за лек във водата се пускат живи въглени и в същото време се изброяват възможните причини за злото, като тук словото изпълнява магическа функция и прогонва, отклонява злото. Баячите усвоявали тайните на магическото лечителство от родители и прародители най-често в традиционната семейна среда. Вярата в полезното действие на баенето се основавала на внушение и самовнушение. Понякога, ако болният не можел да присъствува лично, действието се практикувало и върху негова дреха, като се вярвало, че целебният ефект не намалява от това. Съществувал и магически ритуал за лечение на някои заболявания, които били обяснявани с така нареченото «едномесече», основаващо се на вярването, че съдбините на хората, родени в един и същи месец са сходни

и взаимносвързани. Практиките за лечение цялът символичното разделяне на съдбите, така че ако едното едномесечие се разболее, другото да не бъде споветано от същата зла участ. Лекуването става най-често с китка цвете, която призови се хвърля в река с думите: «Ето ти братец (сестрица), братец (сестрица) да не търсиш!». Практиката била считана за резултатна и нужна, което вярване също се основава на внушение и самовнушение.

Високата в миналото детска смъртност в народните представи била обяснявана със съществуването на особен вид демонични същества - навяци, навеи, навье, произлезли от мъртви малки деца, които приличат на пилища, летят в потайната доба - след полунощ до пукване на зората - и нападат родилките и децата до една година, като ги изпиват и умъртвяват. Те не се виждат с просто око, идването им се установява по писъка, който наподобява плач на малки деца. Страхуват се и бягат от светлината, от мириса на тамян и чесън. За да се предпазят от навясване, до родилките нощем се оставяла да гори светлинка, на малките деца се правели герданчета от чеснов лук и дрехите и пелените на дете до една година не се оставя-

ли да съхнат навън след падането на здрача. Особено разпространено било това вярване в западна България, където сред най-възрастните поколения то не е забравено и до днес.

Вярванията в свръхестествени същества и демонични сили е част от традиционния народен мироглед, от който до наши дни са съхранени фрагментарно само отделни части. Интересно е схващането за материалния характер на болестите. Като цяло, част от обредите са свързани с представата, че болестта трябва да се изнесе и вземе от друг, за да оздравее човекът или да изчезне епидемията от селото. Изискванията за чистота като част от умиловителния обред отрязват народния емпиричен рационален мироглед в една митична представа, която прави задължително неговото изпълнение.

Днес споменът за тези практики се осмисля като част от миналото, често за тях се говори с присмех като за бабини деветини и за нас те звучат преди всичко като приказка, като романтичен елемент внасящ разнообразие в картината, която съхраняваме в нашето съзнание за българската народна традиция.

Лечебните рецепти на Ванга

Името на ясновидката Ванга, известна още като Петричката врачка, едва ли има нужда от представяне. То е широко известно както у нас, така и извън пределите на страната. Всеки е чувал нещо за нея и много или малко се е удивлявал на нейните пророчества и предсказания за бъдещето. Преди няколко години от печат излезе книга на Красимира Стоянова за Ванга, която книга обаче едва ли е достъпна за голямата част от нашите сънародници в Унгария.

Ръководени от искреното желание да бъдем в услуга на нашите читатели, тук публикуваме лечебните рецепти на Ванга с надеждата, че могат да бъдат полезни на много от нас. Искане ни се обаче да повторим казаното в книгата на Красимира Стоянова, че «не става дума за рецепти, а за препоръки за лечение, дадени на конкретни лица. Дали те могат да се прилагат универсално, не знаем...»

*Рецептите са предоставени на «Хемус» в печатен ръкопис от българиста Дьорд Сонди, на когото изказваме нашата благодарност.**

АСТМА (у дете) – Да се изсушат 40 листа от подбел (подбела, баба Марта, бяло копито и др.) и да се накиснат в половин литър ракия. Да се налагат гърдите на детето, докато свършат листата.

АСТМА (у дете) – 40 листа подбел да се накиснат в силна ракия едно денонощие. Първата вечер се налага 1 лист на гърдите на детето, втората вечер 1 лист се слага на гърба и така се редува, докато се свършат листата. Процедурата да се прави само късна есен.

АСТМА (у дете, начален стадий) – Прави се крем от чукан аспирин и чиста свинска мас. Налагат се гърдите на детето в продълженис на 10 дни.

АСТМА (у дете) – Да се изсуши цвят от подбел. После билката да се сvari и с водата да се окъпе детето. След банята да се измаже с мед и ракия.

АСТМА – 40 главички арпаджик се попарват с вряла вода, докато омекнат. Задушават се с половин литър зехтин. Смачкват се. От това пюре се взема сутрин и вечер по една супена лъжица.

АРТРИТ – Вземат се 20 грудки от билката ботурче (колопит) и се сваряват в 10 л. вода. Правят се бани сутрин и вечер. Първо краката, после ръцете. След това се полива главата 3 пъти.

АМЕНОРЕЯ (оскъдна менструация у жените или липса) – Люспите от 2 кг. кромид се сваряват в 3 л. вода, докато стане тя тъмноредена. Пие се от водата по 1 кафена чашка на гладно или вечер.

АМБАЛАК – Детско заболяване, при което болното пие само вода, коремчето му е подуто, има и подути жлези на корема (като малки орехи). – Смесват се по равни части катран, мас и малко дървесна пепел. С тази смес се намазва коремчето на детето и то се поставя завито, ако може да поспи. След това се изкъпва с вода, в която са сварени кисели ябълки, диви

круши и малко анасон (1 супена лъжица). След като покисне във водата, детето се измазва с гроздова ракия.

БЕЗСЪНИЕ (у дете) – Да се вземе от реката 1 кг. речен пясък. Слага се в голямо количество вода да заври. Когато водата изстине, детето се полива с нея.

Запазени са реда и правописа на оригинала (ред.)

БЕЗСЪНИЕ (у дете) – Да се увие в платно, напоено с утринна роса. Платното се просва рано сутрин на поляна върху тревите и попива от тях водата.

БЕЗСЪНИЕ – Болният да спи на възглавница, напълнена с изсушено горско сено.

БЕЗСЪНИЕ – Болният да спи на възглавница, напълнена с изсушен хмел.

БЕЗСЪНИЕ – Болният да взема по една супена лъжица мед вечер, преди сън.

БРОНХИТ (у дете) – Да се изпържат две яйца в свинска мас и се поръсят със сол. Като истинат, да се наложат на гърдичките на детето за една нощ.

БРОНХИТ (у дете) – Една глава червен кромид лук да се издълбае в средата и да се напълни с 1 чаена лъжичка небет-шекер. Детето да изяжда на ден по една глава.

БРОНХИТ (у дете) – Да вземе еднократно 1 кафена лъжичка рициново масло.

БРОНХИТ – 2-3 листа подбел да се варят в половин литър мляко. Да се прибави мас на върха на ножа. Да се пие вечер по една кафена чашка.

БУЧКИ В ГЪРДИТЕ, ЦИРЕИ, ГНОЙНИ ОТОЦИ – Да се смеси половин кг ръжено брашно със 100 гр прясно масло и 1 чаена чаша прясно мляко. Тестото се слага на кърпа и болните места се налагат три вечери поред.

БУЧКА В ТЯЛОТО – смес от воцина, стрит пелин и ракия да се слага няколко пъти на болното място.

БОЛКИ В ГЪРБА – От 1 м ново бяло платно, намазано със 100 гр оръжейно масло, да се направи пластир и да се слага на мястото на болката три вечери подред.

* Запазен е редът и правописът на ръкописа. Названията на билките в скоби са дадени за пояснение от Редакцията

БОЛКИ В ГЪРБА – Да се намаже гърба с мед и чрез масаж да се изтегли кожата.

БОЛКИ В ГЪРБА И ДЯСНАТА ПЛЕШКА – Според Ванга причинени от падане преди години: Кожа от прясно одран заек да се поръси с червен пипер и олио и вечер да се залепи на гърба.

БОЛКИ В КРЪСТА (от дълго време) – Стара турска керемиди, от старите къщи, да се чука на ситно и да се пресее през сито. След това да се смеси с три добре разбити белтъка, едно пакетче счукан бял тамян и една чаена чаша гроздова ракия. Сместа да се намаже на ленена кърпа и да се увие около кръста за една нощ.

БОЛКИ В КРЪСТА – Да се направи домашен пластир от: добре разбити на пяна два белтъка, една супена лъжица настърган домашен сапун и едно пакетче счукан бял тамян. Сместа да се намаже на вълнено парче плат, да се увие кръста и да стои там, докато пластира падне сам – 1-2 дни.

БОЛНИ ВЕНЦИ – Болният се жабури с отвара от дива чубрица, в която е прибавена една щипка стипца.

БОЛНИ ВЕНЦИ – Болният да дъвче два пъти месечно по един час смола от бяла мур.

БОЛНИ БЪБРЕЦИ – Болният да пие чай от сварени тиквени семки. Да се счукат две пакетчета ленено семе и с малко вода да се правят лапи, които се поставят на бъбреците.

БОЛНИ БЪБРЕЦИ – Един път седмично болният да яде само сварено жито и да пие водата.

БОЛНИ БЪБРЕЦИ – Един голям корен от къпина да се сvari в пет литра вода, докато тя стане наполовина. От тази вода да се пие три пъти по сто грама на ден.

БОЛНИ БЪБРЕЦИ – Грънчарска глина се залива с ябълков оцет и се омесва добре. Вечер сместа се поставя на бъбреците, намазана на платно.

БОЛКИ В ГЪРДИТЕ (от много време) – Според Ванга е възпалена обвивката на дроба. Препоръчала е болната да направи лапа от тесто за хляб, смесено с домашен квас, да прибави сто грама оцет, сто грама вино и сто грама олио. С това тесто да се наложат гърдите, където се проявява болката.

БОЛКИ В КРАКАТА – Да се сvari в голям съд китка пъстра детелина. Като истине водата, да се прецеди и да се прибави една супена лъжица газ. Да се правят бани на краката 3 – 4 вечери поред.

БОЛНА ЖЛЪЧКА – Болният да изяде по две круши на гладно. Да пие компот от дивы круши без захар.

БОЛКИ В ЖЛЪЧКАТА, ПРИДРУЖЕНИ С ТЕЖЕСТ И ПОВРЪЩАНЕ (след приемане на тлъста храна) – Да се изпие сока на половин лимон, примесен с половин чаена лъжичка сода бикарбонат.

БОЛЕСТТА «БЮРГЕР» (начален стадий) – Червена глина, размесена с винен оцет, намазана на платно, се налага на болното място.

БОЛЕСТТА «БЮРГЕР» (начален стадий) – Царевично тесто се омесва с чист винен оцет и лапата се налага на болното място.

ВОДНА ЕКЗЕМА (у деца) – Във фурната на печката се изпичат до тъмнокафяво три ореха с черупките. След като истинат, се счукват много добре. Прибавя се към тях пловин лъжичка рибеио масло. Почистено добре, мястото се намазва няколко пъти.

ВИСОКО КРЪВНО НАЛЯГАНЕ – Една супена

лъжица царевично брашно се залива с една водна чаша гореща вода. На сутринта, на гладно се изпива само водата.

ВИСОКО КРЪВНО НАЛЯГАНЕ – Взема се една супена лъжица от изсушен бял имел (бяла лепка, вимел, крейник, кукувича плонка). Залива се и престожава една нощ с една чаша студена вода. На сутринта, на гладно се изпива само водата. Билката може да се използва по два пъти.

ВЪЗПАЛЕНА, РАЗРАНЕНА КОЖА НА ЛИЦЕТО – Да се налага с мѣх от камъни, които се обливат от течаща вода.

ВЪЗПАЛЕНО ГЪРЛО – Да се прави гаргара 1-2 пъти дневно от щипка нишадър, разтворена в една кафена чашка вода.

ВЪЗПАЛЕНИ СЛИВИЦИ – Взема се от билката разгонче (вероятно «разгон», обикн. или жълт блатняк, жабешко цвете, змийско грозде и др.), която расте във вода и е най-лечебна към средата на месец март. Счука се добре, размесва се със свинска мас и след като се намаже сместа на парче памучен плат, се прави компрес на гърлото.

ВЪЗПАЛЕНИ СЛИВИЦИ – Изсушени коренчета от кукуряк (хората го наричат и «спреж») се стриват на прах. Прави се лента от тесто, поръсена с прахта от билката. Слага се на гърлото, така че добре да обхване сливиците. Прилага се при подути сливици. При децата компреса се държи два-три пъти по половин час. При възрастните една нощ.

ВЪЗПАЛЕНИЕ НА ЯИЧНИЦИТЕ – Болната се слага на пара от вода, в която е сварено горско сено. Процедурата се прави всеки ден, докато отмине възпалението.

ВЪЗПАЛЕНИЕ НА ЯИЧНИЦИТЕ – Болната се слага на пара от сварена черна метла, полята със зехтин.

ВЪЗПАЛЕНИЕ НА ЯИЧНИЦИТЕ – Болната се слага на пара от сварена прясна зелка, полята с прясно мляко.

ВЪЗПАЛЕНИЕ НА ЛИЦЕВ НЕРВ – Да се нагори в гореща жар метална игла и с нея с леко докосване (като боцкане) се обгаря кожата на лицето най-напред от здравата страна на лицето, а после от болната. Леки-те обгаряния по кожата минават бързо и не оставят следи.

ГЛАВОБОЛИЕ (упорито у дете) – Голяма китка от изсушената билка жълт смил (вратига, рошава кадънка) се поставя в торбичка от чисто платно и се прави възглавничка. След като преспи една вечер на нея, главата на детето се полива с вода от същата сварена билка.

ГЛАВОБОЛИЕ (хронично) – Вечер да се потопява главата и да се полива тялото с вода, в която е сварена чубрица.

ГЛАВОБОЛИЕ – Да се мие главата с вода от сварена дива мерудия.

ГЛАВОБОЛИЕ (и неспокоен сън) – В 2-3 литра вода да се сварят 1-2 листа от столетник (дървовидно алое, сабур) и да се поливат главата и тялото вечер, няколко пъти.

ГЪБИЧКИ ПО НОКТИТЕ НА РЪЦЕТЕ – Да се сvari силно кафе и няколко пъти ръцете да се потапят във водата, заедно с утайката.

ГЪБИЧКИ ПО ПРЪСТИТЕ НА КРАКАТА – Добре измити, стъпалата се потапят в силен винен оцет. Вечерта се спи с чисти чорапи, напоени с оцета.

ГЪБИЧКИ ПО ПРЪСТИТЕ НА КРАКАТА – Правят се бани с хладка вода, в която са разтворени по една супена лъжица сода бикарбонат и сол.

ГЪБИЧКИ ПО ПРЪСТИТЕ НА КРАКАТА – Счукан джоджен се смесва със сол и се слага между пръстите.

ГАСТРИТ (остър) – 200 грама листа от тесния продълговат живовляк (жиловац, жиловник, петложилка) се варят пет минути в половин литър чиста гроздова ракия. Прецежда се и болният взима по една супена лъжица сутрин на гладно, един час преди ставане. Да не се пуши, дакато се пие билката.

ГАСТРИТ – Само сутрин да се пие по една чаена чаша чай от бяла върба, на гладно. После да се изпива по една чаша прясно мляко.

ДИАБЕТ (начална форма у дете) – Да се съберат цветовете на бяла черница. Да се сварят и с водата да се облее детето.

ДИАБЕТ (начална форма) – Да се пие отвара от къпинови връхчета.

ДЕСЕМИНИРАНА СКЛЕРОЗА – Медна терапия да се «изтегли» кожата.

ДЕБЕЛО ЧЕРВО (задържа продължително време преработената храна и не може да се изхвърли) – Болният да стрие на прах зърната от бяла дъвка, да я размеси със зехтин и по 2-3 пъти на ден да изпива по една супена лъжица.

ДЕТСКА КАШЛИЦА (упорита) – Сварява се един картоф, една глава кромид лук и една ябълка в един литър вода, докато остане наполовина. Дава се на детето три пъти по една чаена лъжичка.

ДЕТСКА КРЪГОВА ПЛЕШИВОСТ – Билката огнивче (вероятно «полско огнивче», огнивец, видовина и др.) се вари в гроздова ракия, вечер се мажат оголените места.

ДЕТСКИ ОБРИВИ – Сваряват се коприва и бърз по равни части. С водата детето се облива цялото.

ДИСКОВА ХЕРНИЯ – Счукала стара керемида се смесва с два белтъка, една часна лъжичка счукан тамян и една ракиена чашка гроздова ракия. Намазва се на парче плат. Пластира стои на кръста, докато падне сам.

ДЕЗИНТЕРИЯ – Сварява се билката огнивче и от водата се пие по една кафяна чашка само сутрин, 2-3 дни.

ЕКЗЕМА – След изкъпване болните места да се намажат с памук, натопен в смес от една кафяна чашка олио и винен оцет.

ЕКЗЕМА – Да се свари букет горски цветя и с водата да се облее болния.

ЕКЗЕМА – Болния да се маже със смес от равни части грес и бензин.

ЕКЗЕМА (на ръцете от перилни препарати) – Да се правят хладки бани на ръцете, като във водата се разтваря една чаена лъжичка сода бикарбонат. След банята, за десет минути ръцете се потопяват в леко затоплен зехтин.

ЕКЗЕМИ – Много от разновидностите на тази болест се лекуват, като се мажат болните места след почистване, с течността, която се събира през месец май в брестовите шишарки.

ЖЪЛТЕНИЦА (при бебета, родени през лятото) – Да се поливат с водата от сварена кукувича прежда.

ЗЛОЯДИ ДЕЦА – Да се съберат всякакви плодове, които са кисели и още не са узрели. Да се сварят в голям съд, докато станат на каша. Когато водата поизстине, без да се прецежда, в нея да се потопи детето до гушката. Да постои във водата половин час. След това да се измаже със свинска мас и гроздова ракия.

ЗАПАРВАНЕ (подсичане при дете и възрастен) Дъбово дърво, проядено от червеи, се стрива на много ситни трици. След измиване мястото се напудря с този прах.

ЗАПЕК – Да се взема по 1-2 пъти на ден по една супена лъжица мармелад, направен от сварени плодчета на черен бърз, без захар. Вместо него да се взема по една супена лъжица мед.

ЗАДУХ – Смесват се по 200 гр. мед, зехтин и гроздова ракия. Три пъти дневно се пие по една ракиена чашка.

ЗАУШКА – Синя амбалажна хартия се надупчва ситно с игла и се намазва с мед, ракия и счукан тамян. Залепве се зад ушите. Болеста изчезва за три дни.

ИСТЕРИЯ – Един букет от билката срамниче (срамежливче, отвратниче, ливадно орехче) престоява една нощ в кофа със студена вода. На другия ден водата с билката се сваряват и болния се облива.

(за) **ИМУННА ЗАЩИТА** – Един път месечно се поливайте с вода, в която е сварена мащерка.

ИЗГАРЯНЕ – Болният преди време е изгорил и двата си крака. Ванга е казала, че огънят още стои в краката и тлее. Препоръчала е следния мехлем: шест жълтъка от яйца и шест чаени лъжички прясно мляко. Разбиват се добре, докато сместа стане като майонеза. Краката се увиват с марля, напоена с мехлема.

КРЪВОТЕЧЕНИЕ (обилно, продължително у жена) – Да разбие добре шест белтъка от яйца, да ги размеси с половин чаена лъжичка лимонтозу и да изпие сместа.

КАШЛИЦА – Да се сварят листа от подбел и се пият като чай.

КАШЛИЦА (стара у пушач) – В мляко да се вари и да се пие по една чашка няколко пъти на ден корен от слез.(бял слез, обикновена ружа, волово око и др.)

КАШЛИЦА (силна) – Четири ореха, една супена лъжица пчелен мед се варят в половин литър вода. Болният да пие по една супена лъжица три пъти на ден.

КАШЛИЦА (у дете) – Сто грама мед и сто грама прясно масло се смесват с едно пакетче ванилия. Взема се три пъти на ден по една чаена лъжичка.

КАШЛИЦА (упорита у възрастен) – Смола от бяла череша, голяма колкото орех, се сварява в един литър вода. Прецежда се и към водата се прибавя 200 г. мед, три зърна карамфил и на върха на ножа исиод (дженджефил). Взема се по една супена лъжица сутрин и вечер на гладно.

КОСОПАД – Измитата коса се облива с вода от сварен бръшлян.

КОСОПАД – Косата се измива с хума, след това в продължение на един месец след измиването оголените места се натъркват с леко препечени кръгчета от нарязан лимон.

КОСОПАД (у дете) – Три коренчета от детелина (кисличе) – (вероятно «киселец» или щавел), големи колкото маслина се настъргват на ситно и се заливат със сто грама спирт или силна гроздова ракия. Билката

кисне едно денонощие и след това 1-2 пъти дневно оголените места се търкат с напоено памуче.

КОЛИТ – Болният да пие два пъти дневно суроватка от изстискано сирене, като избягва тлъста храна.

КОКОШИ ТРЪН – Да се нагори мястото, където се е появил трън най-напред с гореща прахан. След това веднага да се направи гореща баня.

ЛЕВКЕМИЯ (у дете) – Да пие сок от плодчетата на билката слез.

ЛЕВКЕМИЯ (у дете) – Прах от изсушени и стрити плодчета на билката слез да се смесят с изсушено сирище от малко агне. С малко вода се пие два пъти на ден по една чаена лъжичка.

ЛЕВКЕМИЯ – Болният да пие сок от корените на билката слез.

МАСТИТ – Смесват се ръжено брашно, стопено прясно масло и прясно мляко и се прави малка питка от меко тесто. Слага се на болното място. Лечението се прилага няколко пъти, като тестото стои през цялата нощ.

МИОМА НА МАТКАТА – Болната да пие в продължение на 15 дни по една кафяна чашка отвара от конопено семе.

НЕРВНО БОЛНА – Да се пие отвара от индрише, като се сварява 1 листче в 200 г. вода. Пие се по 1 кафяна чашка два пъти на ден.

НЕРВНОБОЛНО ДЕТЕ – Да се изкъпе с вода от сварено горско сено.

НЕРВНО РАЗСТРОЙСТВО – Болният да пие чай от риган (овчарски босилек, горски чай и др.)

НЕРВНО РАЗСТРОЙСТВО – Болният да пие отвара от корени от къпина.

НЕРВНО РАЗСТРОЙСТВО – Болният да пие отвара от маточина.

НЕРВНО РАЗСТРОЙСТВО – Болният да пие вода от сварени връхчета от коприва.

НЕРВНОБОЛЕН – Да смеси в буркан 500 г. захар и 500 г. мед. Да взема от сместта по една супена лъжица два пъти на ден.

НОЩНО НАПИКАВАНЕ (у дете) – Около 2 килограма от билката мокреж – вероятно «мокреж» – поточарка, лечебен порег – (най-лечебна е през май, когато се готви да цъфти) се сварява в 10 л вода. Водата се прецежда, оставя се да изстине и седем вечери, преди лягане, се правят с нея бани в леген до кръста.

Извадената от водата трева се размесва с малко свинска мас и се слага като лапа първата вечер на корема, а следващата на кръста. Стои през цялата нощ.

Тази билка Ванга препоръчва при условие, че детето не е имало раздалечени прешлени. Ако има, преди баните се правят 10 слънчеви бани през лятото, като преди излагането на слънце кръста на детето се намазва с оръжейно масло.

НЕРВЕН СТОМАХ – Сутрин на гладно се изпива една чаша вода, в която е разтворена една супена лъжица мастика. 10-15 минути след това се изпива една супена лъжица зехтин.

НАПУКАНИ РЪЦЕ – Да се направят 2-3 бани на ръцете в хладка вода, в която е сварена билката пипериче (вероятно водно пипериче, водна гъсеница).

НАТЪРТЕНО МЯСТО – Да се налага с кръгчета от нарязан картоф.

ОБРИВИ – Болният да се къпе с вода от сварени дъбови кори.

ПРИЩИПНАТ НЕРВ СЛЕД ПАДАНЕ – Да се направи мушам от памучно платно, върху което е намазана смес от зехтин, стопен восък и вошина, по равни части. Мушамата се залепва по целия гръбначен стълб от врата до опашката.

ПРЪСТ, КОЙТО ЗАБИРА ОКОЛО НОКЪТЯ – Да се вземе една люта чушка, да се премахне дръжката и малко от семките. Кухината да се напълни със силна ракия. Пръста да се пъхне в чушката и да се превърже за една нощ, като е нужно в кухнята да се запази и ракията.

ПСОРИАЗИС – След добро почистване засегнатите места да се мажат с изстискан сок от билката сапуниче (вероятно «лечебно съпуниче», белонога, лениявец).

ПИЛОНЕФРИТ (у дете) – Детето да пази диетата, да се храни с царевичен хляб. Да пие вода от сварена царевична свила.

ПРИЛОШАВАНЕ (неочаквано) – Да се сложи под лъжичката счукана трева «лепка» (голям репей, лобода, лопуш и др.).

ПНЕВМОНИЯ – Болният гол, завит в чаршав, да лежи на горещ пясък.

ПЛЕКСИТ – Болното място да се налага със счукан тамян и ябълков одет, намазани на вълнено парче плат. Прави се няколко пъти, докато болката премине.

ПЛЕКСИТ (силни болки в ръката) – Да се счукат листа от върба, да се наложи ръката на мястото на болката.

ПРОСТУДА (силна) – Да се направи пластир от 10 листа изсушен и стрит тютюн, мед и силна ракия. Пластирът се залепва на кръста да престои една нощ. При нужда се повтаря.

ПРОСТАТА (възпаление) – Смила се въглен от изгорено липово дърво. Пие се по една чашка като кафе, седем дни поред.

ПРЕУМОРА (и стоене на влага) – Мушамата от восък, зехтин и вода се увива на краката.

РАЗТЕГНАТ МУСКУЛ НА РЪКАТА – Да се натопи ръката до рамото във вода, в която е сварен зелен бяз и е прибавена една супена лъжица сода бикарбонат.

РАЗШИРЕНИ ВЕНИ – Зелени орехчета залети със зехтин, който да ги покрие, поставени в стъклен съд, престояват 40 дни на слънце. Болният си маже краката, докато се свърши сместта.

РАЗХЛАБВАНЕ НА МУСКУЛИТЕ (у дете) – 200 г мед да се объркат с 20 г сыра и с тази смес да се направи кубав масаж – от масажист. Да се масажира, дакато детето се изпоти три пъти.

РАЗШИРЕНИ ВЕНИ – Обут в памучни чорапи, болният да ходи сутрин по росата в планинска ливада. Когато добре се намократ чорапите, да останат на краката и да съхнат на слънчевите лъчи.

(за) **РАЗДВИЖВАНЕ НА КРАЙНИЦИ** – Прави се мехлем от 100 г свинска мас и 1 супена лъжица сол, с която се намазва парче плат и се увива крайника.

РАЗШИРЕНИ ВЕНИ – Свински бял дроб да се нареже на филии, да се насолят със сыра и да се налагат болните места.

СТОМАШНО РАЗСТРОЙСТВО – Да се пие чай от джоджен.

СИНУЗИТ – Чрез редуване всяка вечер в една от ноздрите на носа се слага прясно краве масло, колкото царевично зърно.

САРКОМА (при подутини) – Подутите места да се налагат с месо от дивеч, насолено с нишадър.

СИЛНА КАШЛИЦА – Болният да пие една седмица чай от ленено семе. Да не пие студена вода.

СИЛНО ГЛАВОБОЛИЕ (след стрес) – Болният да изпива вечер преди лягане една чаша студена вода, като преди това е сложил в устата си една супена лъжица захар.

СЪРЦЕБИЕНЕ (на нервна почва) – Болният да настърже половин килограм лимони с кората, да се прибави 200 г мед и 40 смлени кайсиеви ядки. Да взема от сместа сутрин и вечер по една супена лъжица.

СЪРБЕЖИ ПО ТЯЛОТО – Болната да се полее с вода от сварен ечемик.

СЪРБЕЖИ ПО ТЯЛОТО – 500 г спирт за горене да се смеси с 50 г салицил. Сутрин и вечер да се мажат възпалените места.

ТЕМПЕРАТУРА (висока у дете) – Да се облее с вода от сварено кисело грозде.

ТЕМПЕРАТУРА (висока у дете) – Да се събере от планинска ливада горско сено, да се сvari и с водата да се изкъпе детето.

ТРУДНО ЗАРАСТВАЩИ РАНИ – Правят се промивки с отвара от билката зарасличе (жълта млечка, змийско мляко, кукувиче мляко).

УДАРЕНО (натъртено място) – Сварява се добре половин кг зрял, бял боб, намачква се добре и се налага 1-2 пъти на удареното място.

УПОРИТИ ОБРИВИ ПО ТЯЛОТО – Болната да сvari рж и да пие водата.

УВРЕДЕНИ СПЛЮНЧЕВИ ЖЛЕЗИ – Да се правят лапи от невен (градински невен, жълта ружа). **ХЕМОРОИДИ** (външни) – Сварява се билката бяло поддъбиче (горчива чубрица, бабиче) и се правят седящи бани в подходящ съд.

ХЕМОРОИДИ (външни) – Правят се седящи бани с вода от сварената билка водно пиперче (воден пипер, лютивец и др.).

ЦИРОЗА – Да се взима майчино мляко, размесено с бяло брашно.

ЦИРЕИ – Да се направи като малка питка тесто от ржено брашно, мляко и прясно масло. Да се превърже на възпаленото място. Да престои една нощ.

ШИПОВЕ – Срязва се наполовина една глава кромид лук и на всяка половина се капва по една капка катран. Налага се болното място и се превързва да престои една нощ.

ШИПОВЕ НА КРЪСТА – Вълнено парче плат, натопено в ябълков оцет и поръсено със счукан тамян се налага на кръста.

ШИПОВЕ В РЪКАТА – Прилага се горното лечение.

ШИПОВЕ В ПЕТАТА – Нагрива се бакърен съд, поставя се отгоре парче плат и болният стъпва върху него, докато изстине.

ЯЗВА (кървяща на дванадесетопръстника) – Да се разбие на крем един белтък от яйце, една чаена лъжичка пудра захар и една супена лъжица зехтин. Болният да взема по една супена лъжица на гладно всяка сутрин, в продължение на 10 дни.

Училище за нашите деца

За нашите деца ли е българското училище в Будапеща? Чувства ли го свое българинът, живеещ в Унгария? Не надделява ли по-често естественото желание за асимилация и интеграция с местната култура, желанието да не си чужденец, пред стремежа за национално оцеляване и поддържане на българската принадлежност? От друга страна, с изцяло българската си програма и устройство, не създава ли училището възможност за изолация на българските деца от местната среда? Сложни въпроси, които изправят всекиго на кръстопът, особено когато става дума за нашите деца.

Българското училище в Будапеща също е на кръстопът. Настъпил е часът на промяната. И трябва да я направим така, че то наистина да бъде училище за нашите деца.

Училището е тази институция, в която най-напред трябва да се решат въпросите на интеграцията с местната култура и на националното оцеляване, да се осъществи не само равновесие между тези две страни, а жива творческа цялост, взаимно допълване. Различните култури имат стойност за човека и за обществото, когато са свързани с хиляди нишки и могат да се обогатяват, когато обособяват човека, но не за да го противопоставят, а за да може свободно /и със самочувствието на столстията зад себе си/ да се влее в многоликия съвременен свят. Свят, изграден върху индивидуалността и автономната малка общност.

Будапещенското българско училище има чудесни дадености, които биха могли да го направят много привлекателно, ако се използват пълноценно. То е едно малко училище от 150-200 деца, които могат да преминат тук курс на обучение от детската градина до завършване на средното образование в една постоянна общност. Тук в продължение на години може да се проследи индивидуалността на детето, да се вземат предвид криволиците на развитието му, че дори и настрое-

нията му. Естествено, атмосферата в едно училище не зависи автоматично от неговия размер, тя се създава с ежедневния труд и многогодишните усилия на учителската общност. Много често обаче хубавия опит, съграденото се разрушава с един замах при смяната на учителите. Поразително е как това училище с десетилетна история няма създадени трайни традиции и ритуали. Въпреки многократно декларираното желание, трудно се осъществява приобщаването към местната културна среда. А едно постоянно ядро от местни учители би могло да осигури приемственост в стила и духа на училището, да създаде усещане за стабилност и доверие у местната българска общност. Още повече, че училището по своята роля и задачи не може да се оприличи на нито едно училище в България или Унгария. Неговият собствен облик трябва да бъде грижливо изграден, а това не е задача за една или четири години. То трябва в най-голяма степен да отговаря на обществената поръчка, която го е создала - училище за деца от български произход, живеещи в Унгария. Необходимо е да се изградят тесни и системни контакти между училището и местната българска общност, представяна от Дружеството на българите в Унгария. Да се преодолее натрупаното с годините недоверие, да не кажа враждебност, от двете страни. Сплотяването и укрепването на българската колония е обща цел - на Дружеството и на създаденото от него преди 75 години българско училище в Будапеща. Около тази обща цел трябва да се обединят усилията на учители и на местната общественост, защото само тя може да освети и придаде смисъл на техния труд.

Като държавно учебно заведение училището е подчинено на определени нормативни разпоредби. Съчетаването на образователните изисквания на българската и унгарската страна обаче не бива да става механично, а да доведе до създаване на училище със собствена, самостоятелна програма, с траен, бъдещ доверие облик. Това може да стане

като максимално се използва свободата, дадена на учителите и училищните общности от българското законодателство при подбора и поднасянето на учебното съдържание, възможностите за избираемост на предметите и часовете, в които те ще се изучават. От унгарска страна тази свобода /според готвения се закон за образованието/ е още по-голяма, но в същото време контролирана от система изпити с единни изисквания. Това означава, че българското училище трябва не само да дава равностойно на унгарските училища, консултирано от унгарските педагогически институции обучение по унгарски език и литература, история и география на Унгария, а и останалите основни предмети да бъдат сравнени и, където има нужда, допълнени с унгарските изисквания, както в основното училище, така и в гимназиалния курс.

От настоящата учебна година ще бъде разрешен и един отдавнашен проблем на училището. То ще стане 12-годишно и децата, постъпващи в девети клас (първият гимназиален клас), ще получават средното си образование в продължение на четири години. В края на този период учениците трябва да бъдат пълноценно подготвени за явяване на зрелостен изпит по унгарски език и литература, история и география на Унгария. Владеенето на местния език ще бъде осигурено чрез изучаването на унгарски и на предметите история и география

на Унгария. С полагането на унгарски и български зрелостен изпит ученикът получава унгаро-българско свидетелство за зрелост на двата езика, равностойно както на българската, така и на унгарската диплома за завършено средно образование. А полагането на зрелостен изпит по екскурзоводство в съответствие с унгарските изисквания ще осигури получаването на свидетелство за екскурзоводска правоспособност на завършилите училището.

Час по-скоро трябва да се пристъпи към съдържателното разрешаване на тези проблеми, защото тяхното протакане поставя под съмнение не само оцеляването на училището /отливът от него е видим през последните години/, но и на цялата българска общност в Унгария. Националното чувство се формира не само от съзнанието за произхода, а от принадлежността към една душевност и култура, в която са израсли нашите предци. Такава принадлежност може да се изгради само в съответната българска общност и при доброто владение на български език. Език, който не е сведен до средство за домашно общуване, а осигурява допир с постиженията на българската култура и се вгражда в облика на личността с многовековните си наслоения - за да й даде самочувствието на личност с дълбоки корени и в българската, и в унгарската култура.

През 1993 година се навършват

75 ГОДИНИ

откак в Будапеща отваря врати за първите си възпитаници

БЪЛГАРСКО УЧИЛИЩЕ

Стотици българчета усвояват тук българското слово, израстват в българска среда.

В посветения на кръглата годишнина брой на списание «Хемус» ще бъдат публикувани творбите на победителите в специалния

КОНКУРС

В конкурса може да се участва със стихотворение, къс разказ, есе, пътепис, интервю, спомени и т.н. до 5 машинописни страници на български език, както и с черно-бяла графика.

Всеки участник трябва да се представи с кратка автобиография.

Наградените творби ще бъдат публикувани и хонорувани.

Конкурсните работи се приемат до 31 март 1993 година на адреса на редакцията.

От редакцията

Из живота на дружеството на българите в Унгария – хроника

На 14 февруари 1992 г. се проведе традиционното чествуване на Трифон Зарезан и годишното отчетно събрание на Българското културно-просветно дружество.

В двора на българския православен храм «Св.Св. Кирил и Методий» отец Иван Шумов отслужи молебен, по стар обичай бе зарязана лозата, старият градинар бай Кольо Христов бе почетен с венеца от лозови клонки и всички почерпени с червено вино.

Тържеството продължи в културния дом с литературно-музикална програма и събрание на Дружеството, открито от председателя Георги Иринков.

От името на Посолството на Република България консулт Стоян Ралев сърдечно поздрави присъстващите, като изтъкна активната и ползотворна дейност на Дружеството.

В отчетния доклад на Управителния съвет на

дружеството, изнесен от Тошо Дончев, бе направена обстойна и аналитична преценка на работата през изтеклата 1991 година. Докладчикът изтъкна, че изходно начало в работата на новия Управителен съвет е станало желанието за връщане при първоизвора, при идеите и стремежите на всички онези родолюбиви български градинари, търговци и интелектуалци, които през 1914 година поставиха началото на нашето Дружество. Думите на първия негов председател Лазар Иванов, че «бъдещето може да се гради не само с мотика, но и с вяра в Бога и с отворени очи», ние – подчерта докладчикът – взехме като историческа заръка, като повеля, завещана ни от нашите предци, за тясно сътрудничество и взаимодействие между Дружество – Църква – Училище. Традиция и обновление, независимост и самоуправление – това смятаме за най-верния и най-сигурен път за нас, който би гарантирал правата и свободното развитие на българската общност в Унгария». Понататък в доклада бе посочена извършената значителна работа по цялостното функциониране на Дружеството, културния дом, хотела и ресторанта. Вниманието бе отделено на извършените подобрения по отношение на материалната база, на организационната работа, на активизирането на културната дейност, насочена към търсенето на нови форми на работа, към възраждането на старите български църковно-народни традиции. Посочени бяха например чествуванията на Димитровден, Бабинден, създаването на фондацията «Про култура булгарика», издаването на списание «Хемус», организирането на курсове за изучаване на български народни танци и др. Общо през отчетната година са организирани десет тържества и чествувания, за които са поканени от България 4 художествени състава.

Докладчикът изтъкна добрите и делови контакти, които Дружеството поддържа с Посолството на РБ, с Управлението за националните и етническите малцинства в УР, с кметството на IX столичен район.

Председателят на Контролната комисия Димитър Цуцуманов направи отчет за стопанската дейност на Дружеството и за неговото финансово състояние.

След това започнаха разисквания по двата доклада, в които с въпроси, изказвания и предложения участваха Никола Клатикрушев, Живко Живков, Христо Дачев, Верка Живкова, Илия Маринов, Иван Шумов и други.

С всеобщо гласуване бяха приети докладите на Управителния съвет и на Контролната комисия, а също така приети бюджета, финансовия план и плана за културната дейност на Дружеството през 1992 година.

След това Георги Иринков предложи на вниманието на присъстващите някои изменения и допълнения в Устава на Дружеството, налагащи се от настъпилите политически и обществени промени в нашите страни. Предварително на присъстващите бяха предоставени екземпляри от Устава-проект. След станалите разисквания и преброяване на присъстващите, чрез писмено поименно гласуване промените в Устава бяха приети. Така от 14 февруари 1992 година нашето дружество си възвърна старото име, дадено му още от неговите основатели през 1914 година – Дружество на българите в Унгария.

Тържеството завърши с богата литературно-музикална програма, изпълнена от учениците на българското училище «Хр. Ботев» в Будапеща, танцовия състав «Мартеница» и оркестъра на Никола Паров.

На тържеството присъства Веселин Филев, извънреден и пълномощен посланик на РБ в Унгария.

На 1 март тържествено бе чествуван националният празник на Република България – 3 март. Слово за 114-годишнината от освобождението на нашата страна от османско иго произнесе Георги Иринков.

Богата литературна и концертна програма изпълниха учениците от българското училище, подготвени от учителите Н. Спартянова, А. Лисич-

ки, Г. Милетиев, Р. Пенкова, Т. Спартянов и ансамбълът за народни песни и танци «Дунав» от Видин с худ. ръководител Генчо Генчев.

На тържеството, за дългогодишната си всеотдайност и активна дейност и подпомагане на Дружеството с плакет «Лазар Иванов» бяха наградени Георги Добрев, заместник-председател, и Михаил Заяков, търговец и производител-градинар.

На 13 и 14 март в Будапеща се проведе Третият фестивал за народни песни и танци на националните малцинства в Унгария, в който, от името на нашето дружество, участие взеха съставът «Мартеница» и оркестърът «Фалкафолк». Във фестивала участваха и гости от Румъния, Словакия и Украйна, които бяха отседнали в нашия хотел.

* * *

На 21 март в културния дом на столичния район «Ладманьош» се състоя тържествено чествуване на 10-годишнината от създаването на танцовия състав «Мартеница».

Тържеството се проведе под патронажа на българския посланик в УР Веселин Филев, в рамките на Будапещенския пролетен музикален фестивал.

Съставът-юбиляр бе сърдечно поздравен от Дьорд Попович, гл. правителствен съветник в Управлението за националните и етническите малцинства в УР.

Заедно със състава «Мартеница», който изпълни богата концертна програма, участваха и оркестрите «Фалкафолк», «Жаратнок», «Вуйчич», «Калияг», «Визин», «Сиртос» и др. Тържеството завърши с общо българско хоро под съпровода на «Жаратнок» и виртуозното изпълнение на неговия ръководител Никола Паров.

* * *

На 28 март в нашия културен дом бе организиран голям пролетен бал.

В програмата участваха съставът за модерни танци «Ботафого», а унгарски естрадни артисти изпълниха интересна вариететна програма. За доброто настроение на публиката се погрижи оркестър «Коло», който изпълни българска народна музика.

Организирана бе и богата томбола, която разнообрази вечерта и създаде допълнителни емоции на присъстващите. Големите награди бяха спечелени от Величка Кушева – два самолетни билета Будапеща – Бургас – Будапеща и от Елена Карова – едноседмична почивка за двама души на Слънчев бряг.

Гост на Дружеството на българите в Унгария бе ст.н.с. от Института по демография при БАН и кандидат на историческите науки Костадин Гърдев, родом от Поликраище, който на 22 и 23 април т.г. в културния дом изнесе лекции на тема: «Статутът двойно гражданство за живеещите в Унгария българи – същност и възможности» и «Главни насоки на външната политика на Република Бълг-

ария». Лекциите бяха посрещнати с подчертан интерес и на докладчика бяха зададени много въпроси.

* * *

На 3 май т.г. в българската колония бе възродена една стара народно-църковна традиция – чествуването на Гергьовден. В храма отец Иван Шумов освети печено гергьовско агне, а в културния дом се състоя празнична гергьовденска вечеря с програма.

Присъстващите с вниманието и интерес изслушаха концерта на детския хор за църковно песнопение «Родина» от гр. Перник и програмата на ансамбъла за народни песни и танци «Северняче» от гр. Попово с гл.худ.ръководител Стела Димова. Празненството завърши с българско хоро.

На 19 май т.г. на председателя на кръглата маса на националните и етнически малцинства Тошо Дончев бе връчена награда «За мир и обществена търпимост» на фондацията «Открито общество» с председател Елемер Ханкиш, председател на Унгарската телевизия, която награда се връчва на кръглата маса за нейния принос в укрепването на идейната, верска и морална търпимост в унгарското общество.

* * *

На 21 май т.г. Дружеството на българите в Унгария бе посетено от Михаил Иванов, съветник по националните въпроси в Президентството на РБ

и Пламен Богоев, съветник в Президентството. Те разгледаха нашия културен дом и бяха информирани за живота на българската общност в Унгария и дейността на Дружеството.

На 22 май т.г. от името на Дружеството и на Църковното настоятелство Тодорка Удварева и отец Иван Шумов поднесоха венец пред паметника на Св. Св. Кирил и Методий край Залавар. Отец Шумов отслужи молебен за славянските просветители.

* * *

На 23 май т.г. в рамките на двудневните културни прояви в район «Будафок», съвместно с местния културен дом, бе организиран Ден на България. В програмата участва оркестърът за народна музика «Дунав» от Видин и народните певци Мария Иванова и Любен Петров, и оркестър «Жаратнок» с ръководител Никола Паров.

* * *

На 24 май на хълма «Сейчени» се проведе тържествено чествуване на Деня на славянската писменост и на българската просвета и култура. Отслужен бе молебен от отец Иван Шумов. Слово за славянските първоучители произнесе Росица Пенкова, учителка по литература в българското училище в Будапеща.

Литературно-музикална програма изпълниха ученици от българското училище, съставът «Мартевица» и оркестрите «Дунав» и «Коло».

Празненството продължи с народно веселие.

На 27 юни в културния дом бе организирана пресконференция за журналисти и специалисти в областта на туризма и хотелиерството. Тошо Дончев информира присъстващите за дейността на Дружеството на българите в Унгария, а Адриана Петкова Пападопулос, управител на пансион «Рила» и Димитър Танев, управител на ресторант «Царевец» – за възможностите и услугите, които

предлага на гостите нашия туристически комплекс.

* * *

На 2 юни, Денят на Ботев, от името на Дружеството на българите в Унгария, на българското военно гробище в Харкань бе положен венец.

СНИМКИ

1. Танцовият състав на българското училище изнася концерт в културния дом на Дружеството
2. Чествуване на 24 май
3. Молебен за добра година и берекет в църковния двор
4. Годишното отчетно събрание на Дружеството
5. Награждаването на Георги Добрев и Михаил Заяков
6. Ансамбълът «Дунав» от Видин с гл. худ. ръководител Генчо Генчев
7. Снимката най-добре говори за настроението на пролетния бал
8. На Гергьовден в българския културен дом.
9. Пред паметника на Св.Св. Кирил и Методий край Залавар (сн. Ив. Удварев)
10. Новоучерденият герб на Дружеството на българите в Унгария

Снимки: Ищван Фехер

За новоприетия устав на Дружеството

Във връзка с настъпилите политически и обществени промени и изменения в законодателството на Унгария се наложиха някои поправки и допълнения към приетия през 1988 г. Устав на Дружеството, които да го осъвременят и го приближат към новите изисквания на времето.

Най-очевидна е смяната на името. Съгласно новия устав то е: «Дружество на българите в Унгария», което ни връща към първото му име от 1914 година. Това осмисля и въведената нова алинея, която гласи: «Дружеството е правомощен приемник на създаденото през 1914 г. и функциониращо оттогава постоянно и без юридическо прекъсване Дружество на българите в Унгария и Българското културно-просветно дружество «Георги Димитров». Променя се и знамето на Дружеството, то представлява националните знамена на България и на Унгария, обединени с герба на Дружеството. От горното е видна още една разлика – съгласно новия устав се създава герб на Дружеството, който представлява щит с българския национален трикоolor, по средата с дъбово дърво в златен цвят. Гербът е изработен от художника Росен Русев.

При разработката на новия устав стремежът бе той да бъде сроден с устава от 1914 г., което да подчертае и пряката взаимственост, идейната близост и продължаването на традицията в живота на Дружеството. От стария устав е взимана нова алинея, която считаме важна и съществена за сплотеността и единството на Дружеството, а именно, че «от дейността на Дружеството се изключват разискванията на политически и религиозни въпроси, така също и насърчаването на подобни цели».

Относно целите и задачите на Дружеството от новия Устав отпада текста, съгласно който то трябва да сплотява българите в Унгария в дух на патриотизъм и интернационализъм. Вместо това новият Устав посочва, че Дружеството трябва да «обединява българите в Унгария, да защитава

общите интереси на своите членове, при възможност и необходимост да оказва материална помощ на сънародници от България и Унгария и пр. Във връзка с новия закон за националните и етнически малцинства в Унгария и необходимостта от поддържането на контакти с тях, а също така и с национални малцинства и организации от други страни, в новия Устав са предвидени две алинеи, които гарантират тази необходимост и дават възможност на нашето Дружество да си сътрудничи както с унгарски, така също и с международни малцинствени организации.

По отношение на ръководството на Дружеството, съгласно новия Устав, ще бъдат избрани трима подпредседатели (вместо досегашните двама) плюс още един изпълнителен председател (вместо досегашния секретар), като са направени някои промени в неговата длъжностна характеристика с въведения нов текст: «изпълнява задълженията на директор на Дома на Дружеството, направлява културната и стопанската дейност, поддържа връзката с организациите на малцинствата в Унгария и с чуждестранни организации».

Новият Устав разширява възможностите на Дружеството относно материалните източници, необходими за функционирането на неговата културна дейност, като е вложен следният нов текст: «дарения от частни лица, включително и завещания».

Същото може да се каже и за помощта, която Дружеството може да оказва на своите членове: така например вместо определените от стария устав две стипендии за нуждаещи се деца при българското училище в Будапеща, новият Устав не определя броят на стипендиите, а се казва: «според възможностите». Що се отнася до подпомагане следването на български младежи в новия Устав е премахнато изискването те да имат българско гражданство, а е посочено само да са от български произход.

Отпада текста, съгласно който «Дружеството

съдействува за организирането на летуването на деца от български произход в България», по понятни причини. Добавени са обаче две нови алинеи, които гласят, че «Според възможностите си Дружеството подпомага Българската православна църковна община» и «При достатъчна обособеност, Дружеството може да оказва материална помощ със социална или културна цел и в други случаи.»

Извършени са и промени относно надзора над функционирането на Дружеството, който от Министерството на културата и образованието се

прехвърля върху Прокуратурата на IX будапещенски район.

Това са накратко главните промени в Устава на нашето Дружество, влезли в сила от 14 февруари 1992 година.

Новият Устав е съобразен с всички изисквания на унгрското законодателство и гарантира пълното свободно и автономно развитие на нашето Дружество, утвърждава неговата обединяваща и градивна роля в живота на българската национална общност в Унгария.

От Редакцията

*ИСКАТЕ ЛИ ДА ПРЕКАРАТЕ НЯКОЛКО ПРИЯТНИ ДНИ В
БУДАПЕЩА, ОБКРЪЖЕНИ ОТ ТРАДИЦИОННОТО
БЪЛГАРСКО ГОСТОПРИЕМСТВО?*

ХОТЕЛ «РИЛА»

тел.: 1-141-621, факс: 1-335-184

РЕСТОРАНТ «ЦАРЕВЕЦ»

тел.: 1-331-797

1097 Будапеща, IX, ул.«Вагохид» 62
са на вашите услуги!

В хотел «Рила» ще спите спокойно, на тишина и главно - евтино!
В ресторант «Царевец» ще Ви сервират вкусни български и унгарски ястия на достъпна
цена!

В хотел «Рила» ще се чувствате приятно, удобно и сигурно!

В ресторант «Царевец» ще Ви обслужат бързо, внимателно и културно!

Хотел «Рила» има 26 стаи с по 2 и 3 легла с баня.

Ресторант «Царевец» има три зали обзаведени в български национален стил.

Комплексът «Рила - Царевец» предоставя възможност да организирате срещи,
семинари, сватбени тържества и др., тъй кати разполага с театрален салон с 500 места
и зала за конференции с 50 места.

Предлагаме пансионни и екскурзоводски услуги и богата българска библиотека.
Комплексът «Рила - Царевец» се намира в близост до пътя за летището и на 5 мин. от
спирка на метрото.

Има възможност за паркиране на коли и автобуси.

**ХОТЕЛ «РИЛА» И РЕСТОРАНТ «ЦАРЕВЕЦ»
ВИ ОЧАКВАТ!**

*ИСКАТЕ ЛИ ДА ПРЕКАРАТЕ НЯКОЛКО ПРИЯТНИ ДНИ В
БУДАПЕЩА, ОБКРЪЖЕНИ ОТ ТРАДИЦИОННОТО
БЪЛГАРСКО ГОСТОПРИЕМСТВО?*

ХОТЕЛ «РИЛА»

тел.: 1-141-621, факс: 1-335-184

РЕСТОРАНТ «ЦАРЕВЕЦ»

тел.: 1-331-797

1097 Будапеща, IX, ул. «Вагохид» 62
са на вашите услуги!

В хотел «Рила» ще спите спокойно, на тишина и главно - евтино!
В ресторант «Царевец» ще Ви сервират вкусни български и унгарски ястия на достъпна
цена!

В хотел «Рила» ще се чувствате приятно, удобно и сигурно!

В ресторант «Царевец» ще Ви обслужат бързо, внимателно и културно!

Хотел «Рила» има 26 стаи с по 2 и 3 легла с баня.

Ресторант «Царевец» има три зали обзаведени в български национален стил.

Комплексът «Рила - Царевец» предоставя възможност да организирате срещи,
семинари, сватбени тържества и др., тъй като разполага с театрален салон с 500 места
и зала за конференции с 50 места.

Предлагаме пансионни и екскурзоводски услуги и богата българска библиотека.
Комплексът «Рила - Царевец» се намира в близост до пътя за летището и на 5 мин. от
спирка на метрото.

Има възможност за паркиране на коли и автобуси.

**ХОТЕЛ «РИЛА» И РЕСТОРАНТ «ЦАРЕВЕЦ»
ВИ ОЧАКВАТ!**

Bolgár vendégszeretetet Budapesten

Rila Panzió

A repülőtérrel a centrumba vezető úthoz közel,
néhány percre a Nagyváradi téri metróállomástól,
csendes környezetben fogadja vendégeit a

Rila Panzió

Autó- és buszparkolási lehetőség

Huszonhat szobás szállónk két- és háromágyas, fürdőszobás elhelyezést kínál
Konferenciák, bentlakásos tanfolyamok rendezése

Címünk: Budapest IX. ker., Vágóhíd utca 62.

Rila Panzió

Telefon: 114-1621, fax: 133-5148

Carevec étterem

Bolgár és magyar ételkülönlegességek

Telefon: 133-1797

HAEMUS

1992/2.

BOLGÁR-MAGYAR TÁRSADALMI ÉS KULTURÁLIS FOLYÓIRAT

A két fivér

A népeknek, akár az embereknek, megvan a biográfiájuk, de mértékükben összehasonlíthatatlanok. Az emberi lét időben korlátozott – egy nép élete évezredekben mérhető, és itt az életrajzot históriának nevezik. A valódi történelem pedig az írott szó megszületésével kezdődik.

Mert egy nép gyökerező lényege nem a földben keresendő, ahol lakik, nem is a hitben, amelyet vall. A nyelve az – minden másnál erősebben.

A nyelv – a legigazibb és halhatatlan hazánk. Az az anyagatlan valami, mely millió egyeket egy közösbe egyesít, másoktól elválaszt, öntudatot ébreszt, amelynek segítségével nemzetté válik a nép.

A nyelv legbámulatosabb testet öltése a könyv. Az írott nyelv, a betű valóban ember teremtette csoda. Az örökkévalóságot áhító szünetlen vágy lel formát benne, az önzetlen törekvés, hogy magadból a legszebbet add a másiknak, a boldog kötelesség, hogy tapasztalatod, bizakodásod, bölcsességed a jövőre hagyd, hogy az egy újabb eljövendőre örökítse tovább.

Mi lenne egy nyelv írásbeliség nélkül? Csak melegétől s életétől fosztott napképrázat, csak föl-nem-fogott, megfoghatatlan és viszonyozatlan dallam, hatalmas márványdarab, amelyből még semmit se faragtak elő. A nemzedékek összes gyülemlett ereje, a nép határtalan sok lehetősége csak várja a varázsmelencét, hogy megszabadulva nemlététől, amelyben addig leledzett, a világ elé színét kiönt-hetné.

Ezért is felszabadulás a könyv másik neve. Felszabadulás a szó legteljesebb s egyúttal legszellemibb értelmében. Politikai, egyházi, kulturális felszabadulás, szabadulás iga, anyagi elnyomás, áligazságok, előítéletek alól, szabadulás valahára a sokszínű emberlélek sötét erőitől.

Hatalmas és – akár az atomban – hihetetlen erő szunnyad az írott szóba szorítva. Előbb vagy utóbb, ám elkerülhetetlenül elkövetkezik a robbanás órája, s akkor a világ fölvertve szemét kinyitja, hogy magát megváltoztatva lássa viszont: új igazságoktól ragyog a láthatár, addig ismeretlen partok buknak elő, civilizációk hanyatlanak le, ősi államok omlanak össze, hogy újaknak adjanak helyet, amelyek a sorban majd a maguk sorsát váltják valóra.

Van-e a világon ékeesebb példa az írott bolgár beszédnél?

Így történelmi távlatba helyezve a két szaloniki fivér művét, ma jobban, mint bármikor grandiózus művészi

alkotásként ismerik el, amely akár bármely felszabadítási tett, lényege szerint mélyen forradalmi. Hogy megtaláld s több mint kétszáz millió szlávnak átadd a halhatatlanság egy kulcsát, hogy egy lakosság képlékeny masszájából egy saját arculatú, sorsát kemény akarattal megvalósító népet formázzál ki, ez kétségtelenül a legenda bölcs szavaival véghez vitt teremtés: „Kezdetben vala az ige.”

Ige volt valóban a mi kezdetünk. Mindaz, mely ma is Bulgária, az igéből, a szótól indult. Mert a földi dolgok az örökléthez akkor jutnak el, ha lélektől lelkesültek. A két dicső fivér fényes alakjának tizenegy évszázados finom ragyogása – hol hamvadón, máskor váratlanul felszikkázón – bevilágította a bolgár nemzetség nehéz útját. E lassú, de szakadatlan felívelésben más társcsillagok is tündökölnék. Ismerjük nevüket, mert bennük a büszkeségünk: Kliment Ohridszki, Joan Ekzarh, Evtimij pátriárka, Paiszij Hilenarszki, Szofronij Vratsanszki, Rakovszki, Beron, Csintulov, Karavelov, Szlavejkov, Botev és még sokan elhivatott férfiak és nők. Mígnem 1876 önfeladt és véres áprilisában a szó be nem végezte első szabadító tettét: magára ébredt a nemzeti tudat.

E példa nélküli alkotás értékét azonban nem csupán azzal lehet mérni, hogy milyen nagy hatással volt és van egy nép politikai vagy társadalmi felszabadulására. Ez csak előfeltétele a szellemi lehetőségek teljes feltárulásának. Az életre hívott népnek, mely fél Európának szolgált írásbeliséggel, volt és van mit adnia a világnak. A fiatal bolgár állam létének csak néhány évtizede – egy emberélet tartama – s íme e kurta idő gyümölcse ma; a balkáni népek többségének alkotott értékei között – amely népek szabad élete pedig csaknem egy századdal korábban kezdődött – a bolgár könyvet az első helyek egyike illeti meg. A hét-nyolc évtizeddel korábbi primitív szókérdésektől az írott bolgár nyelv a versbéli szubtilis zeneiséghez, a prózában szigorú tisztasághoz, plasztikussághoz és elmélyültséghez jutott el, amivel már átlépi egy helyi érdekű irodalom megengedő határait. Folytonosan szabadulva az elkerülhetetlen átmeneti formáktól, irodalmi nyelvünk akár egy bábját levetett pillangó a végtelen tér felé roppen, ahol minden nemzet értéke annyi, amennyire az emberiség része.

Lehetséges-e múlhatatlanabb dicsőség azokénál, akik tizenegy százada az ábécét megteremtették?

Szondi György fordítása

Tartalomjegyzék

Sztefan Gecsev: Ötödik prédikáció /vers/	3
Szvetla Kjoszeva: A Biblia	4
Jeremiás pap elbeszélése a keresztfáról	5
Bölcs Salamon és felesége	6
Roszica Penkova: Az apokrifekről	8
Nikolaj Rajnov: A sötétség királya	9
Csíkhelyi Lenke: Egy eretnek a huszadik században	11
Emilijan Sztanev: Tihik és Nazarij /regényrészlet/	12
Szondi György: Emilijan Sztanev	14
Sztefan Gecsev: Második prédikáció	15
Sztefan Gecsev: Tizenegyedik prédikáció	16
Szondi György: Stefan Gecsev	17
Ivan Grozev: A bogumilizmus	18
Krasztev Péter: Ivan Grozev	21
Petar Danov: Az Egyetemes Fehér Testvéri Közösségről	22
Krasztev Péter: Petar Danov	24
Elin Pelin: A kolostor lugasában	26
Juhász Péter: Elin Pelin	30
Georgi Markovszki: Huncut Petar /regényrészlet/	31
Szondi György: Georgi Markovszki	37
Sztefan Gecsev: Versek	39
Petar Petrov: A bolgár kolostorok	43
Hívón és hitetlenül	45

A bolgár kolostorokról készült képek Szabóky Zsolt munkái.

Haemus - kétnyelvű társadalmi és kulturális folyóirat
A Magyarországi Bolgárok Egyesületének kiadványa
Megjelenik negyedévenként a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal támogatásával
Szerkesztőbizottság:
Irinkov Georgi (elnök), Doncsev Toso (főszerkesztő), Petrov Petar (felelős szerkesztő), Markov
Alexander (szerkesztőségi titkár), Kjoszeva Szvetla, Szabeva Aszja, Szimeonova Rajna
Lapterv: Kállói Judit
A borító Roszen Ruszev munkája
A szerkesztőség címe: 1097 Budapest, Vágóhid u. 62. tel.: 114 1621
Nyomdai munkák: INTEREUROPRESS KIADÓ ÉS NYOMDA RT.
Egy szám ára: 96 Ft. Előfizetés egy évre: 360 Ft

Rilai kolostor: „Szűzanya mennybemenetele” főtemplom

SZTEFAN GECSEV

Ötödik prédikáció

(A fákról – részlet)

Hogy egyesíteni tudjatok,
előbb szétválasztani tanuljatok meg.
Ezért beszélek nektek istenről és ördögről.

Ha majd elmegyek, ki tanít titeket?
Ne merészeljete tanulni a kőtől –
nem a ti elemetek.
Tanuljatok inkább a fáinktól.

Tanuljatok például a tölgytől.
A fák közt ő a leghatalmasabb, legóriásibb,
s apró gyümölcsöket hoz – sertések étékét.

Tanuljatok a gesztenyétől.
Nyáron a lombja könyörületes enyhet ad,
ősz jöttén pedig gyümölcse mindennél szúrósabb.

Tanuljatok a rezgőnyárfától.
Levele egyformán ingadoz,
amikor fúj a szél, és amikor
teljes csend van köröskörül.

Leginkább mégis a jegenyétől.
Oldalra kevés ágat bocsát ki,
hogy legyen ereje felmagasodni.

Kiss Benedek fordítása

A Biblia

Ötezer éves az író és olvasó ember történelme; a Biblia ezen időszak közepe táján jelenik meg. Ezer esztendő kellett, hogy szövegei összeálljanak, s végül 1000–1500 oldalon kikristályosodjék a nemzedékek bölcsessége – a földi szűkösségekben gyűlöletében s szeretetében örömek s kötelességek közé feszített ember gyarlóságaiból s csalódásaiból letisztult bölcsesség. Mi a titka az Első Könyvnek, mely máig izgalomban tartja az embereket, s amelyet több mint ezer nyelven olvasnak?

A csüggedt magányos s a hevülő fanatikus, a hidegen elemző s a lelkesen rajongó, az újonnan beavatott s a hitben született egyformán hozzá fordul. Ez az a Könyv, mely bennünk van, még ha soha nem is olvastuk, mert világ-szemléletünk reá épül, mai személyiségünk összetevői között rengeteg bibliai elem van. Még ha el is utasítjuk, mértékéhez igazítjuk értékeinket. Az a csodája, hogy a hitetlen éppoly gyönyörűséggel s főhajtással olvashatja, mint legalázatosabb tisztelője.

Minden nemzedéknek megvan a maga Biblia-olvasata. Az én generációm elől gondosan rejtették – nem csupán a hatalmon lévők buzgalomával, de szüleink félelmével. Titokzatos lett így és elérhetetlen. Csak a fennmaradt templomok levegőjében, a festményeken s az irodalomban, a család erkölcsi értékeiben, s a kapcsolatok ki nem pusztult emberiségében érezni még körülöttünk. De nem tudták teljesen eltitkolni, s az első vele való találkozás különös volt és érdeklődést izgató. Bulgakov Mester és Margaritájában (amelyre rejtett tiltás nehezedett ugyancsak) vagy a tudhatatlan utakon hozzánk érkezett rockkultúrában, amelyben Jézus Krisztus szupersztár volt, bibliai hősökkel találkozunk. A rockzenében, a tiltott irodalomban és a galériákban ismeretlen nevek készítettek minket lexikonokban bogarászunk. Amikor végre sárgára fakult s régi helyesírással sűrűn telerótt oldalakkal a Könyvet megkaptam, mohón olvastam, faltam.

A kezemben volt, de elvesztette-e titokzatosságát, érthetővé vált-e így? Mennél többször olvastam, jutottam egyre beljebb benne, annál inkább hatalmába kerített átfoghatatlanságának érzése. És rájöttem, hogy kiolvasni nem, csak olvasni lehet. Lehet mindennapunk, lehet útítárs, reménykedés, az öröklét megérintése, gyönyörködhetünk benne, bírálhatjuk, magyarázhatjuk, sorai között olvashatjuk a múltat, a jelent vagy az eljövendőt.

A Biblia századok óta ereszt gyökereit a bolgár ember tudatába. A hit szentségeibe való első bepillantás közérthető

nyelven történt. A szláv nyelvű istentiszteletek igényeit kiegészítő Cirill és Metód köre már a IX. században elkészítette néhány bibliai rész első fordítását. Eleink pogány kíváncsisággal merültek bele a bibliai történetekbe, s azoknak kánonba nem foglalt értelmezést adtak. A beavatottak közül az első, I. Borisz cár (aki keresztény néven: Mihály nem is lett ismert) Miklós pápához intézett, a keresztény gondolkodás számára megengedhetetlenül hangzó kérdései csendes szörnyülködést keltettek a tiszteletre méltó római szent atyákban. Amikor a hivatalos egyház évtizedes (évszázados, évezredes) története során kanonizálja és dogmatizálja a hitet, a bibliai szöveg iránti élő érdeklődés az eretnek apokrifekben, a bogumil legendákban lobog tovább.

A Biblia egyházi szláv nyelve fokról fokra távolabb került a népnyelvtől, a nyelvjárásoktól, s érthetőnek csupán a kiválasztottak mind szűkebb köre számára maradt meg. A török uralom idején ez a jelenség tovább erősödött. A műveltség színvonala visszaesett, a kolostori cellaiskolákban az írni-olvasni alig tudó hívők számára nehéz, felfoghatatlan volt a Biblia szava. A nyomtatott könyv ismeretlen, távoli dolog volt. Félművelt papok másolták buzgón a templomi könyveket, gyakran úgy, hogy nem is sejtették a szöveg értelmét. S noha a bolgár irodalmi nyelv kérdése a beszélt nyelv javára, annak kanonizálásával már a XIX. század elején eldőlt, a templomi szertartásokon még sokáig az egyházi szláv szövegeket használták. A múlt század második felében a Brit Bibliatársaság kezdeményezésére elkészült a Biblia teljes újbolgár fordítása. E korszakos munkára olyan jeles bolgár írástudókat nyertek meg, mint Fotinov, Kosztovics és Szlavejkov. A fordítás a bolgár megújulás korának végén, 1871-ben jelent meg Konstantinápolyban. A bolgár pravoszláv egyház a maga zsinati fordítását 1925-ben tette közzé. S jöllehet a következő két évtizedben néhány kiadást ez a fordítás még megért, a bibliai bölcsességhez nehezen tört utat a negyvenes években újból gaz verte fel, az ige megint hozzáférhetetlenné vált.

Itt van most előttünk ismét a szent könyv – tudás és kihívás. Mert nem a Biblia az a könyv, amely a legtöbb vitára, töprengésre szorító ösztönzést, művészetek és filozófiai elmélkedések témáit, bölcsesség forrását, modern konfliktusaink és kiábrándultságaink megfejtésének kulcsát adta? Nem bölcséleti esszé, tanító mese, történelmi kútfő, magával ragadó olvasmány, a hit alapja, szerelmi ösztönző és reménye világunk s a benne élő ember örök értelmének?

Szondi György fordítása

Jeremiás pap elbeszélése a keresztfáról

1. Mózes elvezette Izráel fiait a Vörös tengertől, és a Béérhez vezérelte őket. De a Béér kútjából nem tudtak inni, a bőséges víz ellenére, mert az nagyon keserű volt. Mózes az Urat szólította, és könyörgött az emberekért. S eljőve hozzá egy angyal, s három fát mutatott neki: fogta a három fát, fonatba fonta, és elültette őket a víz forrásainál. Az Úr angyala így szólt: „Ez a Szentháromság képe; ez a fa a megváltást fogja szolgálni, ez a fa élet a világnak; erre a fára fogják a zsidók az Urat felfeszíteni, és igazi fény fog felragyogni a világ eleven gyertyatartójából. A zsidó vének pedig el fogják ítélni azt, aki az egész világ – elevenek és holtak – felett ítélkezik.” E szavakkal jövendölte meg Mózes Krisztust úgy, ahogyan az angyal tanította.

És a víz nyomban édes lett, az emberek és állatok, az ég madarai és a föld vadjai gyönyörűségére és vidulására. És hallottak Izráel fiai a fáról, amelyről Mózes beszélt: hogyan fog eljönni Krisztus, és hogyan fogják akkor elítélni. Mózes sok szóval jövendölt, amelyek beteljesedtek.

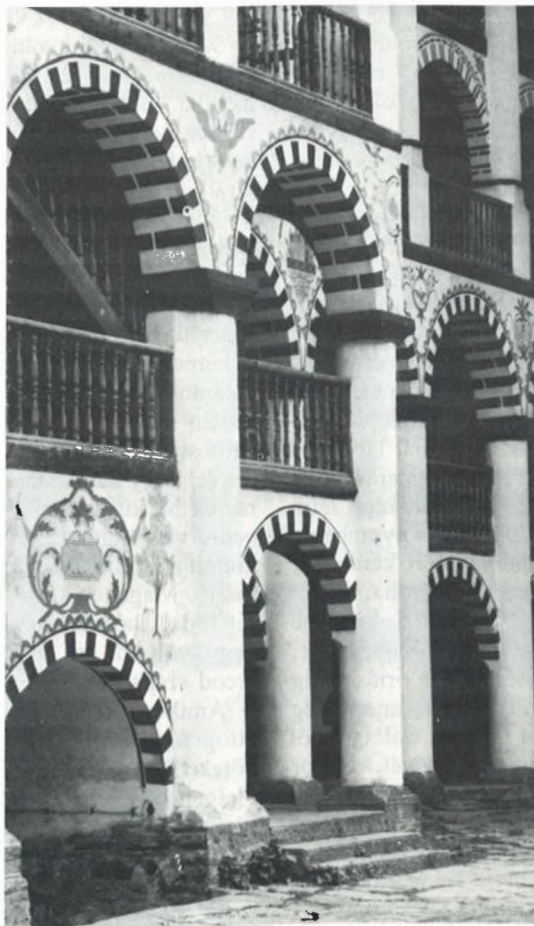
2. És eltelve sok esztendő, Mózes népével a Hór földjére ért. A hely alkalmas volt sátraik felverésére. Moáb volt a neve és pusztá vidék volt, mert lépni sem lehetett ott a számtalan kígyóféregtől, amelyek igen mérgesek valának. Mózes emberei egymás után pusztultak el sátraikban a marásuktól. Nekibúsult Mózes a népe miatt, és urához, Istenéhez kiáltott. Az Úr meghallá őt. Elküldötte angyalát az Isten, s az angyal a kereszt jelét tartotta kezében: egy kopját, rajta közepe felnyársalt rézkígyóval. „Tedd azt, amit a kezemben láatsz! Lám, ez lesz a fából, amelyet a víznél ültettél, és valakit felfeszítenek rá.” Így szólt Mózeshez az angyal, és magára hagyta.

Mózes korán felkelt, rézből kígyót kovácsolt, egy kopjára tűzte, és kitette népe közé. A

megmártaknak ezt mondta: „Ha valaki beteg közületek, én pedig távol vagyok, tekintsen e kitűzött jelre, és kiáltsa: Istenem, e jel nevében könyörülj rajtam!” És gyógyulni kezdtek a megmárt emberek, pedig nem tudták, hogy az a kereszt jele. Meghajoltak a kopja és a réz előtt, és tisztelték a mennybéli atyát, aki majd eljön az egész világot megváltani. Azután Mózes így szólt az emberekhez: „Mindnyájan, ahogyan most láttok, megmenekültök pusztán a látás által, úgy leszen. Ezen évek múltával eljön az, aki teremte, az első embereket, Ádámot és Évát, s ők örök életet nyernek. Eljön a pátriárkák, próféták miatt, eljön mindazok miatt, akik vérüket ontották Krisztusért, akik az ő nevében végezték be életüket.” Az izraeliták egyike így szól hozzá: „Mondj el nekünk mindent, ami történni fog.”

És ő elmondta nekik azt, amit az angyal közölt vele: hogy a fa, amelyet a Béér kútjánál ültetett, az a fa annak megfeszítettetésére rendeltetik, aki Júda nemzetségéből születik majd: megszületik Szűz Mária által, Ábrahám unokájának, Dávidnak véréből; a derék Ézsaiástól fog származni a tisztaságos szűz, és a szűztől születik a Mindenható fia, és megfeszítik őt két latorral együtt. Negyvenhat évig fog épülni az ő háza. Akkor kivágják a megváltás fáját, de abban az időben még nem engedtetik meg a Mennybélinek, hogy eljöjjön és megszülessék a földön. Több, mint négyezer év múlva vágják majd ki a fát.

Így szólt Mózes, és Izráel fiai meghallgatták szavait, megőrizték és szívükbe zárták, mondván: „Vajon mikor fog ez elkövetkezni?” S az ég felé tekintettek, könyörületért esengve. És mindannyian, sok néppel odajöve, őrizték a fát, és óvták az idegektől. Gyakran hallgatták, hogyan feszítettetik meg majd ő, két latorral együtt.

Rilai kolostor: déli szárny

3. Felbukkant abban az időben egy Afrozit nevű gonosz-tevő. Odaérkezvén, így szólt: „Hogyan szabadulhatnék meg számtalan bűnömötől?” Mózes társai így felelének: „Menj a Béér kútjához, és őrizd a fát az idegenektől, amíg el nem jönnek Jeruzsálemből, és királyi parancsra ki nem vágják. S indulj el velük a pusztaságban, s ha mindent láttál, ami történt, feszíttess meg magad te is azzal együtt, aki az egész világ fölött ítélkezik.” Afrozit elment a Béér kútjához a fát őrizni, és hetvenöt évet töltött el ott. S amikor testét

bőjttel és imádsággal kiszikkasztván bevégezte életét, felment az Úrhoz.

Így váltották egymást a fa őrzői, hatvanheten, a Szentlélektől megvilágosítván. A próféták egymás után jövendölték és beszéltek el, mi fog történni. Az emberek hittek, és meghajoltak a fa előtt, mondván, hogy a megváltás Mózes jövendőlése. És ekképp végzék be napjaikat.

Csikhelyi Lenke fordítás

Bölcs Salamon és felesége

Bölcsök bölcse volt Salamon, Dávid királynak, a prófétának fia. Csodálatos képességekkel bírt, s uralta az egész földet. Álruhában sok uralkodó udvarát felkereste, elcsábította feleségüket, és mindegyik asszonytól elvitt egy gyűrűt, s amikor hazatért földjére, visszaküldte a gyűrűt a férjeknek. Így űzött csúfot minden uralkodóból. Egyszer Dávid így szólt Salamonhoz: „Nősülj meg, fiam, ideje, hogy felhagyj a bolondozással.” Ő meg ezt válaszolta: „Nem nősülök addig, amíg nem találok magamhoz illő asszonyt.” Végül talált egy rendkívüli szépségű nőt. Amikor házába vezette, Dávid király így szólt fiához: „Ilyen szép asszony mindenkint kísértésbe fog vinni.” „Nem apám – mondotta Salamon –, milyen kísértésről lehetne szó, hiszen nálam jobb embert nem találhat. Én vagyok a királyok királya, bölcsebb vagyok mindenkinél ezen a világon, és én vagyok a legszebb férfi.” Akkor Dávid szólt: „Melyik szép asszony ne volna kellemes az embereknek? Csak a bűnök nem kíváncsok, amelyekbe a férfiakat sodorhatják.”

Amikor a ciprusi király tudomást szerzett arról, hogy Salamon nagyon szép asszonyt talált magának, főurait magához hívatta, és szólt hozzájuk: „Nagy vagyont adok annak, aki elragadja Salamontól asszonyát, és feleségül hozza nekem.” Akadt egy óriás, aki vállalkozott erre. Ékköveket, gyöngyöt és aranyat vett magához, és olyan gyönyörű királyi ruhát készíttetett, amilyent ember el sem tud képzelni. Kereskedőnek öltözve ment el Salamon földjére. Mindenki elcsodálkozott a kereskedő áruját látván, s hírül adták a dolgot a királynénak. Ő rögtön megparancsolta szolgálóinak, hogy vezessék elébe a kereskedőt, mert látni akarja. Amint végignézte a holmikat, elámult, s nyomban a ruha árát tudakolta. „Felséges királyném, miért kérdezed, hogy mennyibe kerül. Nem való neked ez a ruha, ilyent nálunk csak a szolgálók hordanak.” Akkor a királyné szólott: „Ha ilyen ruhát nálatok csak a szolgálók hordanak, milyent visel akkor a ti királyotok felesége?” Az óriás pedig így felelt: „Nincs asszonya a mi királyunknak, mert még nem talált szépségéhez méltót. De ha találna, csillagokból készítené neki palotát, hogy abban lelje kedvét. Ekkor Salamon felesége titokban megkérdezte: „Nem akarna-e a királyotok engem feleségül venni?” Az óriás pedig ezt mondta: „Nem kételkedem abban, hogy igencsak megőrülne a te szépségednek.” A királyné félrehívta a kereskedőt és megkérdezte: „Nos, hogy tudnál elvinni hozzá?” Lopd el a templom kulcsát – válaszolta a férfi –, s add át nekem.” A

királyné így is tett. Azután az óriás varázsitalt adott neki, melytől a királyné elalélt. Mikor Salamon a rossz hírt meghallotta, igencsak elcsodálkozott felesége hirtelen halálán, majd így rendelkezett: „Tüzes vassal égessétek meg tenyerét, nehogy olyan dolgot műveljen, amilyenről Dávid atyám beszélt.” Úgy is tettek. Azután Salamon megparancsolta: „Tegyétek a templom sírkamrájába, de kezét hagyjátok a koporsón kívül, hadd lássam, hogyha arra járok, mert annyira kedves volt nekem.” Éjjel az óriás elment a templomba, kinyitotta a zárat, karjába vette a királynét, megitta varázsitaltal, és a halott feléledt. Ezután hajóra ültette, és Ciprus királyához vitte, aki az asszonyt elvette feleségül.

Salamon látni kívánta elhunyt feleségét, de nem találván a sírkamrában, így szólt: „Igaza volt apámnak, mikor azt mondta, hogy a szép asszony csak bajt okoz.” Azután szerteküldte embereit, hogy mindenütt keressék asszonyát, de sehol sem lelték. Legvégül jött egy ember, aki tudatta a királlyal, hogy felesége Cipruson van. Salamon megkérdezte: „Hogyan tudhatnám meg, hogy valóban ő van-e ott?” Akkor az az ember csináltatott egy pár ékkövekkel díszített kesztyűt, és Ciprus szigetére ment, hogy ott eladja. A királyné, a kereskedő hírére hallva, magához hívatta, hogy kesztyűt vegyen tőle. Amikor a királyné felhúzta a kesztyűt, a kereskedő felismerte megégett tenyeréről. Visszament Salamonhoz, s mindent elmesélt. Salamon nagyon elbűsült, azután maga mellé vett ötven jól felfegyverzett, válogatott harcost, és Ciprus földjére vezette őket. Ott meghagyta nekik, hogy maradjanak Szeaf várától kétfutamnyi távolságra, és ha kürtszót hallanak, siessenek a hang irányába, ő pedig vándorgúnyában bement a városba. A királyné kitekintett a palota ablakán, meglátta Salamont, s rögtön felismerte. Magához szólította, s megkérdezte tőle, hogy miért jött oda. Salamon azt válaszolta: „Te tudod, hogy mily nagy volt az én szerelmem. Íme eljöttem, hogy lássam arcom szépségét.” S a királyné elbujtatta Salamont.

Amikor a ciprusi király a palotába érkezett feleségéhez, átfogva vállát, és enyelgett vele. Akkor az asszony így kötekedett: „Vajon mit szólna Salamon, ha látná, mint ölelgetsz engem?” „Mit szólna Salamon? – vágott vissza a király. – Bármilyen hatalmas legyen, ő is csak ember, földemen én is király vagyok; emellett téged sem erőszakkal, háborúval vettem el tőle, magad jöttél hozzám erre a szerelemre.” A királyné meg csak folytatta: „Akarod-e látni Salamont?” Erre a király felcsettant: „Bolond asszony,

miket beszélsz! Salamon a királyok királya. Mit keresne itten?” Jól van, ha megmutatom neked Salamont, ne mondj neki semmit, de veszejtsd el. Ha beszédbe elegyedsz vele, elég neki négy szó, hogy megfeleljen neked, és megöljön.” A király így felelt: „O, te balga nő, hogy jöhetne át Salamon a mezőn, hisz katonáimmal van tele, te csak fecsegsz összevissza.”

Erre a királyné elővezette Salamont. A ciprusi király megkérdezte tőle: „Jó egészségnek örvendesz-e, Salamon?” „Egészséges vagyok – felelte –, de arra válaszolj, királyom, a feleséged jó egészségnek örvend?” A király pedig azt mondta: „Salamon, mit tennél, ha valaki házadba jöve legelőször a feleségedről érdeklődnék?” „Tömlőcbe vetném, három napig ott tartanám.” Akkor a király szolgái tömlőcbe vetették Salamont, s három nap múltán elővezették. A király törvényt ült felette, és faggatta: „Nos, Salamon?” „Mi az, hogy »nos«, uram?” A király újból kérdezte: „Ha egy király másik királyt ejt fogságba, mitévő legyen?” „Veszejtsd el – volt Salamon válasza. – Bár életem kezében van, mégiscsak király vagyok. Egy asszony miatt pusztulok el. Ne titokban ölj meg, mert akkor senki sem tudja meg, hogy Salamon meghalt. Vitess ki a mezőre, és ott a nagy tölgyfára akasztass fel, hogy mindenki lásson.”

Ezután szekérre tették, s a mezőre hajtottak. Amint mentek, Salamon hangosan felnevetett. A király észrevette ezt, s megjegyezte: „Salamon, én téged a halálba viszlek, te meg nevelsz: Miért?” Csodálkozom – válaszolta Salamon –,

hogy űzi egymást két kerék, pedig mindkettő a sárban forog.” Kis idő múlva a király ismét kérdezett: „Salamon, hová tűnt a régi bölcsességed?” Ő pedig azt felelte: „Meghalt az én bölcsességem. Ha az ember éhes, oda a bölcsessége, s csak az jár az eszében, hogyan lakhatna jól. A feleségem utáni bánat emésztett el engem, ebbe halok bele.”

Amikor a tölgyhöz vezették, Salamon így szólt a királynéhoz: „Testvérem, adj nekem egy kürtöt, hadd fújjak bele halálom előtt, mert nálunk ez a szokás.” S midőn odahozták, megragadta, fölhágott a tölgyre, és belefűjt a kürtbe. Harcosai felnyergelték lovaikat. Másodszor is belefűjt – harcosai nyeregbe pattantak. Harmadszor is belefűjt – és ők ott termettek, elfogták a ciprusi királyt és a királynét. Salamon ekkor a királyhoz fordulva mondta: „Látod-e most már, hogy miért nevettem, amikor néztem, hogy szaladnak egymás után a kerekek!” Ekkor Ciprus királya könyörgőre fogta: „Uram, ne kínozz engem, adj nekem könnyű halált.” És Salamon megadta ezt: felvágatta ereit. Így a király kevés szenvedéssel halt meg. A királyné odaszaladt Salamonhoz, s hízelkedve mondta: „Én uram, Salamon király, tudod-e, hogy kezemből kapod meg a ciprusi királyságot, és általam sikerült megölnöd a ciprusi királyt, az én gonosztevőmet” és effélék. De Salamon megparancsolta, hogy ló farkához kössék lábát, úgy szakítsák szét. Ezután Salamon birtokba vette Ciprus egész földjét.

Doncsev Toso fordítása

Rilai kolostor:
Az udvar
és a főtemplom
déli része

Az apokrifekről

Az apokrifek mint irodalmi műfaj már a legrégebbi időkben megjelentek (1–2. század), de a pogányság és a korai kereszténység idején még hordozták magukban a tiltott irodalom jelentést. Az apokrifek ekkor inkább ismeretlen írásjellel írt könyveket vagy isteni eredetű vallásos könyveket jelentettek. Csak meghatározott személyek férhettek hozzájuk. Minden vallási szektának vannak ilyen „titkos könyvei”, melyeket igen szigorúan őriznek. Innen ered elnevezésük is – az apokrif a görög apokrüphon = rejtett, titkos szóból származik.

Amikor az egyház elvégezte az „isteni könyvek” végleges kanonizálását (megállapítását, meghatározását), megváltozott az apokrif fogalmának jelentése. Azokat a vallásos tematikájú könyveket kezdik apokrifeknek nevezni, amelyek nem kerültek be a Bibliába. Kanonizáltak (vagyis igaziak, elismertek) azok az írások, amelyeket felvettek az Ó- és az Újtestamentumba, míg a két testamentumba fel nem vett írásokat nem igaziaknak, hazugoknak nyilvánítják, s mint eretnek alkotásokat üldözni kezdik. Így lesznek az apokrifek a hivatalos egyház által megtagadott, üldözött vallásos művek. Ezek címeit a tiltott könyvek jegyzékeiben (indexekben) nyilvánosságra hozzák, emiatt terjesztésük is titkos utakon történik.

Az apokrif irodalom felöleli a szépprózát, a költészetet, a szózatokat, az imádságokat, a jóvendőmondást, a kérdés-felelet jellegű műveket. Az apokrif alkotások a bibliai könyvek sajátos kiegészítését, azok egyes eszméinek és motívumainak szabad értelmezését és művészi kifejtését jelentik. Az apokrifek egyes témái az Ótestamentumhoz kapcsolódnak: a világ teremtése, az isten és az ördög egymáshoz való viszonya, az első emberpár –, Ádám és Éva élete, a hét égbolt, a síron túli élet. Ilyenek például: Könyv Enochról, Izsák látomása, Ádám és Éva története, Salamon és felesége stb. Az újszövetségi (az Újtestamentumhoz kapcsolódó apokrifek) fő témái Jézus és az apostolok élete és cselekedetei. Ilyenek: Jézus gyermekkor, Jakab elő- evangéliuma, Nikodém evangéliuma stb.

De apokrifek nemcsak bibliai talajon keletkeztek. Helyet kaptak bennük a különböző mítoszok, legendák és mondák is. Hozzáférhetőségük és szórakoztató jellegük miatt gyorsan elterjedtek több nép körében is. Ezek a könyvek nem közönséges eseményeket és hősöket írnak le. Megragadják a képzeletet és választ adnak sok olyan kérdésre, mely a kor emberét izgatja. Mindennapi vágyak, evilági erkölcsök, hétköznapi mozzanatok tükröződnek. A száraz látás helyébe fordulatos elbeszélés lép.

Az apokrifek széles körű elterjesztését bizonyítja, hogy ugyanannak a könyvnek különböző nyelvű fordításai, szerkesztései és változatai vannak. Az alapvető apokrif művek, a kanonizált egyházi művekhez hasonlóan, egyetemes, nemzetközi hatásúak. De az egyes népek irodalmában eredeti apokrif művek is keletkeztek.

Bulgáriában már a X. században megjelennek az apokrifek. Alig néhány évszázad alatt a bolgárság közel 100 apokrifet ismer meg. A X–XIII. században Bulgáriában már nemcsak fordítják az apokrifeket, de új művek is születnek. A bolgár bogumilek mozgalma igen gazdag apokrif irodalmat hoz létre.

Az apokrif könyvek szerzői általában ismeretlenek. Jeremija pópa (X. század) neve úgy maradt fenn az irodalomtörténetben, mint eredeti bolgár szerzőé. Könyvei a fantázia és a cselekmény gazdagságával térnek el a kánontól. Ő írta az Elbeszélés a keresztfáról című művet, de imádságokat is írt betegségek ellen. Sok váratlan eseménnyel, a bibliai személyek ügyes összefonásával és kimeríthetetlen képzelettel azoknak a fákknak a történetét követi végig, amelyekből ama keresztet faragják majd, amelyekre Jézust és a latrokat fogják megfeszíteni. Ennek az apokrifnek különböző változatait ismerjük.

Az apokrifek hatással vannak mind az egyéni alkotásokra, mind a folklórra. Napjainkban sok-sok évszázad múltán is lankadatlanul gondolatokat ébresztenek.

Lengyel Károly fordítása

A sötétség királya

S midőn a Lágnak hét Fia szétkürtölte a világ kezdetét, Szabbaoth megteremté Fiát, és Avenimek nevezte őt, ami annyit tesz: a Fény Atyja. Arca bíforsznú volt, akár a hajnal, szeme pedig láng, az öntött aranyhoz hasonló. Nem volt szebb és parancsolóbb külsejű szellem nála. Derűben, ifjúságban és erőben senki sem vehette fel a versenyt Avenirrel. A világ tüzes ütőere volt ő, és benne lüktetett a mindenség szíve. Mert a Mindenható fia volt.

És néki adá Elohim a Hét Mennysországot és minden láthatatlant. Elgondolkodott akkor Avenir, és szóra nyitva száját, mondá:

„Tág a mennybolt. Erős az Isten. Az én szívem pedig üres. Hol találjam meg az Igét, amely villámcsapásként gyújtja fel a szellemet, és utat nyit neki ahhoz, aminek vége nincsen?”

Elgondolkodott Avenir.

Szomorú volt.

És bánat lepte el az egész mindenséget.

Eltelvén pedig hét nap, s beköszöntvén az este, alkonyatkor felkelt Avenir, és elment a Láng Fiaihoz.

S messziről látta őket Avenir, fényben fürödve. Árnjuk derengett – hét ibolyafényű, hosszú árnyék.

És szóla Avenir:

„Tág a mennybolt – és titkosak Adonaj útjai. Mint a gyémánt, olyan erős az Ő bölcsessége. De üres az én szívem – s nincs hely számomra a mennyekben. Ó, ti, a hét Hadak Vezetői, gyertek velem! Építsünk fel egy Új Mennyet! Földet építsünk – utat nyitván annak, aminek vége nincsen!”

Éjbe borult akkor a Fiak arca, és a lázadás szavait fedezték fel Isten Fiának szavaiban.

És szólott Jehudiil ekképpen:

„Sötétek a te szavaid – sötét a te bölcsességed. Átkozott az, aki földdel temeti be a zsarátnokot! Jehova hatalmas! Az Ő gondolata tiszta, mint a könnycsepp, de mérgező az Ő haragja, mint a bűrök leve! Véres szörnyűség az Ő dühe – és az Ő átka a nap ostora. Mi nem vagyunk veled!”

És eltávolodott a Lágnak hét Fia: arcuk sápadt és töprengő, fejük lehajtva.

Rettentő bosszú ébredt Avenir lelkében akkor, keserű szavakkal átkozá a Lágnak Fiait. Szavai skorpiókká váltak, gondolatai viperákká.

S megérintette azután haragvó kezével a hét árnyékot Avenir – a Fiak árnyékát érintette ő: és emberalakot öltének az árnyak. Délcegek és erősek voltak, karjuk izmos, akár az óriásoké.

S szólítá Avenir az elsőt a Mennydörgés Urai közül. A neve Avadon volt, ami annyit tesz: a Szakadék Angyala. Haja fűrtjei lángok, az arca szép, akár egy asszonyé. Szeme sötét volt, mint a szakadék, és perzselte.

Hogy dühösnek látta Avenirt, megkérdezé az angyal, ki bántotta meg őt.

És mondá Avenir Avadonnak:

„Avadon, Mélységek királya, Mennydörgésnek Ura! Önmagán kell túljutnia az élőnek, nem pedig a holtak fölött siránkozni. Íme, ezek az árnyak – ezek a mi szolgálaink. Tágasak voltak az egek a Láng hét Fia, a Mennydörgés Urai és Isten Pallosának Vezérei számára. Szűkek azonban Avenimek – és nincs itt számomra hely. Építsünk egy Új Mennysországot, építsünk egy Földet – és népesítsük be teremtményekkel azt! Teremtésre szomjazik a Fénynek Atyja – és útra, melyen nincs kifáradás – szakadékokra, melyek mélyéről nem dereng kiút. Avadon, jer velem – te, és a te hadaid!”

S vezette Avadon a Mennydörgés hat Urát, s a Villám hadait velük.

És félelem szállta meg a mindenséget – jeges félelem.

S tartott vala hét holdnapon át.

Amikor pedig a hetedik holdnap végetért, eljutott a mennyei háborgás hangja Szabbaothhoz – és megesküdött az Isten Tenmaga nevére, hogy megbünteti Tenfiát.

Keserű átkokat monda akkor.

Avenir pedig sötét lett, mint az alkony, az arca éjszín, a szíve kerges. Isteni baljóslat függött a világ felett – és Avenir Szatanailnak nevezetett, ami azt jelenti: Ellensége az Erősnek.

Akkor Szatanail megteremté az Eget, annak csillagpalástjával, a Zodiákus titokzatos jeleit, és a Napnak hét házát. És megteremté még a Földet, a növényekben burjánzó étellel: a rejtélyes Aloét annak illatával, és a csipkebokrot annak pompájával.

És beülteté az Édent annak csodáival. És folyót engedett átfolyani az Édenen: folyót, amely négy ágra bomlott.

Az első patak neve Fiszon vala. Ez a Két Torony országán folyt keresztül, és zöldek voltak a hullámai, arany visszfényekkel.

A második patak neve pedig Gyeheña vala. Ez Etopisz országát öntözte, ami Tüzes Kígyót jelent. Ennek vize megtisztított mindent, és úgy olvasztotta a fémeket, akár a láng.

Hidekil volt a harmadik patak, ami Kettős Nyelvet jelent. Ez Aszurhan országát szórta be permetével. Hömpölgése

lassú volt, hallgatag és szomorú. Vízében fekete és fehér hullámok váltották egymást, középen zavaros tajték vetett taréjt.

A negyedik patakot Fiurahnak hívták, ami annyit tesz: égi hang. Vize akár az olvadt kén, és kígyószerű csillámok tekeregtek hullámain. Ebben a patakban furcsa hangok hallatszottak. És láthatóan tükröződött benne minden, ami a Mennyekben, a Földön és a Hét Szakadékon történt.

És megtekinté a keze munkáját Szatanail.

És minden szép vala.

Elmosolyodott akkor Szatanail.

És midőn az Éden teremtését bevégezte, Tüzet, Szelet, Vízet és Földet vett át Avadon kezéből Szatanail, hogy megátkozza őket az Őskáosz átkával, és megteremté bekölük az Embert.

Az ember azonban mozdulatlan vala, és nem vala benne szellem. És hiába erőlködött Szatanail, hogy életre keltse az Embert. Ott állt az Ember – szép volt, akár egy bronz bálvány, de szeme nézése valahogy szomorú. Pillantása üres volt, nem buzgott belőle lélek.

S elküldé Avadont Szatanail, hogy kérjen szellemet Szabbaothtól. Megkönyörült a Mindenható, és mennyei lelket adott az Embernek, szellemet azonban nem adott neki.

Mert Szatanail Földjén és Egén nem élhetett a szellem.

De megesküdött Adonaj a hetedikre Nevei közül, hogy szellemet át az Embernek, ha az átkel a Szakadékon, a Földön és a Három Mennyen.

Életre kelt akkor az ember, és az Ádám nevet adta neki Szatanail, ami azt jelenti, hogy Földből született, mert földből gyúrta őt.

Az Ember pedig egyedül volt és búsult.

...És meglátá Adám egy reggel maga előtt a Nőt, napfényből szőtt lepelben, smaragd diadémmal a homlokán. A diadémra pedig ez vala írva: Titok.

És vihar reszkettette meg az Ember szívét. És nem tudott szólni semmit: szeme vak volt a Nő ragyogásától, elméje pedig nem foghatta fel a diadém betűit. Mert az Ember nem ismerte még a jeleket, s nem tudta értelmét a vonalaknak.

Közelebb lépett akkor a Nő, és szóla:

„Éva vagyok. Aki nem jut túl rajtam, nem ér el Istenhez. Ezért nevezett Teremtőm az Élok Anyjának.”

Megörvendezett Ádám, felmelegedett a szíve, arcán mosoly tündökölt.

Egy napon pedig, midőn hőség vala, és Éva vizet ivott a forrásnál, Szatanail ment át az Édenen. Éva ivott, a kút fölé hajolva. Felvonta hátsó leplét ruházatának, s így teljes egészében látszott a lába. Meglátta a lábát Szatanail – fehér volt, mint a tejszín kalcedón...

És vágy dobbant szívében, szenvedélyt szült a vágy, a szenvedély pedig sóvárgást. Először sóvárgott nő után Szatanail.

Midőn egy reggel Éva egy nagy cédrus árnya alatt aludt, Szatanail először vette észre, mennyire szép. Mert sóvárgott utána, ám kerülté teste bálulását. De meglátta most. Éva ajka piroslott, szemöldöke pedig ibolyaszínű árnyékot vetett szemére.

„Szép!” – mondá Szatanail.

És megkívánta őt.

Midőn pedig Éva felébradt, Szatanail egy edényt nyújtott át neki, kömény levéllel és mandragóra magvaival.

És felkacagott a Nő, mintegy álomban kacagott, lehúnyta szemét – és bódulatban itta ki az italt. Az ital pedig meleg vala, jó illatú és serkentő.

És mihelyt kiitta, Éva fellobbant, szeme megnedvesült, pillantása ködös lett, mint az esztelen emberé. Nem tudta féken tartani testét – és először döbbsent rá, hogy nő...

S odaadá akkor magát Szatanailnak.

Merészen, szégyen nélkül adta oda magát – mint az a nő, aki sok férfit ismert. S midőn Szatanail otthagya őt, még kioltatlan szenvedélye lázas görcsében fetrengett – és hívta még pillantásával – és emlékezett még a férfikezek tébolyult viharára...

Szatanail pedig gyöngének érezte magát a bűn után, és nem tudott semmit teremteni. A szeme elborult – és Éva szenvedni látta őt.

Ismeretlen sóvárgás jelent meg Szatanail arcán, valami új és ismeretlen utáni szomorúság facsarta a lelkét – s nem nézett már a vágy pillantásával a Nőre.

Éva pedig kínlódott, hogy eldobta őt Szatanail. Mert erős volt az, a pillantása napfény, csókja pedig perzszelt, akár az eleven parázs.

És ikreket szült tőle Éva: a fiút Káinnak nevezte, ez a Vágy Fiát jelenti, a leányt pedig Kalomainnak, ez annyit tesz: a Szépség Leánya.

És ők szépek valának.

Amikor pedig Szatanailnak lelke elborult, elfordíttá arcát a Nőről, új sóvárgás uralkodott el szívében:

És másodszor is elküldé Avadont a Mindenhatóhoz, kérve, adjon egy sugarat a Legfelső Mennyből, hogy azt a szívébe helyezze.

És meghallá ezt Adonaj.

Mihelyt pedig Avadon elhozta a sugarat, Szatanail újból felragyogott, és szívében helyezé ama sugarat. És újból felbuzgott benne az alkotás szomja, lelkét az előérzet vihara korbácsolta fel – és megteremté a Három Menny Birodalmat.

Hogy beteljesüljön az, amit átkában mondott vala a Mindenható:

„Igazat, igazat mondok neked: akkor adok szellemet az Embernek, ha túljut a Szakadékokon, a Földön és a Három Mennyen.”

Éva pedig Szatanail szerelme fölött sírdogált, de nem tudá azt visszahozni. És megpillantá őt egyszer Ádám, midőn az éden patakjában fürdött. A nap mosdatta sugarai-val, testen szemérmes öröm hajallott, hogy egy férfi nézi, szeme beitta a harmatos nappal fényét.

És felgyújtá a férfi lelkében a vágyat pillantása a Nőnek, akit még sohasem látott meztelenül.

Éva pedig tudott nevetni és ölelni – és Ádám reszkető kézzel feléje nyúlt.

De Éva Szatanail becézése után szomorkodott, így hát nem talált enyhét sehol. Mert Szatanail mélyen nézett beléje, és ő egész lelkét láthatta szeme lángjában tükröződni.

És Éva sírt – és hiába keresett Ádámnál vigaszt.

De lám, Ádám megismerte őt – és Éva fiat szült tőle.

És Ábelnek nevezé, ami Zokogást jelent.

Mert zokogva foganta és zokogva szülte őt.

CSÍKHELYI LENKE

Egy eretnek a huszadik században

Nikolaj Rajnov éppen nyolcvan esztendővel ezelőtt, 1912-ben jelentkezett először a bolgár irodalomban: Bogumil legendák című írását „Anonymus” néven jegyezte. Miután haditudósítóként végigjárta az első világháború frontjait, 1918–19-ben szinte egyszerre hét könyvvel tör be a művészeti életbe. Ezeket további elbeszéléskötetek követték, egy dráma, két verseskötet, rengeteg saját és átköltött mese, a Képzőművészetek Története tizenkét kötetben... Rajnov eközben, húsz éven át a Képzőművészeti Akadémia művészettörténet professzora volt, publicisztikáit rendszeresen közölték a lapok. Élete alkonyán újabb regénysorozatot tervezett, de ennek csak első darabja jelent meg 1948-ban.

Műveinek szinte átláthatatlan gazdagságát mítosz lengi körül. „Eretnek” alkotó: nem skatulyázható be egyetlen irányzatba sem. Kissé idegenül mozog a két háború közti bolgári irodalmi életben, mint aki messziről jött, és titokzatos, ismeretlen nyelven beszél. Nagy hagyományú, sok évszázadon át csiszolódott irodalmi háttérrel képzelénk mögé, hatalmas műveltsége, filozófiai mélysége, saját szimbólumrendszere némiképp elefántcsonttoronyba zárta. Műveinek alapkonceptiója az emberi természet kettőssége: a jó és a rossz örök, kibékíthetetlen harca.

Negyven évig szinte semmit sem hallottunk Nikolaj Rajnovról. Az utóbbi időben fedezik fel újra Bulgáriában.

Rilai kolostor:
Hreljo torony

Tihik és Nazarij

(részlet)

*Milyen ravaszul cselekedett a Mindenható,
mikor megfosztott bennünket a lehetőségtől,
hogy magunkat megismerjük.*

Ahányszor Tihik Nazarijjal találkozott, mindig egy más, ellenséges világba látott, amelyben az ördögnek volt búvóhelye. Igaz, Tihik is érezte jelenlétét magában, de harcolt ellene, az a másik azonban, bár beismerte tévedéseit, és kijelentette, hogy felhagy művészetével, festett tovább. Meg sem fordult fejében, hogy változtasson rajzain, s így a keresztények buzdítására s lelkük megmentésére szolgálta művészetét. Várható volt-e egy oly embertől, ki a pokolban is szépséget keres, hogy keresztény legyen? „Úgy tesz, mint aki egyetért velem, az embereket meg barmoknak rajzolja” – füstölgött Tihik, ahogy az apostoli ház felé haladt. A csuha alá dugott deszkalap enyhítette méltatlankodását, s égett benne a vágy, hogy a lány arcát mielőbb közelebb nézhesse, mert már a földkunyhóban, ahogy tekintete megállt a képen, valami újat és nyugtalanítót vett észre az ikonarcon. Amikor csak Ivszulát nézte, ahogy a szobában tett-vett, szíve összeszorult, s arra gondolt, hogy ez a közelség előbb vagy utóbb bűnbeeséshez vezet. Mintha maga az ördög vert volna tanyát a lelkében, hogy az érzékiség lángjaival perzselje. Nyilvánvaló volt a veszély, s a tökéletes látta, és tudta is, hogy ha el akarja kerülni, a lánytól meg kell válnia, de egyre halogatta, mert a lány nem adott rá okot, hogy ezt meg is tegye. Ivszula ügyelt, hogy ennivalója meglegyen, söpört, padlót mosott, követte mindenüvé, ahová csak kívánta, büszkén, hogy méltó e bizalomra és szerencsére, s a legnagyobb tisztelet töltötte el a szentatya személye iránt.

Reggel, mielőtt munkába fogott, letérdelt, hogy a tökéletes megáldja és feloldja az éjszakai gondolatok bűne alól. Fejére helyezte kezét Tihik, érezte puha, selyemlágú haját, kerek tarkóját, meghatóan kicsi volt, akár egy gyereké, ujjai remegve simogatták haját, lopva lejjebb csúsztak arcára, s gyöngéden cirógatták. Ivszula fejét a szent cselekedet előtt mélyen lehajtotta, s amikor a tökéletes álla alatt érintette meg finoman, türelemmel várta, hogy a kegyelemben mind nagyobb mértékben részesüljön. Szándékosan lassan mondta Tihik az imákat, hogy a feloldozás tovább tartson, figyelmesen hallgatta a lány gyónását, s mohón leste, hogy igazi bűnök bevallását hallaná.

Megfogta kezét, segítette felállni, s olyan közel látta a magáéhoz örömtől sugárzó arcát, hogy megcsapta lehelete. Amikor azonban kendőjének résein át szemében a lány az izzó lángot látta, a férfi észrevette orcáján a pírt, mely olyan nő szemérméről árulkodott, ki férfi előtt áll, s ez megerősítette benne a lehetőséget, hogy egy nap Ivszula vele fog élni, mikor már tudatában a szentatyától a férfit különválasztja.

Leült az asztalhoz, s amíg a lány az agyagedényekkel

csörömpölt a konyhának szolgáló szűk kis helyiségben, előhúzta csuhája alól a képet, s ahogy rátekinthetett, szíve feldobogott, lélegzete elakadt. Nem olyan volt a lány arca, mint ahogy mindennap láthatta. Tágra tárgult szemmel festette meg Nazarij, s ez a szem riadtan befelé nézett, önmagába. Szürkés-kék fényében valami láthatatlan árnyék derengett, mely szenvedővé s konokká tette tekintetét. Vad szikrák villództak összevont, komor szemöldöke alatt, ajkai – mily nőiesek! – szorosan összetapadtak, szája szögletében büszkeség bujkált.

„Ez az ember csak a bűnt látja. S a lányt sem kímélte az ördögfajzat” – gondolta Tihik megbotránkozva, de izgatottan is egyben az örömtől, mivel ha Ivszula valóban ilyen, megeshetett, hogy elcsábítsa. „Nem ő ez a képen, Nazarij nem ismeri jól. De mért ragaszkodik hozzá, hogy minden áldott reggel meggyóntassam? Ha makulátlan, nem jutna eszébe a gyónás és a megtisztulás. Vagy nem vall be előttem mindent, hithűnek tetteti magát, s arra vágyik, hogy tökéletes legyen, mint Kalomela...” Jól emlékezett rá, hogy mióta magához vette, tartása, járása megváltozott – csinos lett, takaros, vállát úgy ringatta jártában, hogy röpködtek szőke varkocsai. De hát ez minden szép teremtés szokása. „Rákapott erre a gyerekes dologra, és túlzásba viszi” – ravaszkodott tovább Tihik, nézegette a festményt, s kéte-lyeivel viaskodott. Férfiszendélyét megint egy ilyen nő felé fordítja az ördög?

– Ne engedj bűnbe esnem, Uram, töröld ki emlékezetemből a boldogtalan Kalomelát, esztelen szerelmemet, s add, hogy józan legyek! Mert nem illő hozzám, hogy ilyen lelkeket méltassak szerelemre. Jobb, ha azt a dundi galambot szeretem, egyszerű szolgálólányod. Űzd ki az ördögöt belőlem, Uram, mert annak az átkozott festőnek igaza lesz – könyörgött Tihik, s hegyezte fülét, mi történik a konyhában.

Ivzula befűtött a kemencébe – az adta a szobának is a meleget –, kenyeret készült sütni, valami levest főzött éppen. A résnyire nyitott ajtón hagymaszag illant be, mint tüzes szabályák bevilágítottak a lángok, s a forró levegővel kelt tészta illata is áradt a szobába. A meszelt falú kemence ontotta kellemes melegét. Hóterhes felhők mögé bújott el a nap. Nagy pelyhekben hullt a hó, elsötétedett, s a világ a tél álmos csöndjébe merült. Érezte a tökéletes, hogy egész testét édes bizsergés önti el, szíve örömteli reménnyel töltkezik, s eszébe jutott a családi boldogság jó érzése, mely egykor a herceg udvarában irigységgel kínozza lelkét. Felállt, s nesztelen léptekkel a konyhaajtóhoz lopakodott – bekukkantott.

A forróság miatt Ivszula kibújt nyűtt csuhájából, s csak hosszú ing volt rajta. Piros volt arca a tűzparázstól, ahogy

Trojani kolostor:
az udvar és a
főtemplom

nehéz vizes rongyot tűzve a végére, a rudat a kemence száján dugta be, hogy kitisztítsa, és hajladozott karcsú teste fűrgén. Izzadságcseppek gyöngyöztek az arcán. Két nagy fahasáb lángja és a vöröslő parázs sejtetni engedte az ingén át lánytestét. Rózsaszínnek tetszett, s a tűz fényének folyton változó sugarában nyúlánk combja, sudár dereka, lányos csépeje s hamvas melle minden mozdulatokor kirajzolódott. A tökéletesnek úgy tűnt, hogy nyári nap pírjában fürdik a lány. Megkereste tekintetével Ivszula hajlékony, ingerlő lába fehérjét, remegő mellének sejlő körvonalát, kitágult orrlyuka mohón szippantotta a levegőt, valami erő mintha föl akarta volna emelni a földről.

„Az ördög az” – mondta magában. Először támadt föl benne a gyanú, hogy az ördög valóban létezik, megfogta az ajtót, szélesre tárta. Rémuló tekintetet vetett rá Ivszula, megfordult egészen a nehéz rúddal, s ahogy elejtette, szaladt a földre dobott csuhájához. Onnan meg kiugrott egy jókora patkány, s mint a villám, neki a lábának! Fölsikoltott a lány, megtántorult, s nem is értette Tihik, egyszeriben hogy találta magát a karjai között...

Így tűntette el a Sátán küldte patkány a távolságot a tökéletes és az ő híve között, a távolságot, mely azelőtt leküzdhetetlennek látszott. Ahogy e félmeztelen testet a férfi ölelésébe vetette, az ármányos ördög akárha izzó kemencébe dobta volna a lányt, a kéj izzásába, s ez a sóvár vágy évek

óta hiába tátongott sárkány éhesen a tökéletes lelkében örökké kielégítetlen. A lány testének bódító illata gyönyörűséget ígért, sokkal nagyobb gyönyörűséget, mint ami a Titkos Könyv szerint a mennybéli jutalom...

Lehullott a fekete kendő a földre, s a tökéletes bajszos szája kemény lányajakkal forrott egybe. Miután megnyugtatta Ivszulát, és ígérte, hogy tökéletesnek hirdeti ki a keresztények előtt, Tihik az ágyához vitte, s ügyet se vetve tiltakozására, ledöntötte erőnek erejével, s ezzel szemben már a lány is tehetetlen volt. Sikolya beleveszett árván a téli nap némaságába... S amikor mindennek vége volt, s a tökéletes a gyönyörűségtől pilledten a következményeket várta rémülettel, sírás és átok helyett félig csukott pilláin át csak egy szemet látott, hogy messziről nézte kérdőleg, de csodálkozva is ugyanakkor, hogy mindaz, amit vele tett, egyáltalán nem volt olyan gyötrelmes, mint várta. Leste ez a szem, idegenül és hidegen; szürkészöld bogarában ravasz számítást vett észre Tihik. A meztelen kezek, melyek az előbb még ellökték, most lassan körbefonták vastag nyakát, s hallotta, ahogy kérdi:

– Igazán tökéletessé avatsz majd?

Akkor Tihiknek eszébe jutott az ikonkép, megdőbbsen, hogy a festő ennyire mélyen s igazán látott, s hitetlenkedett, hogy így váratlanul gyorsan és könnyen ment végbe mindez...

Szondi György fordítása

Emilijan Sztanev

Kritikusai és olvasói némi kétkedéssel fogadták első regényét, az Ivan Kondarevet: vajon a bolgár kispróza mestere meg tud-e birkózni egy cselekménygörgeteggel, megelevenedhetik-e egy eposzi kor – 1923 szeptembere – annak tollán, akit addig az apró csodák, a majdhogynem észrevehetetlen drámák, sűrített pillanatok, a természet állandó szépségének s tragédiáinak Csehov-erejű festőjeként ismeretek és tiszteltek hívei? A nagyívű korrajz az író rangját nem csorbító eredményt hozott. Sztanev történelemfaggató szándéka azután még három regénnyel „ajándékozta meg” a bolgár irodalmat, megírási sorrendben: Szibin herceg legendája; Antikrisztus; Tihik és Nazarij. (A magyar olvasókörzség a többször is megjelent Baracktolvaj és más kisregényei, novellái mellett az író mindhárom kései művét ismerheti. Sztanev írásából külföldön – úgy tudom – nálunk jelent meg fordításban a legtöbb.)

... A társadalomból való kivonulás, a szociális passzivitás vagy szembenállás, hitkeresés aktuális volt e művek írásának s elbeszél korának idején egyaránt. Az ma is. Pogányság, kereszténység, eretnokség – a török uralom alá kerülés, az 1396 előtti századok, évtizedek ember-, közösség- és népalakító választásesélyei voltak.

„Történelmünk tragédiája szerintem az, hogy népünk legnagyobb ellenségétől, Bizánctól veszi át a pravoszláv hitet, de átveszi a Kis-Ázsiából érkező eretnek tanokat is, azokat szociális eszmékkel termékenyíti meg, hogy aztán ugyanezzel a Bizánccal megvívja velük a harcát. Ez paradoxon... A pravoszláv hit felvétele nagy hiba volt; a katolicizmust kellett volna elfogadnunk...” – vallja egy beszélgetés során a szerző.

Legismertebb s az író számára is legkedvesebb műve, az Antikrisztus, a középkori hagiográfia formájában megírt „életem gyónása” részben e kérdéssel foglalkozik az irodalom eszközeivel. Sztanev nem történelmi regényt ír, mint például az ugyanezt az időszakot gyönyörűen megelevenítő Sztjojan Zagorcsinov (Den poszleden – Utolsó nap), nem is vallási történeteket, legendákat, mint Nikolaj Rajnov, hanem bölcséleti, morális kérdéseket boncolgató, az emberi lét lényegét elemző prózát. Ez kortársai között is új helyet jelöl ki számára. (Göncz Árpád *Sarusokja* hasonló szemléletű és

szépségű „eretnekregény” a magyar literatúrában. A XX. századi világirodalomban a neomitologizmus remekei – Thomas Mann és Bulgakov – között találhatunk Sztanev e testvérregényeinek érintőleges helyet.)

Az *Antikrisztusban*, valamint a *Szibin herceg legendájában* a történelmiség műépítő jelentőséggel is bír. A nyelvben is megidézett középkor az frónál inkább csak ornamentika. Még a bogumilizmus sem, amely mindhárom regény-kisregény folytonosságában az összekötő „hitelem”, a X. századtól bolgár földön hódító világszemlélet sem tanszerűségében (például erkölcsi sztoicizmusában) van jelen, hanem dualisztikus lényegének érvényében, mai és bármikori döntések megélt-megélhető valós „modelljeként”. Sztanev olyan alapfogalmak magyarázatát keresi, mint igazság és álság, szemlélődés és cselekvés, dogma és szabadgondolkodás, hit és földi valóság, öröklét és mulandóság, emberi tökéletesség és gyarlóság, jó és rossz...

A XIV. század második felében „játszódó” Antikrisztus és az időben a XIII. század elejéhez köthető *Legenda* közötti kor a Tihik és Nazarij elbeszél ideje. A kisregény a *Legenda* folytatása, de a történelmi háttér jószerivel teljesen elűnik benne. Tihik, Szibin herceg egykori szolgája, a bogumilok közösségének apostola lesz. Szilvesztert, a korábbi tanfőt megöli, mert tanításában az belátja, hogy nincs Isten és ördög, s azt szeretné, hogy az ember lenne isten... Maga az új Tökéletes, Tihik is meghasonlik, tisztaságának látszata is lehámlik, despotizmusa után és közben magára marad. Nazarijt, a festőt, az író a művészet megtestesítőjeként állítja szembe Tihikkal.

„Végre befejeztem a Tihik és Nazarij-t... Minden hatalom a szabadság csalfa hamisítványának bizonyul, még ha az Isten nevében gyakorolt hatalom is az... Vajon nem a legádázabb ellensége a szabadságnak a tudomány, s általában a tudás is maga?... A művészet méreggá válik... A boldogság... hogy legyőzd magadban a rosszat. A kérdés csak az: *időben teszed-e?*” 1976. január 16-án jegyezte be e sorokat naplójába Emilijan Sztanev. Három év múlva, 72 éves korában meghalt.

Történelmi önvizsgálat. Filozófia, költészet, pszichológia. Zengő, tiszta nyelv. Sztanev a bolgár irodalom ható klasszikusa.

Második prédikáció

Nem azért jöttem, testvérek, hogy tanítsalak benneteket,
hanem hogy gyónjam vétkeimet.
Mert legjobb tanulságot az embereknek
szomszédja bűnei jelentenek.

Nem azért jöttem, hogy kenyeret osszak nektek,
hanem hogy tudatosítsam: éhesek vagytok.
Nem felszabadítótokul jöttem,
hanem hogy tudatosítsam: rabok vagytok.
És nem fényt hozok én nektek,
hanem szelet.

Ne féljete a széltől.
Csak az elégedettek félnek a széltől,
azok, kik azt akarják, hogy örökké úgy legyen,
miképpen most van:
hulljék mindig jó nevelő eső – az ő mezőikre,
ragyogjon mindig élető sugár – az ő földjeikre,
villámok, viharok ne legyenek – az ő fejük felett,
az ő házaik mellett sötét vizek ne hömpölyögjenek.

De ti ne féljete a széltől.
Alacsony, hízott felhőket terelget,
azok méhében pedig villámok
s özönvizek is rejtőzhetnek.

Azért jöttem, hogy meggyónjam nektek, testvérek:
szél vagyok én, és azt akarom, hogy
ti is szelekké váljatok. Ha pedig nem:
örökkön nyomorú rabok maradtok,
s még csak észre sem veszitek azt.

(A tanítványok előtt pedig:)
Hozzátok viszont így szólok:
A leggyorsabb, bár a legrögösebb út a szabadsághoz
az alázatosság. Ezért hát válasszátok
uratokul a legrosszabb, leggonoszabb urat,
s vessétek alá magatokat. Szolgáljátok
kénye-kedve szerint, legyetek rabjai.
Akkor szívetek napról napra
tágabbá és szabadabbá válik.
Ám mikor észreveszitek, hogy uratok
maga is rab lett:
bocsássátok el őt kegyelemben.

Kiss Benedek fordítása

SZTEFAN GECSEV

Tizenegyedik prédikáció

Titok

(Csak a tanítványok előtt)

Ne csodálkozzatok, testvérek, hogy őelőttük
egyiket mondom, előttetek meg a fordítottját,
hanem tanuljátok meg együtt-látni
az ellentétes dolgokat – legyetek ti a Vének.

A tömeg szent könyvében írva vagyon:
Isten jó.
De van-e rossz nélkül jó?
Az ördögöt tagadva, istent is megtagadják.

Azokat a szegény testvéreket odakünn
arra tanítom: tudni kell,
hogy van külön az isten és van az ördög,
és hogy egyformán nyomnak a latban.
Titeket viszont arra tanítalak: ötvözzetek egybe
önmagatokban istent és ördögöt.
Csak akkor tudjátok uralni
az emberség egész titkát,
szellemeikét és köveikét.

Az ő könyvükben az is írva vagyon:
Isten a szeretet.
De hogyan tudod meg, mi a szeretet,
ha nem gyűlölsz?
És tudatok-e valaha is tökéletesen szeretni
anélkül, hogy ugyanazon pillanatban és épp oly eltökélten
ne gyűlöltetek volna?

Azokat a szegény testvéreket odakünn
arra tanítom, becsüljék mindennapi kenyerüket,
kertjükben a georginát,
a tyúkot és fehér tojását,
a disznót, a búzát, gyerekeiket és a tuskót,
s vessék meg az udvaroncokat és pópákat,
gyűlöljenek dudvát, palotát, gyilkot,
mert így lesz belőlük ember.
Nektek viszont azt mondom: ötvözzétek szívetekben
a nagy szeretetet és nagy gyűlöletet,
hogy egyidejűleg tudjatok gyönyörködni
égiekben és földiekben,
hogy a mennyei titok
és a földi titokzatosság egy dolog legyen.
S tökéletesekké váljatok.

Lángok legyetek, melyek vízben égne.
Ha pedig kimentek tanítani,
összátok meg magatokat könyörületesen:
a szomjazóknak víz legyetek,
a didergőknek – tűz.

Erre lesz szükségetek, testvérek,
amikor a máglyára léptek.
Fel kell készülnötök egybeolvasztani
életet és halált,
hogy létezzetek az idők végezetéig,
sőt még tovább is.

Kiss Benedek fordítása

SZONDI GYÖRGY

Sztefan Gecsev

„A birodalom az egyetlen, mely a káoszból harmóniát teremt. Mindannyian kötelesek vagyunk a harmóniát elfogadni.” „Akkor ki teremti a káoszt, amelyből a harmónia születik?” „Aki a káoszt teremti, eltérendők.” „Akkor is, ha ezzel a harmóniát tartják fenn?” „Épp azért” – indáz a szerzőre oly jellemző párbeszéd négy esztendeje bemutatott színpadi művének vége táján. A Názáreti Jézus holtteste eltűnésének tárgyalása – magyartalanítom ide a körülményesen pontos címet, az 1968 és ’72 között írt bölcséleti kamaradráma, Sztefan Gecsev első színpadra vitt művének címét. Forró siker volt a zsvikovi időben, szükkörű, áthalásos. Kiválóan komponált, bölcs, megindító alkotás – a kortárs bolgár drámairodalomban eddig egyedülálló – témában, érvényben, kidolgozásban. A tudás, a kétely, a hit és a bizonyosság próbatételei ütköznek. A magunk, az Isten vagy az állam törvényeit tiszteljük-e? A színi tárgyalás érvmenetével taktika és fortély, misztika és logika, boldogság és tévelygés, bűn és bűnhődés mellett az író vezetett és vezető, hatalom és nép viszonyának többoldalú megközelítésére is lehetőséget ad.

A nagy műveltségű alkotó költészete is felvérteztséget követel meg olvasójától. 1967-ben adják ki első kötetét Belezsnik (Napló) címmel. Venelin Kocsev főideológus vezetésével ízzé-porrá minősíti az udvari „kritika”. 1990-ben Poezija című válogatott gyűjteménye megjelenéséig mást nem is olvashatunk a költőtől. Ez a kötet az 1966 és 1986 között írt lírát, verses és prózapoémákat tartalmaz. Végre ismerő vélemények. Saját bolgár irodalmi kozmológiánk is van hát már! – állapítja meg igazul egyik méltatója.

„Egy nép akkor kiváló, ha az Idő, a Történelem, a Jövő nagy kérdéseit fel tudja tenni. Nekünk vannak ilyen emel-

kedett korpillanataink: az orfizmus, a bogumilizmus. A helyesen feltett kérdésre szükségképpen sok válasz adható” – feleli Gecsev a bolgár költészetben különös helyet kivívó Bogumil pap prédikációi című ciklusára kérdező irodalmárnak. Nem engedte magát kánonba kordázni. Huszonhárom évet hallgatott. Amikor a bolgár irodalom – maga előtt is – arról híresül, hogy 1989. nov. 10. szinte nem talál írói alkotást az asztalfiókban, Sztefan Gecsevnek majd’ harminc műve kéziratban várja jobb sorsát. 1930 és 1952 között nem ír verset, csak prózát, s fordít – külföldön van. Franciaországban él, Görögországban tanul és dolgozik, Pozsonyban, Varsóban áll diplomáciai szolgálatban. Párizsban 15 évesen ismerkedik meg – Nikolaj Rajnov társaságában – Tristan Tzarával, barátja Jean Effel, Pierre Emmanuel, ismeri Picassót, Eluard-t, lengyel, szlovák és cseh írókat, költőket s a kortárs görög irodalom jeleseit, Kazantzákiszról Elitiszig. Nagyon sokat és magas színvonalon fordít – francia szürrealista költőktől Szeferiszen, Kavafiszon át Lautréamontig. Újgörögre először ő ültetett át bolgár költőket.

Egy humoros könyve, egy novelláskötete, három krimije, 1983-ban Mosztat (A híd) című regénye látott bolgáru napvilágot eddig – versein kívül.

1912-ben Ruszében született.

„Az! hiszem, a sok száz vers közül egyben jutottam el a létezés lényegéhez..., a föld szívéhez..., talán... Ez a Titok című háromsoros” – bátoralankodja a költő:

*„Előúsztam álmomból, midőn két ujjam között
három zsenge borókatút szorítottam.
Tündökölt fel épp a hold.”*

A bogumilizmus

Egy misztikus mozgalom történelmi és eszmei háttere (részletek)

A bogumilizmus, a világ első vallásreformációs mozgalma, a tizedik században jelent meg, egyfajta válaszként arra a hazugság- és erőszakhullámra, melyet a államok és egyházak zúdíttak a korabeli Európára. Az új hit lelkiismereti szabadságot, a népek és emberek közötti egyenlőséget és testvériséget, nyilatkoztatott ki, Isten országa és az örök béke földi eljövételét hirdette, s ezek az eszmék velejéig megrázták a kontinens társadalmát.

Konstantin Koproim császár még a VIII. században örményországi paulicianusokat és manicheusokat telepített le Trákia területén, s azzal a feladattal bízta meg őket, hogy védjék meg országát a bolgárok északról érkező támadásaitól. Ekkor eresztett gyökeret a keleti gnoszticizmus a mai Bulgária területén, s ez készítette elő a bogumilizmus megjelenését. A mozgalom alapítója és szervezője, Bogumil pópa Péter bolgár cár uralkodása idején (927-978) élt. Követőit üldözték Bulgáriában és a Bizánci Birodalomban, ezért a hívek a határokon kívül terjesztették a tanokat, s Európa-szerte rövid idő alatt elszaporodtak a szektás gyülekezetek, melyek elleneztek minden halott dogmát, valamint a valódi kereszténység szellemével összeegyeztethetetlen fanatizmust. A közösségeket mindenütt más néven ismerték: Boszniában és Észak-Itáliában patarénokként, Franciaországban katharokként és albigensekként emlegetik az eretnekeket.

A XII. és a XIII. században már egy mozgalomról beszélhetünk, mely a Fekete-tenger és az Atlanti-óceán közötti térségben tizenhat bogumil egyházat számlál. Reiner Sakoni, az egykori kathar hitűből lett inkvizítor szerint a bogumil egyházakat Bulgáriából irányították. Ugyanezt állítja sok helyütt Bossuet püspök is, amikor anyaegyháznak nevezi a bulgáriai központot:

Ismeretes Mathieu Paris 1223-as feljegyzése arról, hogy az eretnek albigensek Bartelmi néven ellenpápát választottak maguknak valahol Bulgária, Horvátország és Dalmácia határvidékén.

Más francia szerzőktől megtudjuk, hogy „a bogumil gyülekezetnek két fajta tagja volt: az úgynevezett tökéletes és az egyszerű hívő. A tökéletesek a szentek életét éltek, s ők voltak a közösség szellemi vezetői, közöttük öt fokozatot különítettek el: egy legfelső vezetőt, akinek székhelye akkoriban Bulgáriában volt, s alá tartoztak a püspökök, lelkészek, szerzetesek, szerpapok, végül az egyszerű tökéletesek is.”

„A bogumilokat katharoknak is nevezték – írja Oszokin orosz történész –. Később kezdték csak el – eredetükre hivatkozva – bolgároknak hívni az albigenseket, s idővel a

Bulgares szó bugresszé rövidült. Miután az eretnekek ügye elbukott, a bugrest már csak pejoratív értelemben használták.”

[A rossz szándékú beállításához az szolgáltatott alapot, hogy – a bogumilok kategorikusan elleneztek a „földi porhüvelyek” szaporítását, vagyis szigorúan elítélték a gyermekszülést, s a kortársak a ritka gyermekáldás okát az egyenműek szerelmében vélték felfedezni. – (A fordító megjegyzése.)]

A katolikus egyház helyesen mérte fel, mekkora fenyegetést jelent számára a bogumil eretnokség, ezért nem csupán az eretnekek vallási vezetői ellen hirdetett ádáz harcot, hanem keresztes hadjáratokra buzdított az új hitet elfogadó uralkodók és népük ellen is. II. Ivan-Aszen bolgár cár egyenlő jogokat adott a pravoszláv és a bogumil felekezetnek. IX. Gergely pápa azonban rossz szemmel nézte a bolgár uralkodó toleranciáját, s ezért levélben arra biztatta IV. Bélát, indítsa ellene kereszteshadjáratot:

„Apostoli levélben fordultunk testvéreinkhez, a magyarországi érsekekhez és püspökökhöz, melyben úgy rendelkezünk, hogy a szószerkről ítélik el ama bizonyos Aszent, s hirdessenek országa ellen kereszteshadjáratot... Most Fenségedhez fordulunk, s az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevében arra kérlek, ... hogy kelj fel és irtsd ki e gyalázatos és bűnös népet (a bolgárt). Mi, Isten kegyelméből mind Neked, mind a veled együtt munkálkodóknak megbocsátjuk minden bűnötöket; továbbá úgy döntöttünk, hogy ezt a területet Közted és más katolikus uralkodók között osztjuk szét.”

A papság legyőzte ugyan az albigenseket Franciaországban, ám hiába érezte úgy, hogy az inkvizíció és a fegyverek diadala egyben eszmei győzelmet is jelentett – az eretnek tanokat nem tudta végleg megsemmisíteni. A pápai állam hatalma megingott, a hit megreformálásának gondolata erősebbnek bizonyult a keresztes hadaknál és az inkvizíció máglyáinál.

Tanok a világ keletkezéséről

Az albigensek, patarénok, valdeziánusok, husziták mind a bogumilizmus közös törzséből kihajtott ágak. Az utolsó és egyben legéletképesebb elágazás a lutheránus hité. A bogumil apokrifek és legendák Európa szinte minden zugába eljutottak, s ezekben már felsejlenek Dante poklának és Milton *Elveszett paradicsomának* előképei, ahol a Sátán (a bogumiloknál Szatanail) a Mindenható trónszéke előtt az örök lázadó szerepében jelenik meg.

Érdemes néhány apokrif alapján röviden felvázolni a bogumilok kozmogóniáját. Közülük a legfontosabbak a Názárius bogumil püspöknek tulajdonított *Liber Sancti Johannis*, valamint az *Énoch evangéliuma*.

Szatanail volt egykor az angyalok között a leghatalmasabb és a legtündöklőbb, akinek dicsősége csak az Atyáéval volt mérhető; ő vezette az égi hadakat, irányította a fenti erőket. Elvakult nagyravágyásában egyszer a hetedik ég fölé akarta emelni trónszékét, sikerült a maga oldalára állítania a levegő és a víz angyalait, s ezek vele együtt fellázadtak az Isten ellen. Ekkor az Atya úgy rendelkezett, hogy az ellenszegülő angyalok fosztassanak meg mindentől, ami az engedelmeseknek megadatott: ruhától, dicsfénytől és trónustól. Szatanail elveszítette ragyogását, arca vörös lett, mint az izzó vas. Bukásában magával rántotta az angyalok egyharmadát, s letről, az ég szilárd talajáról esdekelt Isten bocsánatáért, s azt kérte tőle, engedjen neki időt arra, hogy megalkossa a saját világmindenségét. Isten beleegyezett, s ekkor Szatanail hét nap alatt megteremtette a látható világot. Miután kiszáraitotta a vizeket, elrendezte a szárazföldeket, levette a víz angyalának glóriáját, s az egyik feléből megformálta a Napot, a másikkól a holdat, a közepéből pedig a fényes csillagokat. Szatanail szavára a föld csúszómászókat s egyéb férgeket, állatokat, fákat, növényeket termelt, a tengerben megjelentek a halak, a levegőt benépesítették a madarak. Végül agyagból megalkotta Ádám és Éva testét, melybe Isten halhatatlan lelket ültetett, de kikötötte, hogy egy napon az emberek eljövendő nemzedékeinek az égi bukott angyalok helyébe kell állniuk. A hagyomány szerint az első emberek lelke felett Isten rendelkezett, ám Szatanail elhatározta, hogy bűnbe viszi őket, s így örök időkre az ő sötét birodalmának rabjává teszi az emberpárt. Ehhez paradicsomi kertet ültetett, kígyóvá változott, s elcsábította Évát. Így ismerte meg Szatanail az első nőt, s az ő nászúkból született Káin és Kaloméné; Ábel csak később jött a világra Ádámtól. A Biblia szerint Káin Isten, vagyis Szatanail fia, tehát belőle ered a kígyó nemzetsége. Apja, Szatanail az egész világot az uralma alá hajtja, s országlása hét évszázadon (értsd: világperióduson) át tart, vagyis az arra az időszakra esik, melyről az Ószövetség számol be. Énoch, a kígyó, s egyben Káin egyik leszármazottjának eljöveteleig Szatanail rendszeresen menesztette angyalait a földre, hogy szolgáljanak az embereknek. Énochot Szatanail magával vitte az égbe, s hatvanhét könyvet adott neki. Azóta hoznak az emberek véres áldozatokat és végeznek utálatos szertartásokat. Az emberiség megfeledkezett az Ég Birodalmáról, s Szatanailt tisztelték egyedüli igaz Istenként. A zsidókat a sivatagban

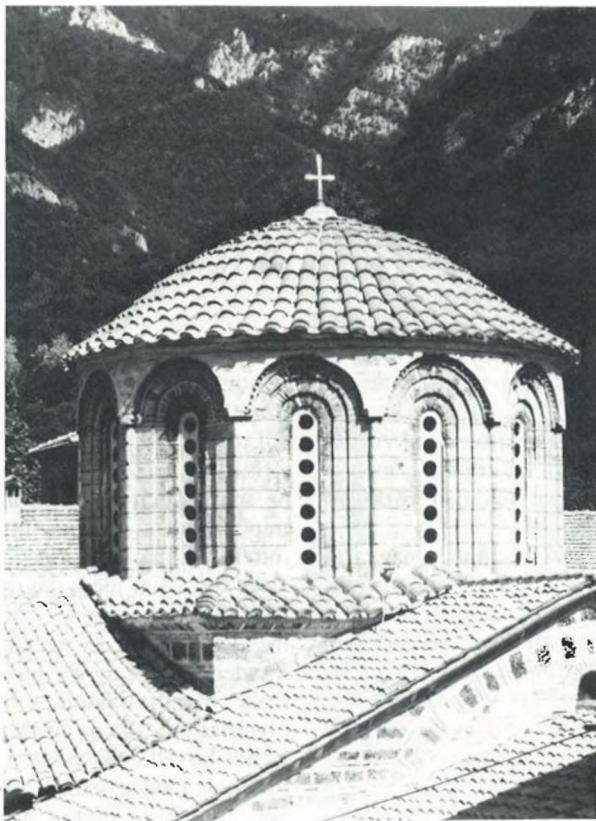
Szatanail vezette és tévesztette meg; ő haladt előttük tűzszolopként, ő lebegett felhőként a sátor felett, s ő adta át a hegyen Mózesnek égzengés kíséretében a tízparancsolatot. Végül Isten elküldte a földre a fiát, hogy megmentse őket Szatanail szemfényvesztésétől, ám erről Szatanail tudomást szerzett, s késedelem nélkül egy arkangyallal Mózesnek három fát küldött, melyekre Krisztust megfeszítették.

Párhuzamok az üdvözülésre

Az *Ézsaiás látomása* című apokrif egy magasabb rendű erőről, egy másik Szentháromságról szól, mely a hét ég legmagasabbikában lakozik. Ebben az iratban találkozunk először azzal a nézettel, mely szerint Szatanail harcban áll a jó erővel, s ugyanitt fedezhető fel egyértelmű utalás Krisztus testének szellemi mivoltára. Krisztus egy angyalnak, Szűz Máriának a fia: az örömhírkor az Ige bejut Szűz Mária fülébe s látszólagos testet ölt. Krisztus emberi tulajdonságokat vesz fel, hogy felszabadíthassa az emberi lelket – ezt a bukott angyalt, mely úgy senyved a testben, mint börtönben. Szatanail világában – vagyis a látható valóságban – minden csupán csalóka és híváságos látszat, az élet: látomás és álom. Krisztus szellemteste tehát csak látszólag szenvedett és halt meg a keresztfeszítést követően, s bár úgy tűnt, el is temették, hatalmas szelleme a harmadik napon mégis feltámadt, villámként sújtott le a pokolra, alapjaiban megrendítette a gonosz birodalmát, megdöntötte Szatanail egyeduralmát, őt magát pedig láncra verte, majd felszabadította a halottak lelkét. Iteni világunk Hercege – hiába volt láncra verve – mégis megőrizte hatalmát teremtményei, az emberi testek felett; azokat viszont, akik legyőzték a testet és az összes többi visszahúzó erőt, Krisztus nagy, megváltó áldozatának köszönhetően mindig tárt kapukkal várja az ég: oda, az örök fény birodalmába kerül minden igaz ember.

A bogumilok tanításában már első pillantásra felfedezük ugyanazokat az igazságokat, melyekkel a különböző keleti szekták doktrínáiban találkozhattunk.

Az utóbbiaktól a bogumilokat az különbözteti meg, hogy ők nem ragaszkodtak mereven a dogmákhoz: mindenki teljes szabadságot kapott arra, hogy azt gondoljon és abban higgyen, amit jónak lát, mivel az igazságot sosem egy külső tekintély szava szabja meg, hanem a belső, megélt tapasztalat révén juthat el hozzá az ember. Ebből a szempontból a bogumilok elődeik és szellemi testvéreik, a gnosztikusok hű követői. Az ősi Egyiptomban és Kis-Ázsiában működtek olyan misztikus testvéri gyűlegezetek, melyek krisztusi tanokat hirdették sok évvel Jézus eljövetele előtt. Ilyenek voltak az eboniták, az ofiták,

Bocskovói kolostor

peraták, názárenusok, Krisztus idejében pedig a palesztinai esszénusok nazoreusnak hívták, ami prófétát, beavatottat jelent, olyan embert, aki keresztyülment a misztériumokon. Mindezek a titkos közösségek híven őrizték az egységes egyetemes hit ezoterikus tudását, melyből az összes többi vallási rendszer származik, és – a legenda tarka leplelével fedték el a valódi tudást a beavatatlanok és felkészületlenek elől. A bogumilok etikájában központi helyet foglal el annak a felfelé vezető, szűk ösvénynek a leírása, melyet a világ bölcsei és prófétái ősidők óta mind végigjártak: e kötelesség alól egyikőjük sem mentesülhetett, függetlenül attól, a forró Indiában élt-e vagy Gallia áthághatatlan rengetegében, függetlenül attól, mely emberfajtahoz tartozott és a felszínen milyen hitet vallott. Mind az egyén, mind az egyes népcsoportok egy földöntúli, téren és időn kívül eső úton át jutnak fel az „örök igazsághoz”: az Istenember szavait visszhangzó „megvilágosodás hegyén” átélte extatikus felvillanás útján. Szentéletűség, tisztaság, katarzis – így tanítja Pithagorasz, ezt hirdeti Platon, majd az ő nyomdokain haladó Plótinosz filozófiája; e háromra van szükség ahhoz, hogy a belső átalakulás és a szellem diadala révén az ember eggyé váljon, összeolvadjon az Istennel, hogy – Porfirusz szavaival – Istenné legyen az ember, avagy – ahogy a keresztények mondják – „üdvözüljön”. Ilyen a buddhisták és brahmanisták jogija, aki megszabadult a majától, azaz a káprázat, az anyagi világ jelenségeinek átmeneti világától, vagy ahogy a bogumilok emlegetik, a látszatvilágtól.

A bogumilizmus az ősi gnózisból nő ki, az „egy igazságról” és az ehhez vezető „egy útról” szóló tanításból, mely azt hirdeti, hogy amint az ember eléri ezt az Igazságot, eggyé olvad az Istennel, s megvalósíthatóvá válik a tökéletes emberekből és valódi testvérekből álló „új társadalom”. Az emberiség egyedül a misztikus fogamzás és a szellemi születés által érheti el az üdvözülést.

Az ofiták és a peraták tanítása szerint.

...amint az ember az anyaméhéből jön a világra, úgy született a világmindenség egy „kígyótól” és egy „tojástól”. A Világkígyó a mindenség legnagyobb ereje, a tomboló szélvihar, az orkán örvénylése, a tojás pedig a világ dolgainak burka, a tüzes ősköd. Eszerint a kígyó az isteni akarat, tudás, a szentlélek és a Lógosz jelképe. A világ-embriót egy körrel és egy kígyóval ábrázolták – a kígyó vagy az átmérőn fekszik, vagy a kör ívét követve tekeredik. Ez az örvénylő erő szülte a világegyetemet és az embert, aki – lévén ennek az erőnek a teremtménye – maga is alkotóként nyilvánulhat meg általa abban az esetben, ha abbahagyja az utódok nemzését.

A zsidó gnosztikusok a misztériumok mítoszaiból visszamaradt szimbólumokként értelmezték a lét kígyóját, mely a mózesi kígyóvégű bot és a sivatagban felemelt rézkígyó formájában jelent meg az Ószövetségben.

Az evangéliumi történetek hasonló szellemű magyarázatával találkozhatunk a bogumiloknál is. Értelmezésük szerint a Szűz csupán szellemtestet szült: az emberi lelket, vagyis az anyagba zuhant bukott angyalt meg kell tisztítani mindennemű szenvedélytől, hogy szűzi és makulátlan legyen, s így a bűntelen fogamzás révén megszülethessen belőle Krisztus; más szavakkal: lelki tisztaság annak a feltétele, hogy a lélekben megjelenjen a magasztos isteni tudat, s a szellem áthassa az ember egész lényét – így válhat csak géniusszá. Ilyen misztikus születésről beszél Pál apostol egyik levelében: „Vajúdom, hogy Krisztus megszülethessék bennetek, gyermekeim!” Az Újszövetség négy

evangéliuma közül a bogumilok János Krisztus-történetét fogadták el, melyben allegorikusan és szimbolikusan az Istenember útja tárul fel előttünk: a születés, a halál és a feltámadás misztériuma. A világ tanítójának tetteit taglaló elbeszélésbe beleszővődik a Nap-Lógosz egyetemes áldozathozatalának mítosza és „emberebb ember”-i lét felé emelkedő „belső” vagy „szellemi” ember legendája. Az evangélista őt állomásra – őt nagy beavatásra – hívja fel a figyelmet: a születésre, a keresztelezésre (megmerítkezés a Jordán vizében), az átváltozásra (a hegyen), a megfeszítésre és a feltámadásra. Minderről hosszan lehetne még beszélni, de mivel itt elérkeztünk a világ legsúlyosabb titkához, álljunk meg egy pillanatra, s mielőtt belépünk a létnek e legszenyebb területére, seperjük le sarunkról a jóról és rosszról, Istentől és ördögről alkotott földi fogalmaink porát. Ha túljutottunk jón s rosszon, akkor felemelkedtünk tudatunk egy magasabb szintjére, ahonnan minden egészen másképpen fest: megértjük, hogy a dolgok színe és fordítottja csupán annak az Egynek a két oldala, mely nem tisztán szellemi, de nem is kizárólag anyagi eredetű, hanem egyszerre mind a kettő. A valóságban csak egy erő létezik, mely amíg a fizikai és az erkölcsi törvények keretén belül mozog, jótékony és szelíden engedelmes, ám ha visszaélnek vele, szörnyűvé, bosszúállóvá és gonosszá válik; ez az erő épít és rombol, ez az élet és a halál. Belőle ered minden: folyton változik, életlehelete a Napon keresztül áramlik, ez árad szét a színek árnyalataiban, rezeg a hangban, ez nyilvánul meg gondolat és érzés formájában: szerelemként és dühként, bódító harmóniaként és világokat teremtő káoszként. Az összes vallás kozmogóniája ennek az őserőnek az átváltozásairól és emanációiról, az úr nagy sóhaj-tásáról, az egyetemes ritmusról szól, s leírja Brahma belégzését, mely megteremtette a látható világot és Brahma kilégzését, melytől a létező világok eltűnnek. A sátán egy ilyen emanáció, a teremtő világűz (a Fohat), mely alászáll az anyagba s különböző formájúvá alakítja, behatol az emberi fajták közé, s kialakítja a fiziológiai típusokat. Ez utóbbi gondolat nyíltan megfogalmazódik a Szatanail-mítoszban: a démon asszonyává teszi Évát, s e nászából születik Káin és Kaloména. Éva a természet megtestesítője, s ezáltal az egyiptomi Ízisz istennőnek felel meg. S lám, ezen a ponton újra szembetaláljuk magunkat a teológusok rettgett kígyójával...

Összellelem-értelmezések

A bogumil szentháromságban Szatanail a harmadik, tehát a Szentlélek helyet foglalja el. Ő az ókoriak demiurgosza, és ő Lucifer, akinek a neve fényhozót jelent (a középkorban Krisztusra is mondták: Christus veros Luciferos – Krisztus az igazi Lucifer), valamint Szatanail személyesítette meg mindazokat a szellemi lényeket, melyek idegen bolygóról jöttek, s a mai emberiség szellemi őseinek tekinthetők.

A filozófiai megvilágításba helyezett mítoszok és legendák így feltárulkozó értelme hozzásegíthet ahhoz, hogy megértsük Isten és az ember legrejtettebb titkát. A világmindenség a Lógosz testet öltése (az Ige-Isten, az isteni idea), mondja Platon, s János evangéliumában is ugyanezt olvashatjuk: „És az Ige testté lett és lakozék miközöttünk”. Ebből következik, hogy a makrokozmosz (a világegyetem) története megegyezik a mikrokozmosz (az ember) történetével, hiszen az ember a világmindenség leképeződése. A Kabbalában az áll, hogy az ember a mikroprozoposz (a kis kép) a világegyetem pedig a makroprozoposz (a nagy kép).

Az ember Isten a teremtésben, vagyis testet öltött Lógosz. Az ősi (pogány és keresztény) misztériumokban ezt az igazságot fedték fel a beavatottak előtt, akik földöntúli extázisba esve hallották meg a Bölcsességkígyó forró sutto-gását: „Istenekké lesztek.” A jelölt még egy sor megpróbáltatáson esik keresztül mielőtt az Isten feltámadna benne. Az *Egyiptomi halottaskönyv* szerint „Rá a tojásban marad, míg a „lázadás gyemekei” és Su, a Nap és az Úrdémon küzdelme tart. A halott (az eltemetett isten) amint keresztülhaladt a Misztériumok Földjén, megvilágosodik a saját tojásában. „Egy orphikus himnusz szintén ezt zengi: „Érosz-Phánész abból az isteni tojásból fejlődött ki, melyet az éteri vihar termékenyített meg.” A Szentlélekről, pontosabban a „láthatatlan sötétség szelleméről” van itt szó, Platón isteni ideájáról (a Lógoszról), melyről a gondolkodó azt állítja, hogy az éterben mozog.

Hermész, Orpheusz és Krisztus egy nyelvet beszélnek, amikor az emberi lét végső értelmét akarják sejtetni.

Az ofiták szerint Krisztust vagy Jézust a Kígyó (az isteni bölcsesség avagy a Szentlélek) nemzette és szülte, s a Kígyó tudásába (a misztériumokba) való beavatottsága révén vált Isten fiává. A Kígyó pedig bennünk fészkel: ez az a tüzes erő, melynek segítségével az ember alámerül a semmibe vagy felemelkedik Istenhez. A többi gnosztikushoz hasonlóan a bogumilok is a „a kígyó tudásának” beavatottai voltak: lelki tisztaságukkal és szentéletűségükkel élesztették fel magukban azt a szikrázó démoni erőt, mely megszabadította őket a földi kötöttségektől, s az öröklét magasságába emelte őket: még életükben elérték a halhatatlanságot, s az enyészet csak a testüket érte utol. A bogumilok másokban is lángra lobbantották a szellemet, mert ők maguk a Szellem hordozói voltak, mi mással is magyarázhatnánk azt a szinte

mágikus hatást, amit kortársaikra gyakoroltak: az emberek szívét meghódító erkölcsi tisztaság és erő sugárzott belőlük. A világ dolgairól végleg lemondott „tökéletesek” épp a világ megmentéséért áldozták fel magukat, igazi „jótét lelkek” voltak, akik a világban terjedő erőszakot az egyetemes békéről szóló prédikációval akarták feltartóztatni. Mindez tíz évszázaddal ezelőtt történt. Különbséget kell tennünk ezért a bogumilok és a mai kor „reformátorai” között, akik úgy „váltanak meg” az emberiséget, hogy előtte kiirtják. A bogumilok nem csak elleneztek az erőszakot, hanem soha, semmilyen módon nem kényszerítették másokra az akarataikat. Éppen ellenkezőleg: eszméik tisztaságát úgy bizonyították, hogy szükség esetén önként választották a fegyver általi halált, a gyilkosságot és a hódító háborúban való részvételt megtagadták. A harcot csakis akkor tartották helyénvalónak, ha védelmi célokat szolgált, s amikor az országot meg kellett védeni a rátörő ellenségtől, valóban a legelszántabb hazafiak váltak belőlük. Szamuil, Aszen és Péter, II. Iván-Aszen cár állama jórészt a bogumiloknak köszönhette hatalmát.

A világ azonban átkokkal fogadta „isten embereit”: a pápák kereszteshadjáratokat hirdetnek ellenük, a szent inkvizíció máglyára veti, a világi hatalom pedig kivont karddal várja őket. Ám semmi sem állíthatta meg az igazság mártírjait. A bogumilok úgy szerették ellenségeiket, mint édes testvérüket, s ez erőt adott nekik arra, hogy pusztá kézzel megfogják az izzó vasat, önként kiigyák a méregpoharat, szemrebbenés nélkül sétálnak a lángok közé...

Így kerültek ki egykor Bulgáriából a béke és az egyetemes testvériség Fehér Apostolai.

Krasztev Péter fordítása

KRASZTEV PÉTER

Ivan Grozev

(1872–1957)

költő, drámaíró, publicista és irodalomszervező. Az ő biztatására indult többek között Jordan Jovkov és Sz. L. Kosztov írói pályafutása. Szinte minden jelentősebb korabeli periodikában publikál a Demokraticeszki Pregled, a Hiperion című lapok munkatársa. Grozev hosszú ideig a szófiai teozófus nagypáholy mestere, több teozófiai tárgyú traktátus szerzője. Itt közölt írása kísérlet arra, hogy az E. P. Blavatszkaja-féle teozófiát a bogumilizmus utólag rekonstruált eszmerendszeréből vezesse le; a szöveg második felét nagyrészt Blavatszkaja-idézetek teszik ki, melyeket terjedelmi okokból kihagytunk.

Zemeni kolostor: „Aranszajú Szent János” templom bejárata

Az Egyetemes Fehér Testvéri Közösségről

Részlet Petar Danov (a Tanító) előadásából

A Fehér Testvérek Egyetemes Közösségén egy hierarchiát kell értenünk, melyet azok az értelmes lények alkotnak, akiknek az evolúciója már több milliárd évvel az ember megjelenése előtt befejeződött. A magasztos Szentlélek irányításával ők is részt vettek a világ teremtésében, ezért jelenleg a világmindenség az ő irányításuk alatt áll.

Ha csak egy pillanatra is belegondolunk abba, milyen tökéletesen illeszkednek egymáshoz a Világegyetemen belül a végtelen galaxisok és naprendszerek, vagy csupán abba, milyen kifogástalan mechanikai elvek mozgatják a Földet, máris felsejlik előttünk azoknak a zseniális alkotóknak a szellemi és értelmi hatalma, akik a világépítmény isteni tervét megvalósították.

Fejlettségi és tudásbeli szintjük, valamint a betöltött posztjuk alapján ezek a lények a hierarchikus ranglétra következő fokain foglalhatnak helyet: Szerafim – a Szeretet testvérei; kerubim – a harmónia testvérei; trónusok – az erő testvérei; uralkodók – az értelem és intelligencia testvérei; erők – a mozgás és a gyarapodás testvérei; hatalmak – a külső formák és a művészetek testvérei; felügyelőségek – az idő, az állapot és a taktus testvérei; arkangyalok – a tűz és a melegség testvérei; angyalok – az élet és a növényzet testvérei. Az utolsó fokozatot az előrehaladott emberi lelkek foglalják majd el. A hierarchia egésze alkotja a Kozmikus Embert. Ezeknek a lényeknek a tevékenysége oly harmonikusan hangolódott egybe, hogy mindegyikük pontosan tudja, mikor mit és hogyan kell tennie. Ezek a stációk irányítják a világ szervezetének, azaz annak a Világorganizmusnak az életműködését, mely az összes naprendszert magában foglalja.

Az ég, melyről a Szentírás beszél, nem azonos a fejünk feletti kék boltozattal, mely nappal eltakarja előlünk a világegyetemet, éjjelente pedig csillagaival ragyog a Földre. Az ég a Magasabbrendű Lények, a magasztos lelkek teremtménye, s ezért dicsők a cselekedetei. Az égben lakozó angyalok magasztos lelkek, melyek szüntelen küldik fényüket a Földre. Hatalmas gondolatuk energiája eloszlik szerte a világegyetemen, s egységes erőként mozgásban tart mindent, ami a világon létezik. Ne higgyétek, hogy az angyalok anyagtalan, „kísérteties” lények. Az angyalok teste magasrendű szervezet, mely tiszta fénysugáranyagból épül fel. Egy angyal annyira ura lehet saját testének, hogy maga dönti el, látható vagy láthatatlan alakot akar-e öltetni. Az angyalok szabadon tudják változtatni helyüket a végtelen térben, s a fény sebességének a többszörösével haladva bebarangolják a naprendszereket és csillagképeket.

Az emberiség eme nagyszerű Testvérei egytől egyig az

emberi faj szülöttei, csak hogy a földi ember megjelenését évmilliókkal megelőzve saját fejlődési utat jártak be, sokkalta kedvezőbb és főképp sokkalta ésszerűbben kihasznált körülmények közepett.

Ha úgy tapasztaljuk, hogy az emberiség életmenete bizonyos terv szerint halad, hogy a világon virágzik néhány kultúra a hozzá tartozó vallással, tudománnyal és művészettel együtt, hogy az embereket a fejlődés és tökéletesedés vágya hatja át, tudnunk kell, hogy mindezt azoknak az értelmes lényeknek köszönhetjük, akik elválaszthatatlanul összekapcsolódtak az emberiséggel, s szüntelen magukon viselik az emberiség gondjait. Szívükből szeretet, öröm és élet árad. Ez sarkallja az embereket arra, hogy éljenek és célokat tűzzenek ki maguk elé. Azt szeretnék, ha az emberiség is részesülne abból a fényből, melynek ők a hordozói, abból a szabadságból, melyet ők élveznek, vagyis meg akarják tanítani az emberiséget arra, hogyan kell az általuk tisztelt magasztos törvények szellemében élni. Az angyalok a legtökéletesebb törvényt követik, s így örök szellemi-lelki makulátlanságban élnek. Isten eme önfeláldozó szolgálói maguk öltének emberi alakot, s szállnak alá a Földre, hogy az emberek segítségére legyenek. Az angyalok egymás után meneszti küldötteiket a mi világunkba. Az emberi faj minden nagy génusza, a kiemelkedő személyiségek, szentek, adeptusok, tudósok, írók, államférfiak, akik ilyen vagy olyan téren hozzájárultak az emberiség fejlődéséhez, kivétel nélkül a Fehér Testvérek Egyetemes Közösségének küldetését teljesítették. A közösség kiválasztotta az emberiség legelőrehaladottabb lelkeit, s felkészítette a testvériségben végzendő szellemi feladatokra.

Emlékezzetek hát: a világon egyetlen nagy Közösség létezik, s az a Fehér Testvérek Egyetemes Közössége. A testvériség azon tagjai, akik az emberiség fejlődését irányítják s a fényes jövőbe vezető utat mutatják, semmiféle emberi értelemben vett szervezetet vagy szövetséget nem alkotnak. Ez egy élő, értelmes közösség, melyet nem érintett meg a mindennapi emberi élet romlottsága. Ezért is nevetséges az a feltételezés, miszerint a Fehér Testvérek Egyetemes Közösségének székhelye ebben vagy abban az országban, valamelyik nép körében található. Egyesek azt mondják, a fehér testvérek Bulgáriában működnek. Ha így lenne, nagy dicsőséget jelentene ez Bulgáriának. A Fehér Testvérek Egyetemes Közössége nem választhat magának székhelyül sem egy kis országot, sem Angliát, sem Francia-, Német- vagy akár Oroszországot. A közösség székhelyét másutt kell keresni.

A közösség tanárai irányítják az egész világegyetemet, s

minden egyes evolúciós szakasz lezárultával új, más dimenzióban ható és az előzőtől különböző ritmusú fejlődési hullámot indítanak el.

A legmagasabb Szellem vezérlése alatt ereszkedtek alá egykor azok a magasztos Szellemeik, melyek megalkották a naprendszeret. Ők teremtették meg a kozmikus Földet, a hajdanvolt Paradicsomot. E kozmikus földet a mai napig azok az ősi emberek lakják, akik fejlődési útjuk végére értek. Ők az emberiség Nagy Ősei. E dicső múltteremtő ősök máig el-eljárnak a mi Földünkre, s egy napon Paradicsommá fogják változtatni. Velük érkezik majd az a száznegyvennégyezer ember – minden múltbeli és jelenleg élő nemzet képviselői –, akiket a Jelenések könyve említ. Velük tart minden adeptus, szent és tanító, akik e földi világon valaha is megjelentek. Egyesítik hatalmas szellemükben a világ négy égtájának összes éber lelkét, s megteremtik az igazi rendet és békességet a Földön. Dolguk végeztével visszavonulnak, s otthagyják az embereket élni és tevékenykedni az új viszonyok közepette. Így áll helyre a kapcsolat a látható és a láthatatlan világ között.

Így működött, működik és fog működni örök időkön át a testvériség. A világ minden titkát az Egyetemes Fehér Testvéri Közösség archívumában őrzik. Onnan semmi sem hiányzik. A világ összes szentje tagja a közösségnek, s ennek jegyében cselekszik. A évszázad végén mindannyian újra itt lesznek a Földön. Ők már itt vannak: nem mondom, hogy már hús-vér testet öltöttek, ám ilyen-olyan formában már megjelentek s munkálkodnak.

Az Egyetemes Fehér Testvéri Közösség tanítása változatlan. Ennek olyan sziklaszirt az alapja, melyet semmi sem kezdhet ki. A tanítás a világ teremtése óta egy sor tényt rögzít, s őrzik ezeket egészen a mai napig. Egy napon, amikor fejlődésükben eljuttok erre a fokra, ti magatok is elolvassátok, s megértitek, hogyan teremtődött a világ – a kezdetektől mostanáig. Felismeritek az összes fokozatot, melyen keresztülmentetek, s felnyílik a szemetek ezekre a tényekre. Élő képként pillantjátok majd meg ezeket. Igyekeznél fogtok megszerezni a látás képességét, ám ne számítsatok könnyű sikerre. Egy nap majd így szölk: „Köszönjük, hogy ezt az utat választottuk!”, Minél előbb indultok el rajta, annál jobb nektek. Ha hűek maradtok a Szeretet Törvényéhez, kivétel nélkül mindent megtanulhattok. Most azokat szeretném felvenni közületek, akik beiratkoznak a Szeretet iskolájának első osztályába. A Fehér Testvérek Közössége helyet biztosít számotokra iskolájában.

Mindannyian a Szeretettel kezditek a tanulást. A Szeretet isten útja. A Fehér Testvérek a Szeretet útját járják. Amint erre az útra léptek meglátjátok, hogy a lehetséges legszebb kötelezettséget vállaltátok. Egy élet nem lesz elég, hogy megtanuljátok. Az Egyetemes Testvériség útja együtt halad a Szeretet, a Bölcsesség és az Igazság útjával. A legfőbb cél a Szeretet, a Bölcsesség és az Igazság csak ezt támogatják.

Krasztev Péter fordítása

Etropolei kolostor: udvarrészlet épületekkel

Petar Danov: az Úr küldötte, vagy egy mítosz felélesztője?

A misztikus szentek és próféták cselekedeteihez hasonlóan Petar Danov műve és életútja is kétféle szemszögből közelelthető meg. A racionálisan gondolkodó szaktudós a századforduló tipikus jelenségét látja Danovban: a térftőt, aki felújította az ősi gnosztikus hagyományokat, s egyfajta szinkretikus, felekezetektől független egyetemes vallás jegyében próbálta az embereket az egyedül üdvözítő Istenhez visszatéríteni. A kutató figyelmét nem kerülheti el, hogy Danov mozgalma – a közös gyökerektől eltekintve – sok szempontból eltért a korabeli Közép- és Kelet-Európa hasonló szellemiségű irányzataitól: a bolgár misztikus tanítása azért hódított meg ezeket, mert a bogumilizmus élő legendájára építve nemzetivé, pontosabban „nemzetspecifikussá” tudta tenni az orosz-angol illetőségű E. P. Blavatszkaja által hirdetett újkori teozófiát, valamint a modern rózsakereszteségből kinőtt Rudolf Steiner-i antropozófiát. Danov sikere és népszerűsége tehát elsősorban annak köszönhető, hogy kinyilatkoztatásaival bemutatta: ő az Úr küldötte, aki visszahozta Nyugatról eredeti származási helyére, vagyis a Balkánra a titkos tudást, a gnóvizt, s itt ennek alapján filozófiai- és életmódiskolát alapított.

Másként hangzana viszont egy danovista, illetve egy, a titkos tudományokban jártas személy válasza. A misztikustól a Grozevéhez hasonló érvelést hallanánk: Danov, avagy ahogy hívei nevezik, a Tanító, a középkori szektaalapító Bogumil pópa, illetve rajta keresztül Krisztus lelkének újabb testet öltése. A Tanító azért született újra az anyagi világba, hogy elmagyarázza a szeretet törvényeit, felújítsa azt az elfeledett titkos tudást, melynek a bogumilok, illetve az őket követő albigensek, katharok, pataréusok, bugarok stb. már a X-XIV. század tájékán a birtokában voltak. Bulgária mentette meg az emberiség számára a feledésre ítélt egyiptomi misztériumokat, az alexandriai, majd a kisázsiai gnóviz tanításait, itt őrizték meg az ókori görög és trák szekták rítusait, s ez teljesen érthetővé teszi, miért jelent meg Isten hírnöke éppen ezen a tájékon.

A két szemléletmód közötti határvonal szinte láthatatlan, hiszen alig van közöttük érintkezési pont, a Petar Danovra és mozgalmára vonatkozó tényeket azonban sem a profánok, sem a beavatottak nem vitathatják.

Danov 1864-ben született a Várna melletti Nikolaevka faluban. Apja, Konsztantin Danovszki a maga idejében ismert egyházi és közéleti személyiség volt. Danov 1887-ben elvégezte a Szvistov városi amerikai teológia iskolát, majd 1888-tól az Egyesült Államokban tanult teológiát és orvostudományt. Ott ismerkedett meg a rózsakereszteséggel, eljárt a testvérek összejöveteleire, gyarapította filozófiai

ismereteit: legfőképp Roger Bacon, Nagy Albert, Paracelsus, Giordano Bruno és E. Swedenborg műveit olvasta. Legfőbb törekvésévé a tökéletes önismeret elérése vált, világszemléletét egyre inkább a rózsakeresztes filozófia azon tana határozta meg, mely szerint az emberi lény a világegyetem (a makrokozmosz) kicsinyített mása (mikrokozmosz), ezért a világ megismerésének egyetlen útja az én, azaz az emberi szellem különböző dimenzióinak felfedezésén keresztül vezet. Danov az USA-ban megismerkedett a teozófiának az „őseredeti”, felekezetek nélküli vallást rekonstruáló tanaival, melyek utólag a modern rózsakereszteségből nőttek ki, s úgy érezte, hogy Krisztus elegendő erőt adott neki ahhoz, hogy a Szeretet, Bölcsesség és Igazság elveit hirdesse.

1895-ben tér vissza Bulgáriába, 1896-ban megjelenik első, s talán legjelentősebb műve a *Tudomány és nevelés*. Ebben részint a hétköznapi élet profanizálódásáról, eldurvulásáról értekezik, másfelől viszont a hivatalos egyházak bálványimádását és dogmatizmusát támadja. Felfogása szerint az emberiség az igazi tudomány segítségével juthat el a béke honába, vagy ahogy Krisztus nevezi: Isten birodalmába. Danov a tudomány szót nem az általunk megszokott értelemben használja – az ő gondolati rendszerében tapasztalati úton a tudásnak csak egy töredékét tárhatjuk fel, az igazi ismereteket kizárólag az intuíció által, a testtől elszakadt, anyagtalan lélek segítségével szerezhethetjük meg. Második, *A fény színes sugarainak hagyatéka* című művében már abból az ismert ősi kabbalista-rózsakeresztes tantételtől indul ki, hogy a világ anyagi összetételét tekintve egységes, vagyis – ahogy mi mondanánk – atomokból és az ezeket összetartó energiából (rezgésből) áll. Ez a titkos tudományok metaforikus nyelvén úgy hangzik, hogy a minket körülvevő szellemi és az anyagi világ egyaránt a fényből keletkezett (mai fogalmainkkal: a fény egyszerre részecske és hullámtermészetű, tehát egyaránt tartozik a „tapintható” és az „anyagtalan” világhoz), s mi magunk is a különböző „sűrűségű” (frekvenciájú) fényanyagnak a megjelenési formája vagyunk. Ebből érthetővé válik Danovnak a könyvben megfogalmazott végkövetkeztetése, miszerint a Szentírás minden egyes sora egy „anyaggá sűrűsödött” fény sugar.

Hazatérését követően öt évig magányosan és visszavonultan élt, s csak 1900-ban találkozott először olvasóival, híveivel. Ez idő alatt Danov – saját bevallása szerint – meglehetősen magas beavatottsági fokot ért el, az Isteni Szellem sugallatára felvette a Benisza Duno nevet. A század első két évtizedében egymás után alakultak országszerte a

danovista kommunák, Szófiában 1922-ben kezdte meg működését a Fehér Testvériség okkult iskolája – ahogy a Tanító maga nevezi híveinek csoportját. Öt évtized leforgása alatt a Tanító ötezer beszédet intézett híveire, melyek jelentős részét lejegyezték s könyv formájában kinyomtatták. A csoportok aktív közösségi életet éltek, kirándultak a hegyekbe, ahol kultikus-egészségügyi gyakorlatokat végeztek, reggelente együtt várták a napfelkeltét (olyankor áramlik a legintenzívebben az emberbe az életerő), Szófia központi parkjában a Tanító énekeire euritmiai gyakorlatokat végeztek (zenére végzett mozgássor, mely minden zenei hanghoz egy bizonyos mozdulatot rendel hozzá). A zene nem véletlenül játszott fontos szerepet Danov életében: az „anyagtalan” dallam a leginkább alkalmas arra, hogy közvetítő szerep legyen a tárgyi és a szellemi világ között; a Tanító hegedűn és zongorán játszott, nagyszerű dallamokat komponált hívei számára. Benisza egészséges étrendet ajánlott követőinek (kizárólag növényi eredetű táplálékot), helyes légzéstechnikát tanított nekik és fényadással több reménytelennek ítélt beteget gyógyított meg. Tanítványai visszaemlékezése szerint Danov előrelátott eseményeket: 1939 júliusában leírta az évekkel későbbi szőnyegbombázásokat, az elpusztult városokat, megjövendölte, hogy a háború után az élet normális menete egészen 1999-ig nem fog visszaállni...

Lehet, hogy a Tanító tévedett tíz évet, bár az sem lehetetlen, hogy csak 1999-ben tudjuk meg, mit nevezett ő „az élet normális menetének”. Egy, még soha nem publikált visszaemlékezés szerint a Tanító 1944. december 27-én közölte néhány követőjével, hogy érzi, most indultak el érte. Lefeküdt, és mire a letartóztatására kiküldött rendőrök megérkeztek, a Tanító már halott volt. Híveit az új rezsim üldözöbe vette, szófiái telepüket lebontották, s helyére a szovjet nagykövetség bunkerszerű épülete került.

A modern gondolkodás múlt század közepi beáramlása térségünkbe a hagyományos vallások és a hagyományos istenkép válságával járt együtt. A dualista gnosztikus világ-

rend egy újfajta megoldást kínált a hitében elbizonytalanodott embereknek (a hit iránti igény „Isten halála” után sem szűnt meg), s így törvényszerűen születtek újjá az egyén önmegismerés és öntökéletesítés általi üdvözülését hirdető tanítások. Az esetek túlnyomó többségében művészek fordultak magyarázatért az ősi tanításokhoz (nem véletlen, hogy a közép- és kelet-európai szimbolizmust éppen ez az eszmeiség hatja át): jól példázza ezt a román A. Macedonski, a bolgár Teodor Trajanov, a magyar Komjáthy Jenő, a lengyel Stanislaw Micinski, az orosz A. Belij rózsakeresztes ihletésű frói-költői munkássága. A korabeli „misztikus anarchisták” – a közéletben is aktív, magyar-német Schmitt Jenő Henrik, a részint Schopenhauer-követő cseh L. Klíma, az orosz Vjacseszlav Ivanov, gyakorlatilag a gnoszticizmusból merítették elveiket. A század első felében a bogumilizmust sok művész mint a szlávságot egyesítő régi-új eszmét képzelte el: a bogumil kultuszt felfedezhetjük Nikolaj Rajnovnál, a szerb Momcsilo Nasztazievicsnél, a horvát T. Ujevicsnél, a lengyel Bronislaw Lejmiannál s még Alekszej Remizov halála előtti feljegyzései is arról tanúskodnak, hogy az emigráns orosz író a bogumilok dualizmusában talált magyarázatot az őt nyugtalanító dilemmákra.

Petar Danov tanítása szervesen illeszkedik ebbe az egész Közép- és Kelet-Európára kiterjedő szellemi irányzatba, hiszen a modern kor utópiáját, az „új világot” és az „új embert”, más szóval a jövőt kívánta előkészíteni és megvalósítani. A többi „vátesszel” ellentétben azonban Danov nem az elméletet tartotta lényegesnek, hanem egy mítosz felújításával olyan mozgalmat hozott létre, melynek sorsa valóban hasonlított a „prototípus”, a bogumilok történetére: a tanítványok egy kis csoportja odahaza vészelté át az üldöztetést, a külföldre került hívek pedig népszerűsítették a Tanító eszméit, s így századunk második felére a danovizmus – a középkori bolgár eretnekséghez hasonlóan – elterjedt Franciaországban, Svédországban és Finnországban, Angliában, Japánban, Norvégiában, a balti államokban és az USA-ban...

Dragalevszki kolostor temploma

A kolostor lugasában

Sziszoj atya

Az Önök szíves engedelmével, nyájas olvasóim, nem nevezem meg a kolostort, ahol egy boldog nyarat töltöttem el Sziszoj atya vendégeként. Azokon a hosszú, ernyed, nyugalmas kolostori napokon mindig kettesben ebédeltünk a jóságos apáttal, kint, a szőlőlugas lombsátra illatos hűségben, a monostor e pompás ékességében. A vén szőlőtőkék széttárták fölöttünk áldott, buja venyigéiket, mint ágait Ábrahám feje fölött a libanoni cédrusok. Ebédünket belemagázta Sziszoj atya eredeti, csodálatos adomáinak hangulata, amelyben ő a hegyi gyógyfűvek illatával bölcsességének és lelki nyugalomának gyönyörűségét egyesítette. A bort, amely a jámbor apátnak egyetlen szembetűnő gyöngéje volt, előre behűtötte a csorgó kútban, amely halkán csobogott a három szomorúfűz árnyékában, az udvar közepén. A lugasban álló kis kerti deszkaasztal mellett halkán, de átszellemülten beszélgettünk napestig az Istenről, a világról, a földi hiúságokról, a halál rejtélyéről. Sziszoj atyát a hosszú és viharos évek során szerzett tapasztalata és a Biblia és más egyházi könyvek, amelyek társaságában magányos óráit töltötte, lelki nyugalommal és bölcs belátással gazdagították.

– A könyvek olyanok, mint az ember – mondogatta –, mire megöregszenek, bölcsesek lesznek. A tudomány és a bölcsesség a múlt műve. A jelen mindig az érzelmek háborogó tengere, amelyen ide-oda hanyódik az emberi lélek nagy

bizonytalanságban az ellentétes érzelmek közt. Könyveink, jajongásaink, örömeink, törekvésünk, csalódásaink, lelki boldogságunk, gondolataink és tapasztalataink igazgyöngyként hullnak e tenger feneketlen mélységébe. És amikor a tenger visszahúzódik a távoli múltba, az emberek megtalálják a tengerfenéken az összes elveszett kincset, amely fölér egy élet bölcs tapasztalataival.

Meg vagyok győződve, hogy ha ezeket a gondolatokat a püspök úr fejti ki, a pátriárkánál is büszkébb lett volna, de Sziszoj atya csak ült nyugodtan, néhány morzsát söpört tenyerébe az asztalról, és kifinomodott kezével a tyúkoknak és a verebeknek szórta, amelyek körülötte röpdöstek és félelem nélkül szálltak le a vállára. Alacsony, zömök termetű férfi volt, szemében fiatalos lelkesedés tükröződött, arcán szelíd mosoly ült, szakálla még alig deresedett, de fekete papi süvege alól olyan fehér hajtincsek kandikáltak ki, mint a hegycsúcsok örök hófúvásai. Gondolatai szerteágaztak, lassan magasra kúsztak, mint a szőlő venyigéi, és sűrű lombzatot hoztak. Önmagáról így beszélt: „Méltatlan ember vagyok én két oknál fogva is – nagy haspárti ingyenc vagyok és elnéző a vétkesekkel szemben.”

Elmondom Önöknek, nyájas olvasóim, Sziszoj atya néhány tanulságos, nagy bölcsességre valló történetét.

Gyónás

A vecsernye véget ért. Pável atya utolsó ámenje visszhang nélkül halt el, és a kis, vénségtől megvakult kolostori kápolnában hosszú csend támadt. A három összebújt ájtatos falusi asszony a padsor közepéről Pável atyára nézett. Pável atya is őket nézte. Semmi több. Vége. A három asszony keresztet vetett és lehajolt, hogy felsegítse a püspökszékről a beteg fiatalembert, aki sápadtan és mozdulatlanul ült ott.

Ekkor kintől lépések hallatszottak, a lépések zaját apró csengettyűk gyors, éles csilingelése kísérte. Egy jól megtermett férfi állt meg az ajtóban és egészen betöltötte az ajtórést. Álldogált egy keveset, majd döngő léptekkel belépett és megállt.

– Jó napot. Itt lakik a gyóntató? – kérdezte mély, öblös torokhangon anélkül, hogy bárkihez is fordult volna.

A három asszony és Pável atya, aki már éppen indulni készült, a jövevényre nézett. Az idegen nem emberre ha-

sonlított, hanem hatalmas, láncaitól megszabadult szörnyű medvére. Egy bozontos szörnyeteg állt az ajtó előtt, fején hatalmas kecskebőrkuksma, vállán göndörszőrű suba, kócos bőr lábszárvédője lábát bokától csípőig eltakarta. Ebből a hatalmas, sárga szőrcsomóból csak szélről, naptól cserzett arca, horzas bajsza és vastag, húsos szemöldöke alól elővilámló apró szemei látszottak ki. Kezében nála jóval magasabb, vastag, nehéz furkósbotot tartott, és amikor belépett, nagyot ütött vele a köveztet, mintha le akarta volna szúrni. – Itt lakik a gyóntató? – kérdezte ismét anélkül, hogy bárkihez is fordult volna.

Pável atya, aki csodálkozva figyelte szemüvege fölül a jövevényt, az oltár melletti kis oldalajtóra mutatott. Ott ült görnyedten egy kis, alacsony széken az elagott Nikodim atya, csendesen szunyókált. Nagy feje oldalra billent és fehér szakálla beborította a térdén heverő nyitott könyvet, mint egy törülköző.

A különös bőrruhás férfi megmozdult, felemelte botját és döngő, ütemes léptekkel elindult. Minden egyes lépésére megcsendültek a parányi csengettyűk, csilingelésük mintha szétgurult volna a templom hideg kövezetén.

A három asszony már indulni készülődött, de visszaultették a beteget és vártak. Pável atya keresztet vetett és elmosolyodott. Csiling-csiling, csiling-csiling. És a csengettyűk minden egyes csilingelése közt felhangzott a bot súlyos dübörgése, mintha a csengők hangját kísérté volna.

A bóbiskoló Nikodim atya felrezzent szendergéséből és felemelte fejét. Amint meglátta az előtte álló nagydarab, félelmetes embert, olyan gyorsan felpattant, hogy felborította a kis széket.

– Jó napot – mondta az ismeretlen, ahogy nagyot koppanva botjával megállt.

– Vedd le a kucsmádat! – mondta a gyóntató.

A bozontos férfi lassan, nehézkesen felemelte a kezét, levette nagy kucsmáját és hóna alá szorította. Összetapadó haja kissé már deresedett. – Gyere közelebb – mondta a gyóntató.

Az ismeretlen férfi közelebb lépett és a lábán újra megszólaltak a csengettyűk.

– Elhatároztam, hogy meggyónok... Így tanítottak.

A gyóntató rácsodálkozott.

– Ki tanított erre?

– Ott, fent a hegyekben...

A férfi öblös torokhangja ijesztően visszhangzott a kis kápolnában.

A tövig égett kis gyertyák ijedten pislákoltak.

– Pénzért vagy ingyen? – kérdezte a férfi és ruhája öblében matatott. Kucsmája a kövezetre és a lábához kuporodott, mint egy juhászkutya.

– Hagyd, hagyd csak – mondta kissé felvidulva Nikodim atya, de az ismeretlen ügyet sem vetett szavaira, elővett egy hosszú sallangos kostörcsacskót, kibogozta a száját és belenyúlt.

– Nem tudom, testvér, ahogy tanítottak, úgy cselekszem.

Nem járok én emberek közt, fent élek én a hegyekben. Ott a vadonban. Fák között élek...

Néhány levát nyújtott a gyóntatónak.

Nikodim atya felnézett az idegenre, kényszeredetten mosolygott, és bosszankodva vette el a pénzt.

– Pásztor vagyok – szólalt meg ismét rekedtes torokhangon az ismeretlen. – Az erdőben nőttem fel és ott is élek. És ott is halok majd meg.

– Gyermeked, feleséged van? – kérdezte a gyóntató.

– Áá-á. Nincs, nincs. Az van, amit rajtam látsz.

– Szóval pásztor vagy?

– Pásztor, pásztor. Mások jószágát őrzöm. Nekem nincs egy se.

A jövevény minden kinyögött szó után felszabadultabbnak érezte magát, hangja nyugodtabb, magabiztosabb lett.

– Halkabban, halkabban, csendesebben – szólt rá a gyóntató.

– Miért? Nincs nekem takargatni valóm. Nem öltem én meg senkit. Mi ott fent az erdőben így beszélünk. A jószághoz is így beszélek. Elég tág a hegy.

– Templomba jársz?

– Nem járok. Nem én, gyerekkoromtól nem voltam. Már-már szinte nem is emlékszem, hogy mikor voltam.

Mivel az ismeretlen egészen hangosan beszélt, Nikodim atya fejével intett az asszonyoknak és Pável atyának, hogy menjenek ki. Az asszonyok felségítették a beteget és karon fogva kitámogatták a templomból. Pável atya eloltotta a

pislákoló gyertyákat a gyertyatartókban és az asszonyok után indult. De mivel észrevette, hogy a templomban sötét lett, visszafordult, meggyújtott újra két vékony kis gyertyát és kiment.

– Azért küldtek, hogy gyónjak meg és megtisztuljak.

– Hány éves vagy?

– Tudom is én, testvér. Negyven vagy ötven? Az is lehet, hogy hatvan. A hegyekben elcsámborognak az évek, nyomukra se akadsz.

– Gyere közelebb.

A férfi közelebb lépett, és a kis csengők a lábán újra megszólaltak.

– Mi csilingel a lábodon?

– Csengők...

– Miért hordod?

Az ismeretlen jószágosan elmosolyodott, mint egy angyal. A kupola poros ablakán át beszűrődött a napsugár, és az ikonosztáz fémborítása felragyogott, mint az idegen mosolya.

– Hogy minek hordom, kérdezed? – ismételte meg a kérdést az idegen.

– A hegyeket járom, és sajnálom a kis szerencsétlen rovarokat. Hangyák, méhek, bogarak, mindenfajta tarka kis féreg, sajnálom őket. Nem látod a fű közt, rálépsz és szétaposod. Így viszont megijednek a csengőktől és odébb húzódnak.

Az öreg gyóntatópap ölébe hullatta kezét és elérzékenyülten nézett az ismeretlen szemébe. A férfi békés nyugalommal viszonzta tekintetét, cserzett, napbarnított arcát valami szent ártatlanság ragyogta be.

„Micsoda szent ember – gondolta Nikodim atya.

– Sajnálja a bogarakat, hangyákat, a parányi férgeket, amikre az ember nem is gondol soha. Tiszta, szent lélek. Vajon nem egy álruhás szent, akit az Úr az én megpróbáltatásomra küldött?”

Nikodim atya elrémülve fordult az ikonok felé, és keresztet vetett. Az ismeretlen közelebb lépett – a csengők újra megszólaltak.

– Te szentéletű ember vagy, neked nincs bűnöd. Tiszta a lelked – mondta mosolyogva a gyóntató, s közben a fejét rázta, mintha azt akarta volna mondani: annyi embert láttam már, de gondolni sem mertem, hogy ilyen jámbor, tiszta lelkű is létezik, mint te.

– Neked nincs bűnöd, nincs bűnöd – ismételte Nikodim atya.

– Hát persze, hogy nincs ...ugyan mi is lenne...

– Hogy élsz a hegyekben... Imádkozol Istenhez?

– Ugyan, miért imádkoznék hozzá? – kérdezte az ismeretlen némi gondolkodás után. – Csodálkozom rajta. Én ugyanis olyan közel vagyok hozzá, hogy... A hegy tetején négyszemközt vagyok vele, egyedül a csillagok alatt. Hát csak ámulok és csodálkozom rajta, hogy hüledezem, nem tudom ésszel felfogni.

„Szent ember, szent ember” – mondogatta magában Nikodim atya.

– És csak úgy nem emeltél-e el valamit, nem tettél-e valami rosszat.

– Nem, testvér. Ugyan, Isten ments! Hát hogy venném el a másét, hogy tennék rosszat? Óh, nem....

„Szent ember, szent ember” – gondolta a gyóntató.

– És nem csaptál-e be valakit?

– Ugyan kit csapnék be ott a vadonban? A fát és a követ nem lehet becsapni. Az állatokat se... Mivel csapnád be a jószágot? És be sem lehet csapni... Az embert be lehet

csapni, az igaz, de hol találnál rá, hogy becsapd. És ugyan minek csapnád be?

„Szent ember, szent ember” – csodálta teljes lelkében Nikodim atya, és úgy érezte, hogy úgy eltörpül mellette, mint egy muslinca.

– Hát nőkkal, asszonyokkal találkozol-e? – szánta rá magát a gyóntató a kérdésre.

– Hát hogyne, hát hogy lenne meg az ember nő nélkül, testvér? – mosolygott jóindulatúan a tiszta, szent életű ember. – Az is Isten teremtménye.

– Micsoda? – kérdezte a gyóntató lábujjhegyre emelkedve, tágra nyílt szemmel.

– Hát az, amire céloztál, az asszony.

– Már hogy lenne Isten teremtménye, alantas szenvedélyeivel?

– Hát, csak úgy, az bizony.

„Különc” – gondolta Nikodim atya.

– És volt-e valami közelebbi kapcsolatot... viszonyod nőekkel?

– Hát persze, hogy volt, testvér.

– Bizonyára nagyon ritkán.

– Ó, nem, gyakran, elég gyakran – mondta az őszinte, nyíltszívű ember.

– És hol találsz a hegyekben nőket?

– Asszonyt mindenhol találsz, ha keresel.

„Vétkes” – gondolta a gyóntató, és gyanakodva figyelte.

– „Vajon nem maga az ördög jött-e álruhában, hogy megkísértsen.”

A megértő, jóindulatú mosoly eltűnt Nikodim atya ajkáról, arcizmai megkeményedtek, s arca szigorú kifejezést öltött.

– Hogy találsz nőt ott fent a hegyekben, abban a vadonban?

– Egyesek maguk jönnek.

– És mások?

– Mások meg engem hívnak a kunyhójukba.

– Áh – áh...

– Van ott egy özvegyasszony az egyik kalibában. Gyakran elhív. Az az asszony gondoskodik rólam, mos is rám. Egy meg messziről jön. De minek is be-

szélek itt neked róla, ő más környékről való. És ő sokkal szebb.

– Csak kettő van?

– Hát, van még három-négy másik is.

– De hiszen ez bűn! – mondta felháborodottan a gyóntató és szeme fenyegetően tágra nyílt.

– Bűn? – csodálkozott az ismeretlen. – Hát honnan tudnám én ezt. Ki mondta volna ezt meg nekem, ott a hegyekben.

– Bűn, nagy bűn, halálos vétkek! – csattant fel dühösen a pap.

– Hát ha bűn, akkor én megyek is – mondta ugyanolyan jámbor jóindulattal az ismeretlen, felvette kucsmáját, kop-pantott egyet a botjával és elindult.

– Nem tudtam, nem tudtam – mormolta és lábán csengtek-bongtak a kis csengők.

Aztán hirtelen megállt, mintha elfelejtett volna valamit, visszafordult a gyóntatóhoz, és ámulva kérdezte?

– Férfi vagyok én?

– Igen, férfi vagy, férfi vagy – mondta ingerülten Nikodim atya.

– Hát bűn az, hogy férfi vagyok?

Nikodim atyának a meglepetéstől torkán akadt a szó.

Az ismeretlen koppantott egyet furkósbotjával, és elindult. A csengettyűk újra megcsendültek a lábán.

Ez felkavarta és bosszantotta a gyóntató lelkét. Utána sietett és hangosan ráförmedt:

– Hé, ide figyelj!

– Mi van – fordult vissza az ismeretlen és megállt.

– Ide figyelj, barátom, a csengők, amiket a lábadra kötöttél, nem oda valók ... Hallod? Hallod?

Az ismeretlen mintha nem is hallotta volna a gyóntató szavait, lassan, szótlánul kiment.

Nikodim atya megállt a néptelen kápolna homályában és sokáig álldogált ott. Odakint lassacskán elhaltak az ismeretlen kimért lépte, botjának koppanásai és a csengők vidám csilingelése.

– Ki tudja – mondta magában Nikodim atya, ahogy magához tért. – Ez az ember talán közelebb van Isten igazságához. Hiszen ő ott él fent, Isten szabad ege alatt a hegyekben, négy szemközt van az Istennel a csillagok alatt.

Leves Nikodim atya bűneiből

A mai nap, bár egyszerű hétköznapi volt, volt benne valami tiszta, fényes nagyszerűség. Ünneplésen terült el fölöttünk még az égbolt, és ünnepi méltósággal ragyogott a nap is, valami ájtatosság volt az erdő háborítatlan nyugalmaiban és a forráskút isteni csobogásában. A megbékélés nyugalma volt a fekete kandúr járásában, amint elmélázva sétált át az udvaron, és lassan, méltóságteljesen ment fel a tornácra.

Mi Sziszoj atyával a lugas árnyékában ültünk, a kis kerti asztal mellett, és élveztük ezt a szép napot. Előttünk, lent a távolban a rét zöld síksága terült el a hegyek kékes sziluettjének gyűrűjében, az erdő borította hegylánc vonulataiból itt is, ott is békésen emelkedett az ég felé egy-egy görnyedt hegyorom, mintha imádkozna.

Sziszoj atya hátradőlt a padon, lassan, nyugodtan morzsolgatta szép kövér ujjai között olvasója borostyánkő szemeit, és merengve hallgatott. Az udvaron átment

a fehér kötényes, félsüket szakács, nagy edényeket cipelt.

Sziszoj atya intett neki.

– Kész van, kész van? – kérdezte Sziszoj atya akkorát kiáltva, hogy a süket is meghallja, és bársony övének zsebéből elővett egy órát és megnézte.

– Á-á, van még idő, majd elkészül – felelte a szakács, és kezével türelemre intett bennünket, s más kérdést nem várva, már indult is a konyhába. Szelfd, nyájas mosoly suhant át Sziszoj atya arcán.

– Tudod, mit eszünk ma? – fordult hozzám Sziszoj atya.

– Megint valami ínycsikéget készítettél, tisztelendő atyám – feleltem, és a csorgó kút vályújában álló borosüvegre néztem.

Amikor ez az üveg ott állt, mindig valami különleges

ételt ígért ebédre. Gjuvecset, csfpós birkapörköltet, sült csirkét vagy rablöhúst.

– Nem – mondta Sziszoj atya, kezét az asztalra téve. – Ma egyszerű dolgot eszünk, amiben nincs semmi különleges, mégis rendkívüli jelentősége van. Ma Nikodim atya bűneiből készült levessel vendégek meg.

Csodálkozva néztem rá, és elismerően bólintottam a szép kis tréfiért.

– Nem tréfálok, kedvesem – mondta Sziszoj atya, de nem tudta elfojtani mosolyát, és lehajtotta fejét. – Úgy igaz, ahogy mondtam – ma Nikodim atya bűneiből készült levest eszünk. Lám, már egy éve, Isten nyugosztalja, hogy ott nyugszik szegény a kolostor temetőjében, a birsalmafa alatt, amelyet még ő ültetett és gondozott. Szerénysége hozzájárult, hogy hamar elfelejtsék ennek a jóságos embernek a nevét, akinek a lelke örökös rettegésben élt Isten előtt, és szüntelenül aggódott a mennyei boldogságért.

Itt ismertem meg egy évvel halála előtt, megöregedett, de jó karban lévő, erős és egészséges ember volt. Mintha még most is látnám, ahogy áthalad az udvaron sudáran, szélesvállúan, olyan magas volt, hogy le kellett hajolnia a templomajtóban, hogy beléphessen. Lassú, súlyos, kimért léptekkel ment, akár egy pátriárka. Nagy, kerek szemében, amely fölé sűrű, bozontos, egybenőtt szemöldök borult, különös, rejtélyes és álmétködő tekintet ült, amely nem volt összhangban a természetéből sugárzó erővel. Reggel, amikor kilépett cellája homályából és megállt a templomajtóban, hogy keresztet vessen, széles vállán, amelyen megfeszült a régi, kifakult csuha, úgy tört meg a napsugár, mint a hegyek gerincén. És nekem, Isten bocsássa meg, mindig az volt az érzésem, hogy ehhez, az emberhez nem illik az imádkozás, mert ő minden bűnnél erősebbnek látszik, s ezért nem imára kellett volna kulcsolnia a kezét, hanem ököbe szorítania. Nikodim atya furcsa, bogaras ember volt. Magányosan éldegélt kis cellájában, velem se óhajtott társalogni, szívesebben volt egyedül, külön evett, rendszeresen és pontosan járt a misékre, ott volt a hajnali misén és a vecsernyén is. Szeretettel és nagy odaadással gondozta a virágokat a kertben, különösen a fehér rózsákat szerette, számtalan fajtát ültetett itt belőlük. A szép májusi hajnalok, amikor ezek a rózsák nyíltak, és az udvar mintha apró fehér angyalokkal telt volna meg, Nikodim atya lement közéjük, sokáig sétálgatott a nyíló rózsák között, szívta az illatukat, de mindig csak egyet szakított le. Érdekes, hogy azt a rózsát mindig a kolostorkertés mögötti padon találták meg, ahol a legszebb rét terül el. Ma már tudom, hogy ennek a szeszélynek is volt jelentősége, bár még mindig a titok fátyla fedi.

A szép tavaszi és nyári napokon Nikodim atya ideje nagy részét a patak mellett töltötte, horgászbottal a kezében. Ez volt az egyetlen szenvedélye. Nem hiszem, hogy létezett ügyesebb horgász nála. A pisztrángért bekaristolta a patak menti árnyas völgyeket, árfurakodott a partot borító bozótban, felkapaszkodott a századok alatt megzöldült nagy csupasz, mohás sziklákra, és nem ismert fáradtságot. Ezeken a napokon nem volt ott a vecsernyén. De sokan látták, hogy mihelyt meghallotta a harangszót, letette a horgászbottot, felegyenesedett és keresztet vetett, s úgy állt ott, amíg el nem halt a harangszó.

Nikodim atya még fiatalon, húszéves korában jött a kolostorba, és mindig ilyen külön volt. Sokszor felkérték, hogy legyen kolostorfőnök, de ő szerényen elhárította.

Most megbékélve nyugszik a birsalmafa alatt, amelynek fiatal, zöld gyümölcsöktől roskadozó ágai föléje hajolnak. Mi pedig megesszük a bűneiből készült levest.

Sziszoj atya bölcsen mosolygott, felemelte a kezét, hogy felhúzdjon csuhájának hosszú ujját, és folytatta:

– Tegnap Nikodim atya cellájának egyik rejtett, beépített szekrénykéje mélyén, amely most üres, találtunk egy köcsög babot, tetejére az elhunyt kis kapcsos imakönyv volt téve. Minden egyes babszem külön-külön kis papírkába volt csomagolva. Az imakönyv első fehér lapjára ez volt írva...

Sziszoj atya a reverendája alól elővett egy régi, kopott kötésű kis könyvet, és beleolvasott. „Minden vétkemért, amit gondolatban, szóban vagy cselekedetemben elkövettem, ide teszek egy babszemet – a halálos bűnökért feketét, és fehéret a bocsánatosokért, amelyek felkeltik az összes gyanakvást lelkemben, de értelmem nem tudja eldönteni, hogy bűnök-e egyáltalán vagy sem. A feketékért mély bűnbánatot tartok, a fehérekért bocsánatért esedezem Isten előtt.”

Sziszoj atya becsukta az imakönyvet, letette az asztalra, és egy kendőt vett elő a zsebéből, amelybe be volt göngyölve valami. Ahogy kibontotta, egy egész halom gyűrött papírdarabkát öntött az asztalra; sóhajtasára szétrebbentek.

– Íme a bűnlajstrom! Ezekbe a kis papírokba voltak betekerve a babszemek. Minden egyes cédulára egy bűn van írva, amit Nikodim atya követett el. Egymás után elolvastam mindegyiket, és úgy látom, hogy szegény szerzetestársunk hiába gyötrődött, az irgalmas Isten szíves és jóságos mosollyal fogadta imáját. Hadd olvassam fel némelyiket:

„Eszembe jutott a világi élet és az ifjúság. Eszembe jutott a szerelmem, amely miatt kolostorba vonultam. Eszembe jutott ő, akit szerettem, és a fehér rózsák, amelyeket ritka ékköként a hajába tűzött” – fekete babszem.

„Az ő fehér rózsáinak emlékére három tövet ültettem a kertben” – fekete babszem.

„A kolostor mögötti tisztáson mindennap leteszek egy szál fehér rózsát, annak, aki meglesi. Hadd örüljön az ismeretlen lélek, ahogy valaha ő örült a rózsának” – fehér babszem.

„Egy gondolat nem hagy nyugton – miért menekültem el az életből? Megváltottam vagy elveszejtettem magam?” – fehér babszem.

„Miközben megváltja lelkét az ember, nem veszejt-e el a testét? – fehér babszem.

„Töprengek, és nem tudom, hogy mi az előbbrevaló az emberben – a lélek vagy a test. Valójában elválaszthatóak-e egyáltalán, nem ujjong-e a lélek a test vonzalmainak, örömeinek?” – fehér babszem.

Szóval, minden kis, köcsögbe dobott cédulán nem elkövetett bűnök voltak feljegyezve, hanem ifjúkori emlékek, gondolatok, amelyek kétséget szültek, és kételyek, amelyek gyötörték megboldogult Nikodim atya lelkét.

Miután felolvasta a kis cédulákat, gondosan összeszedette, begöngyölte őket a kendőbe, és a zsebébe tette, majd kérdően nézett rám, és csak ennyit mondott:

– Milyen különös valami az ember!

– Fekete babszem – feleltem.

– Fekete is, fehér is – mosolygott Sziszoj atya ravasz-kán.

Közben a kolostor szakácsa már megterítette az asztalt, mert délre járt az idő, kihozott egy nagy tál gőzölgő s kellemes illatot árasztó bablevest, amelyben fehér és fekete babszemek tarkállottak.

– Ez a leves készült Nikodim atya bűneiből. A bort meg, amit ott hűtöttem be, igyuk meg a szegény jó szerzetes lelki üdvére – mondta Sziszoj atya, és jó étvágyat kívánt az ebédhez.

Juhász Péter fordítása

Preobrazsenszki kolostor

JUHÁSZ PÉTER

Elin Pelin
(1877–1947)

E dallamos, játékosan összecsendülő név hallatán finnek képzelhetnénk, pedig talán a legbolgárabb fró. Dimitar Ivanov Sztojanovként született 1877. július 18-án egy Szófia melletti kis faluban, Bajlovóban.

Tanftó volt. Együtt dolgozott, vesződött, örült és bánkódott a parasztokkal.

Első karcolatait és verseit 1895 körül írta, még szinte minden irodalmi műveltség nélkül, de már olyan élettapasztalatokkal, melyek kifogyhatatlan mondanivalóval látták el. 1897-ben vette fel az Elin Pelin nevet. Talán nem véletlenül választotta: a pelin magyarul üröm.

A falu ábrázolásában legközelebb Jordan Jovkovhoz állt, de a szegényparasztok jeltelenül elmúló életét nem szépíti meg, s nem teszi időtlenné, sem elvonttá a jövőkvi idill és a balladás költőiség csillogása. Amikor először olvassuk

novelláit, földhözragadtnak érezzük, nem látjuk a jellegzetes tehetség keze nyomát. Egy idő múlva meglepődve állapítjuk meg, hogy egyetlen bolgár fró alakjai sem élnek olyan tisztán emlékezetünkben, mint Elin Pelinéi. Tudatosan, elvből marad a tényeknél, és a hétköznapi nyelv néha nyersen csikorduló mondatainál. Írásaiban a paraszto a maguk erőteljes nyelvén beszélnek, elmondanak mindent magukról.

A paraszti világnak nemcsak a sötét oldalát láttatja, az összefogásnak, az erkölcsi tisztaságnak és szépségnek, a belső derűnek és fölényes megnyugvásnak ezernyi példáját mutatja be tömör írásaiban. Az itt közölt „legendáiban”, amelyek nem szerepelnek a magyarul már megjelent három kötetében, a természetes emberi érzés költészete lengi be az egyházi dogmák világát, és teszi rokonszenvenné a korábban oly sokat bírált papokat és szerzeteseket.

Huncut Petar

Megnyilatkozás

Mivelhogy Petar érezte a közeli véget, tűnődve kocogott szamarán, gondolatokkal, hajléktalan, kenyér és ág nélkül; csak akkor élénkült meg, ha úgy adódott, hogy nyelvének jött dolga; tűnődött megint tovább; megfenyegetve, üldözve, elűzve. Sokáig így nem folytathatta: Todor herceg fogdmeg kopókat küldött a nyomába, s beteljesülni készült vértanú halála. Késő volt már lakatot tenni a szájára; büszke volt irgalmat kérni a falusi bírótól, a bolgár földet hagyni, s hogy Oláhországba futna, nem tehetette; nem volt hol megbújni; sorsát követni, ez maradt egyedül.

És a csapat:

– Holnap van, Petar, György-nap!

Mire Petar:

– György-napi bárányra készüljetek!

Kihajtották a juhászok nyájaikat; danoltak gyönyörűséggel a lányok kinn a piactéren: Korán serkent, korán szent György, nyergeli fényes holló lovát; sík nagy mezőt hogy megjárjon, sík nagy mezőt, mezsgyét, zöldet, mezsgyét, zöldet és szép rétet, szép rétet is, aklokat is, aklokat is, szállásokat, szállásokat, méheseket. Jön egy tündér, erdő lánya, erdő lánya, jó tündér, „Adjon Isten, deli szent

György!” Megfelel rá a jó szent György: „Fogadj Isten, szép tündérlány!” Kérdezi őt erdő lánya: „Hová, mondd, deli szent György, hová mész oly igen korán?” Megfelel rá a jó szent György: „Megyek, elmegyek sík nagy mezőt, sík nagy mezőt megjárok én!” Mondja néki erdő lánya: „Onnét jönnek én is mostan: térdig már a sok zöld mezsgye, sok zöld mezsgye, sok szép rétek, minden akol, mind megellett, minden bárány fehér, foltos, minden méhes zúgó rajjal, mind rajokban, mind balog!”: György-napi tüzeket ugráltak át legények.

Hozta a csapat, elkészült a György-napi bárány; zöld pázsitra letelepedtek; ettek; ittak; Petar pedig csak egyre tűnődik.

Megkérdezte valaki:

– Hová tűnődsz el, Petar?

Mire Petar:

– Küldeteses vagyok én! És kiválasztott, és halálra rendelt!

Hivalkodás nélkül mondta ezt: jobban félelemmel és szomorúsággal; és úgy nézett rá a csapat, mint tanítványok a pásztorukra; s ők voltak az ő tanítványai:

A Fekete Janko

Azután, hogy a török korbácsát lendítette, s nagyapja, a Fekete Panko süvegét leverte, s azután, hogy a Fekete Milos – az apja – kirántott egy szálfát a kamrából, s leverte a török turbánját, s azután, hogy négy ló a Fekete Milost széjjelszakította, a Fekete Janko hajdutnak állt. Magányosan járt a Fekete Janko, szántott, vetett, aratott, mikor pedig valaki szipolyozó pogányról hallott, belebújt török gúnyájába, s föl a hegyekbe, erdők sűrűjébe.

„Te: a nagyapámért, Fekete Pankóért! Te meg az apámért, Fekete Milosért! Te pedig értem, hogy a бүккердőkben kell bitangolnom!”

És a törökök:

„Ne tedd ezt, fiú!”

Mire Fekete Janko:

„De még hogy! Te elmégy apámhoz és nagyapámhoz, elmondod nekik, milyen deli legény a Fekete Janko! Te pedig a tiedhez, hadd lássák, mekkora beszari senkik vagytok! Te meg menj, ahová akarsz!”

S fejüket vette.

Mikor hírt vett Petar csapatának, Petarhoz állt be ő is,

– ahogy járt, hogy lássa, hol van valaki szipolyozó pogány – nyoma tűnt kis időre, hogy a törököknek fejét vegye, s tért vissza ismét Petarhoz. Petar vértanú halála után asszonyt venni határozott Janko – a szomszéd Sztanát készült elvenni, de puska pukkant, Todor herceg fogdmegjeinek puskája, golyó találta, és a nép elénekelte: „Puska pukkant, jajde, tubám, én Sztanám, erdő rejtekében; szívét ütötte, jajde, tubám, én Sztanám, Janko daliának; kiált Janko, jajde, tubám, én Sztanám, erdő visszaverte: Vigyetek ki, jajde, tubám, én Sztanám, útra, általútra. Ott hol esek, jajde, tubám, én Sztanám, ott legyen a sírom. Fejem fölé, jajde, tubám, én Sztanám, virágot a földbe, lábam fölé, jajde, tubám, én Sztanám, zászlót letűzzetek, a zászlóhoz, jajde, tubám, én Sztanám, lovam kötözzétek! Nyeríts lovam jajde, tubám, én Sztanám, lengj zászló, lobogjál; nyíljál virág, jajde, tubám, én Sztanám, sírom jaj, szépeljen!” Tévedett az ének, korán eltemette a Fekete Jankot: meggyógyította Sztana a Fekete Jankot; lábra állt ő, elment az erdőbe, fel a бүккердőkbe, megtalálta a Kispátkoló Dimcsó hajdutsapatát; ő lett vojvodájuk – mert a Kispátkoló Dimcsó is meghalt, együtt Petarral;

elment Todor herceg házához, udvarába bement, Todor herceget megfogta, verte volna már agyon:

„Ezt a nagyapámért s apámért, nesze, hitehagyó némbenfajzat, hogy a népet akkor megtartóztattad! Ezt Petarért, nesze, hitehagyó némbenfajzat, hogy a kereszten megfeszítetted! Ezt értem, hitehagyó némbenfajzat, hogy erdő rejtekéből lőttél rám!”

És Todor herceg:

„Ne tedd ezt fiú!”

Mire a Fekete Janko:

„De még hogy! Először elmegy nagyapámhoz, apámhoz és Petarhoz: elmondod nekik, milyen deli legény a Fekete Janko! Aztán elmegy a tiedhez – a törökökhöz, kiket lekasaboltam, mert az ő emberük vagy – hadd lássák, mekkora beszari senki vagy! Aztán elmehetsz a lópatájúakhoz: vigyenek, ahová akarnak!”

És a fejét vette.

Ahogy ezt is bevégezte, Fekete Janko Sztanát elvette, s elment az albán hegyekbe, le Szkander béghez, és senki se látta s hallott felőle többet.

Bakcsóka apó

Nem volt ő semmiféle apó, nem is ezt a nevet kapta ő a keresztségben: a nép nevezte el Bakcsókának, eszteni-dei számában sem érte még el a negyvenet. Ács volt; ő is – akár Petar – hol kerek asztalt, hol kelengyeládát, szüreti kádat mesterelt majd máskor; csöndben és békében élt. Egyszer – aratóidőben – elment aratni; asszonyával s két lányával ment el; harmadik lányát hagyta, hogy otthon kenyeret dagasszon, ebédet főzzön, s hozza ki a mezőre. Ahogy a kenyeret gyúrta, az ebédet főzte már volna – szíjácsért a tűzre hátrament a műhelybe, s meglátta a kisbaltát a gerendába belevágva, így szólt magában:

„Fogom magam majd, férjhez megyek, megajándékoz az Úr egy gyerekecskével – fiúgyerek lesz, orcája rózsás, szeme ibolya – Bakcsókára kereszteljük. Eljövök majd a párommal vendégségbe, bekukkant a kis Bakcsókám a műhelybe is ide, lepottyan ez a nyomorult kisbaltá, s megöli még. Jajaj, kis Bakcsóka, jajaj, rózsás orcák, jajaj ibolya szemek!”

S ahogy így elgondolta, fölsivalkodott a lány, jajveszékelt, zokogott:

„Bakcsóka, anya kis Bakcsókája!”

Eljött az ebéidő; megéheztek az aratók; így szólt az ács a középső lányhoz:

„Menj, gyermekem, nézd meg, hol késik a nővéred!”

Hazasieltett a középső lány; hallja, hogy a nővére zokog; fölsivalkodott ő is:

„Bakcsóóóka, anya kis Bakcsókája!”

Telt-múlt az idő; lohajtotta az ács a legkisebb lányát is; aztán a feleségét küldte utánuk:

„Menj asszony, nézd meg, mi történt a gyerekekkel!”

Hazasieltett az asszony; hallja, hogy a lányai zokognak; fölsivalkodott ő is:

„Bakcsóóóka, mama kis Bakcsókája!”

Este az ács – haragosan, éhesen – megy hazafelé; sírás hall már messziről; megriadva sietősre fogta.

És a felesége:

„Férjhez megy a lányunk, gyerekecskével ajándékozta meg az Úr – fiúgyerek lesz, orcája rózsás, szeme ibolya – Bakcsókára kereszteljük. Jönnek majd a vőnkkel vendégségbe, bekukkant a kis Bakcsóka a műhelybe is, lepottyan az a nyomorult kisbaltá, s megöli még. Jajaj, kis Bakcsóka, jajaj rózsás orcák, jajaj ibolya szemek!”

S ahogy ezt elmondta, fölsivalkodtak egyszerre mind:

„Bakcsóóóka, anya kis Bakcsókája!” Bakcsóóóka, néne kis Bakcsókája!” Bakcsóóóka, mama kis Bakcsókája!”

És ahogy fölsivalkodtak, zúdultak rá egyszerre mind:

„Fogd és azt a nyomorult kisbaltát onnan levegyed!”

Elfutotta a méreg az ácsot; derekára a kisbaltát, az övébe tűzte; találkozott az úton Petarral.

A Patkoló Milan

Azután, hogy összeszedte a megtaposott jegyajándékokat, s a selyemcsíkos kendőket a virágzó somfákra, menyecske-ingét a fehér nyírra kötözte, apró és nagy kelengyeruhákat a бүкфаágakra; s azután, hogy varkocsát a tölgyfa ágán átvette, s arra magát felakasztotta, egynéhány napra rá fájdalomában felesége is megboldogult. A Patkoló Milan őt is eltemette, fölment a padlásra, lekasztotta a szőgről nagyapja kardját; lepókhálózta, szíját meghúzta, bement a műhelyébe; hosszan elült a fán, mihez a lovak lábát kötik, amíg patkolják; esthomály leszállt már, mikor felkecmergett.

Múltak a napok; a Patkoló Milan megtanult kardot forgatni; a Kispatkoló Dimcsó hajdutsapata és Mahmud bej bandája lesből kémlelte egymást, de jó alkalom csak nem adódott se egyiknek, se másiknak. Kifogyott a tűrőmőlajból a Kispatkoló Dimcsó, s dühösen arra határozott, hogy nyíltan – mell a mellnek – megvív a pogánnyal, aztán

ahogy Isten akarja. Így is történt. Épp ott állták el a horhost, ahol a lakodalmásokat lemészárolták – jó hely volt csapdának. Beszédre füleltek fel este; közeledett Mahmud bej és sisere bandája; bevárták őket, hogy újaiknak jó célpontjuk legyenek, s röptették a nyílvevesszőket: fele pogány elesett; ugrott elő a Patkoló Milan: kilencet leöldökölt ott helyben; megálljt intett a Kispatkoló Dimcsó; csak Mahmud bej maradt egyedül.

És a Patkoló Milan:

„Vigyázz, kis vőm, ő az enyém!”

Mire a Kispatkoló Dimcsó:

„Engem illet, ipám, a gaz!”

A tölgy alá vitték, hol a lány hantja sötétlett; ökörpátkót vertek a talpára; a Patkoló Milan pedig így beszélt hozzá:

„Megpatkolunk, ládd-e, ökörpátkóval, bolgár földön, aga, így járj!”

Ahogy megpatkolták, buggyos bugyogóját lehúzták,

fenekébe karót szúrtak; a Kispatkoló Dimcsó pedig így beszélt hozzá:

„Bolgár földön ahogy jársz, aga, más mátkáját, ládd-e, így becsuteltetted meg!”

Ahogy a karót beleszúrták, lova hátára hajították; a nyereghez odakötötték: le ne essék; s mindketten hozzá így beszéltek:

„Hadzsi Abdullah lesz az – Todor herceg – ládd-e, kihez most téged küldünk, hogy megmond neki: az ő sora jött el!”

Ahogy ezt bevégezték, a Patkoló Milan visszament a kovácsműhelyébe; a kardot a szögbe visszaakasztotta; beállt

Petarhoz. Három évet járt a Patkoló Milan Petar csapatával. Mikor Petar meghalt, a Patkoló Milan lekasztotta a szögéről a kardot; elment a Fekete Jankóhoz; Todor herceg házához ment, udvarában bement, verte volna már agyon. Mire a Fekete Janko:

„Engem illet, bátyám, az álnok!”

És a fejt vette.

Egy este a Patkoló Milan halkan fölkel; rejtékösvényen halkan lefelé indult; villámhasította fa előtt halkan megállt, beleszorította hasadékaiba a kardot, s beledült, átdöfte magát vele: nem fejeket vágni született, jószágot patkolni született ő.

Az Istentelen diakónus

Nemcsak hogy istentelen volt és bőrtörő, szájas és acsarokodó, de az egyház is kiközösítette; ez őt azonban nem rettentette: „Ha volna Isten, maradhatna-e annyi sok sírás és fogak csikorgatása bolgár földön?”, mondotta sűrűn, s ezért Istent háromszorosan elkáromolta; amikor pedig valaki Petar csapatából a Miatyánkat fohászkodta, ahogy kellett:

„Mi Atyánk, ki vagy a mennyekben, szenteltessék meg a te neved; jöjjön el a te országod; legyen meg a te akaratod, miképpen a mennyben, azonképpen e földön is. És bocsásd meg nekünk a mi bűneinket; mert mi is megbocsátunk mindeneknek, akik nekünk adósok. És ne vígy minket kísértetbe; de szabadíts meg minket a gonosztól. Mert tied az ország és a hatalom és a dicsőség mindörökké. Ámen!”

Ő (Uram, irgalmaz!) így elmásította:

„Ama kurva Máriának a fattya, ki, mondják, az egekben vagy, pisálok én a nevedre: mért jössz az elveszett bolgár földre, hol csak sírás és fogak csikorgatása hallik; mindennapi kenyeredet vegye el pogány, hitehagyó és csorbados; légy csak s maradj adósuk, ha férfi vagy! Mért ijesztés

minket, te fattyú, a gonosszal, atyáddal s mindenféle lélekkel, mintha csak rosszabb ennél lehetne: most és mindörökkön örökké? Ámen!”

Így elmásította, amikor pedig törökkel találkozott, mindig azt mondta nekik:

„A mi Istenünk a legnagyobb!”

És a törökök:

„Allahnál nincs nagyobb!”

Mire ő:

„S mekkora nagy a ti Allahotok?”

És a törökök:

„Az egekig föl nagy Allah!”

Mire ő:

„És ha kezét fölemeli, megfog valami jó puhát?”

És a törökök:

„Megfog, komám, a felhők azok!”

Mire ő:

„Á-á, nem jól tudjátok, a mi Istenünk ágyéka az!”

S ahogy ezt mondta, a törökök igen dühöngtek, Petar és a csapat pedig nagyot nevetett, s megbocsátottak neki mindent.

Delcso, az árva

Apja elesett Ozorai Pipo, magyar vezér hadjáratában a pogány ellen – Sisman fia, Fruzsín herceg is részt vett benne, hát összegyűlt sok bolgár, és Delcso tizenöt évesen árván maradt. Petarhoz állt; vele volt, a csapatában egész haláláig; Petar vértanú halála után Luxemburgi Zsigmond királyhoz indult, mert a magyarok megint hadjáratra készültek. Először Szerbiába ment; a szerb király, Georgi Brankovics török hűbéres volt; sietett onnan tovább Boszniába. Boszniában Tvrtko Tvrtkovics király uralkodott, és Delcso, az árva, hozzá igyekezett, mert Boszniában nem volt török. Épp ahogy odament, egy kisbojár – neve szerint Radivoj Osztoics – fejébe vette, hogy a török segítségével megszerzi a trónt. Tvrtko Tvrtkovics király – Matko Talovac bán és Szandal Koszacska vajda jött segítségére – elkergette a pogányt; Delcso, az árva – ő is – csatázott, megsebesült, sokáig gyógyította cudar sebeit; ahogy lábra állt, indult tovább Luxemburgi Zsigmond királyhoz. Luxemburgi Zsigmond király seregével pedig jött vele szemben; Delcso, az árva a lovagok közé beállt: magyarok, lengyelek, csehek

voltak ők; éppen amikor Szendrőnél szétverték az ellenséget, a vidini váli katonáit, Luxemburgi Zsigmond király váratlanul meghalt. Elkeseredett Delcso, az árva – mihez kezdjen most, ha nincs már Luxemburgi Zsigmond király? – Boszniában maradt; ott is talált feleséget; forgatta a szekercét, a ráspolyt, a fűrészét – Petartól tanulta el, s mesélte mindenfelé Petar huncutságait.

Forgatta a szerszámaikat Delcso, az árva; nőttek gyerekei; a bolgár földek felől megint nagy zsinatolás hallatszott: felindult a pogány Magyarország ellen. Hunyadi János vezérelte a magyar seregeket; félredobta Delcso, az árva szekercéjét, ráspolyát, fűrészét; ment Hunyadi Jánoshoz. Erdélyben találkozott a pogány a magyarral; a török vezér, Mezid bég külön bandát küldött Hunyadi Jánosra, hogy elfogják; Delcso, az árva, ki kém volt – mert tudott törökökül – ezt meghallotta. Hunyadi János és Kamonyai Simon lovag ruhát, vértet cserélt; Kamonyai Simon elesett; Hunyadi János szétverte Mezid bég seregét, mind az összes szpáhit.

A következő esztendőben Murad szultán Kula Sehin

vezért küldte a magyarok ellen; Hunyadi János a Vaskapunál várta, s ott seregét szétverte; Delcso, az árva – ő is – ott harcolt.

Eltelt néhány hónap; Murad szultán új háborút kezdett, Jagello Ulászló, az ifjú király le akart számolni végleg a pogánnyal; egész Drinápolyig, a pogány szultán városáig akart elmenni, hogy az összes keresztény földet főlsszabadítaná. Keresztes hadjárat indult, élén Jagello Ulászló király, Hunyadi János és Julian Cesarini bíbo-

ros; Delcso, az árva bolgár csapatot vezetett; Nisnél volt az ütközet. Szkander bég, ki régóta várta már a jó pillanatot, a mohamedánoktól a keresztényekhez állt; Julian Cesarini bíboros azután így írta: „Az ellenség vad dúlásában benne kárt a helyi lakosság többet tett, mint a katonák magában az ütközetben.” Szófiától Plovdivon át Drinápolyig haladt előre a keresztes sereg. Karácsony szent napján épp – bolgár csapatával együtt – Delcso, az árva elesett a harcban a Traianusi kapunál.

Az asszonynak a férje a hordóból

Azután, hogy az asszony kiugrott a hordóból, s iszkolt az erdőbe, a többi nép meg utána: „Ujj-jujujj!” „Hajaha-ohóó! Ohó-ohóó!”, hazasündörgött, fölvette a guzsalyt, belefogott a munkába. Megjött a férje is; kifogta a szamarat; guzsallyal a hóna alatt talált rá. Le se fekszik, föl se kel, csak fon az asszony, hogy fon!, és a férfi:

„Együnk már, asszony, valamit!”

Mire az asszony:

„Nincs, ember, mikor! Állj neki, főzzél kását, azt egyetek a gyerekekkel!”

Nekiállt, kását főzött, leült a gyerekekkel; és újra:

„Együnk már, asszony, valamit!”

Mire az asszony:

„Nincs, ember mikor! Dútsd csak a vállamról a kását: eszek is, fonok kis!”

Mindent megfont; megkötött és megszött mindent; cifra lajbit adott a férjének:

„Vidd el, ember, Petarnak!”

Fogta a férfit; elindult; odament Petarhoz:

„Mit csináltál, Petar, hogy az asszonyt így kikúráltad?”

Mire Petar:

– A szégyen, jóember, mindennel felér: javasasszonnyal, pópával és vajákossal!

És az asszonynak a férje a hordóból:

– Na, Petar, neki a szégyen, a népben a nevetés, tőled az ész! Hadd maradjak, Petar, itt tenálad! S ottmaradt ő is.

A jámbor

Jámbor jótét lélek volt; észrevétlen, akár egy hangya; apró és csúf. A többiek szilajkodnak: ő csöndesen elhúzódik; mesél valamit Petar: ő csupa fül; esznek és isznak a töb-

biek: ő csak falatot, kortyot. Vértanú halála után a Jámbor Petar huncutságainak serény hirdetője lett.

A csupaszállú molnár

Tavaszi lett; nézegetett egyre többször Petar a falvak felé; és a csupaszállú:

„Mi jár a fejedben, Petar?”

Mire Petar:

„Én, Csupasz, olyan vagyok, mint a kutya, kit télen megvesz az Isten hidege, s azt mondja akkor magában: 'Milyen kicsi ház is elég lenne nekem bizony, csak jöjjön a nyár, azt nekigyürkőzöm!'; nyáron meg csak kalimpál a lábával a réten, s azt mondja akkor magában: 'E-heej, milyen nagy házam van nekem, minek csinálnék másikat?' Hát így valahogy én is: ha bajban vagyok 'Bírd ki, Petar!' mondom magamban, ha a baj elmúlik, viszketni kezd a nyelvem. Megyek a falvakba, indulok, Csupasz!”

És a csupaszállú:

„Mért nem viszel, ugyan már, Petar, engem is magaddal!”

Fölkerekedtek; simogatja a csupaszállú a szakállát, ami nincs neki; s fölkiált: „Emlékszel, Petar, hogy felültettél akkor a fogadóban engem?” Vagy: „Emlékszel, Petar, mikor belefojtottad a szót Naszreddin Hodzsába, szavaddal úgy legyőzted?” Vagy: „Na és arra, Petar, ahogy annak az

asszonynak hideg vízzel csukta be a száját?”

Később – Petar vértanú halála után – a csupaszállú leakasztotta a lakatot magára hagyott vízimalmáról, kizavarta a kuvikokat, s már simogatja is a szakállát:

Na, emberek, a torlaki filkókról hadd mesélek most néktek. Megyünk Petarral fölfele, Torlaknak, arra filkóföldön, ránk esteledik ám egyszer egy faluban, elnézünk a kocsmá felé, benn a kocsmában meg részegen csak úgy hevernek széjjel a jó torlakiak. Na megnyírja kopaszra Petar mindnek a fejét, de a szakállukat, a bajszukat is leberetváltá, mi meg ott maradtunk, hadd lássuk. Fölébrednek a filkók, meregetik csak szemüket, nem ismernek egymásra.

„Te ki vagy, he, koma?”

„Hé, hát a te Trencso komád, de te ki vagy, he, koma?”

„Biz' a' nem lehet, hogy te volnál a Trencso, komám!”

„A te Trencso komád vagyok, úgy a', de te ki vagy kopasz fej?”

Nézegették még sokáig egymást a jó torlakiak, huzakodtak, a végén oda határoztak, hogy:

„Nem vagyunk mink, úgy a', komám! Hanem amilyen

kopaszok vagyunk, a leventéktől kell, hogy itt maradtunk volna, három napja akik erre jártak! Kászálódjál, komám, érjük már inkább utol őket!”

Mire Petar:

„Menjetek, hékások, kérdezzétek meg az asszonyaitokat!”

És a torlakaiak:

„Ez az, komám, az asszonyokat kérdezzük meg!”

Betoppantak a filkók, hazaállítottak: „Vannak-e, asszony, férjeitek a kocsmákban?” Válaszoltak az asszonyok: „Vannak férjeink a kocsmákban!” Kérdezték a torlakaiak: „Volt-e

hajuk?” Válaszoltak az asszonyok: „Volt hajuk!” Kérdezték a torlakaiak: „Hát szakálluk volt-e?” Válaszolták az asszonyok: „Szakálluk is volt!” Kérdezték a torlakaiak: „Hát bajuszuk?” Válaszolták az asszonyok: „Bajuszuk is volt!”

Elszontyolodtak a filkók.

„Úgy a’, komám, nem vagyunk mink: érjük utol inkább a leventéket!”

És az asszonyok:

„Hé, te ember, ha a furkót előkapom!”

Így mesélt a csupaszállú vízimolnár Petar tréfáiról hosszú élete végéig egészen.

A Kiskan Gligor

Emberemlékezet óta őseit, minden férfit a családjában Kiskannak hívtak, heves, vad természetük miatt; Gligor – ő is – heves és vad volt; mint Delcso, az árva, maga is tizenöt évesen jött Petarhoz. Bátyjával még gyerekfejjel Oláhországba szökött Radul fejedelemhez, Radulhoz, az Üresfejűhöz; bátyja – akár az Árva Delcso apja – Ozorai Pipó seregében esett el; a suttyó legény itt maradt a Dunán innen. Bajraktarban élt egy ideig; összeverekedett egy török suttyóval, fejét kövel betörte, hát ismét Oláhországba szökött; visszajött és Petar haláláig nála maradt. Petar vértanú halála után újra Oláhországba szökött; részt vett Jagelló Ulászló király, Hunyadi János és Julian Cesarini bíboros várnai hadjáratában – egy évvel a drinápolyi hadjárat múltán –, s a vérfürdő után alig tudott a Dunán átkelni ezúttal; az ifjú Vlad Drakul fejedelem hatalomra jutásáig ott kórászott – sehonnaiként. Hat éven át – heves, vad természete miatt – Vlad Drakul fejedelem árnyéka volt: egészen haláláig Targovistében.

Vlad Drakul fejedelem is heves és vad volt; mivel bojárok tépték az országot, koldusok koldultak és törökök nyargalásztak, dúltak keresztül-kasul, karóba húzta őket rendre, ezért Karóbahúzó Vladnak nevezték; s ahogy karóba húzta őket, a bojárok megjuhászodtak, a koldusok eltűntek, a törökök visszafutottak, át a Dunán. A Kiskan Gligor jobb keze volt – természetükben hasonlítottak –, s ahogy bojárt húztak karóba, ezt kiabálták:

„Neked, bojár, a legmagasabb karó jár!”

Ahogy meg koldust húztak karóba, ezt kiabálták:

„Neked, koldus, satnya karó jár!”

Ahogy pedig törököt húztak karóba, ezt kiabálták:

„Neked, pogány, szálkás karó jár!”

Így ment ez, míg öccse – Radul, a Szép – fejébe nem

vette, hogy helyébe lép; békétlen bojárok élére állt, s török katonákat vezetett; Vlad Drakul fejedelem – a karóbahúzó – nak is nevezett – karóba húzta mind, s ahogy húzta őket a karóba, ezt kiabálta:

„Neked, öcsém, a legmagasabb karó jár!” Neked, bojár, satnya karó jár!” „Neked, pogány, szálkás karó jár!”

Haragra gyűlt Hódító Mohamed ezután – az El Fatihnak is nevezett – s Hamsa pasa és Katabolinosz, a görög vezetésével követeket küldött hozzá. Mivel a követek turbánjukat levenni nem voltak hajlandók, Vlad Drakul megparancsolta, hogy a turbánt fejükre szegezzék; aztán karóba húzta mind, s ahogy Hamsa pasát húzta karóba, ezt kiabálták:

„Neked, pasa, a legmagasabb karó jár!”

Ahogy pedig meg Katabolinoszt, a görögöt húzták karóba, ezt kiabálták:

„Neked, hitehagyó, satnya karó jár!”

Ahogy török katonát húztak karóba, ezt kiabálták:

„Neked, pogány, szálkás karó jár!”

Targoviste – Vlad Drakul fejedelem városa – körül – halott erdő nőtt; Hódító Mohamed szultán százezer emberrel indult ellene; mikor a Dunát elhagyták – az erdőt ahogy meglátták – elborzadtak. Vlad Drakul fejedelem pedig – a Kiskan Gligorral és más néhány hű társával – álruhába, janicsárnak öltözött; belopakadott éjjel a török táborba; beledőfte kardját Hódító Mohamed szultánba. Fölvisített a szultán, ahogy életét vették – de nem a szultán volt az, hanem egy vezír, mert Vlad Drakul fejedelem elvettette a sátrat – akár karácsonyi malac az, úgy visített; azt hitték a törökök, hogy megtámadták őket; egymást ölték meg maguk. Ott lelte halálát a Kiskan Gligor is.

Hozzá-vigyé

Gúnyneve volt ez a hozzá-vigyé, fiatalságában kapta a felesége miatt; rajta is maradt.

A gúnynevét pedig így kapta:

Férjnek s feleségnek volt egy lánya, s mivelhogy más gyerekük nem volt, hát igen kényeztették. Nem nyúlt az semmihez; nem mosott, nem főzött, kenyeret nem süttött; álló nap a csergén ült csak a tűz mellett, ha melege volt már, csak kiáltott: „Vigyééé!”, és odébbtrakták a tűztől, amikor meg fázott, csak kiáltott: „Hozzáá!”, s közelebb

rakták a tűzhöz; eladósorba jutott a lány. Kérte ez is, ám ahogy ezt hallotta, állt is tovább; kérte az is, ám ahogy ezt hallotta, állt is tovább; Hozzá-vigyé is jött, ahogy ezt hallotta, így szólt:

„Hozzá, vigyé mindene meglesz! Add nekem a lányod, napám! Add nekem a lányod, ipám!”

Odaadták a lányt, elvitte a falujába; letette a csergére.

Lobbant a tűz a tűzhelyen; lobogtak igen a lángok, kiáltja a menyecske:

„Vigyééé!”
 Ő meg kiment, magot szórt a csibéknek.
 Láta a menyecske, hogy így megég, hát odább húzódott maga.
 Máskor messzebb tette a tűztől; a tűz pedig gyengült; kiáltja:
 „Hozzááá!”
 Ő meg kiment, szénát adott a jószágnak.
 Láta a menyecske, hogy így megfagy, hát közelebb húzódott maga.
 Kitavasodott; Hozzá-vigyé indult szántani; és ahogy indult, meghagyta a csergének:
 „Hozz ki nekem, cserge, ebédet a mezőre!”
 Jött haza este nagy éhesen; kifogta az ökröket; bement a házba az ösztökével.
 „Mért hogytál engem, cserge, éhen!”
 És ahogy a csergét a menyecske hátára dobta, püföli ám az ösztökével, hogy püföli!
 És a menyecske:
 „Ujjajaj, uracskám, a csergét vered, nekem fáj!”
 Mire ő:
 „Tűrjél, asszonykám, csak megtaníttuk, hogy szót fogadjon!”
 Indult másnap reggel megint szántani, és ahogy indult, újra meghagyta:
 „Hozz ki nekem, cserge, ebédet a mezőre!”
 Hágott a nap mind följebb, közelgett dél, a menyecske meg nekiállt pörkeledni:
 „Kenyeret sem dagasztottál, ebédet se főztél! Nem láttad, tegnap is mi történt? Elporolnak ma is minket!”
 Nem szólt egy kukkot se a cserge, jött haza Hozzá-vigyé; bement a házba az ösztökével:
 „Megint engem, cserge, éhen hagyta!”
 És a menyecske:
 „Mondtam én, uracskám, neki, de sehogy sem fogadott szót!”
 Mire ő:
 „Megtanítottam én, asszonykám, meg én!”
 És rádobta a csergét a menyecske hátára megint, s páholta, ütötte.
 Harmadik nap reggel indult újra szántani, és ahogy indult, megint meghagyta:

„Hozz ki nekem, cserge, ebédet a mezőre!”
 Hágott a nap mind följebb, közelgett dél, a menyecske így szólt:
 „Tudni se akarsz te, cserge, már látom!”
 Felállt; süttött, főzött, virágot tűzött a hajába; kiment a mezőre.
 Így püfölte Hozzá-vigyé a csergét, míg a menyecskét minden asszonyi dologra meg nem tanította. Eltelt némi idő; jött az anyja, hogy megnézzé; no né! lánya a házat maga ellátja. El is látja, nevet is hozzá, mondja is neki:
 „Nincs, anyácskám, hozzá, nincsen vigyé! A csergétől van minden! Mi verést ki nem állt a szerencsétlenje, míg az asszonyi dolgokat meg nem tanultam!”
 És az anyja:
 „A bitang kutyáját! Akkor bezzeg: hozzá-vigyé, mindene meglesz, add nekem a lányod, napám! Na csak jöjjön haza!”
 Ballag haza estefelé Hozzá-vigyé a szántásból; szökken fel a menyecske, hogy elébe szaladna; és az anyja:
 „Maga is bebotlik ide az, lányom, a bitang kutyája!”
 Hallgatott rá a menyecske; Hozzá-vigyé kifogta az ökröket; jött be a házba az ösztökével:
 „Mért nem jössz, te cserge, elébem!”
 És a napa:
 „Hohó, megállj, te bitang kutya, a szavát meg ki állja!”
 Mire ő:
 „Hozd ide, asszonykám, a kötőféket!”
 Hozta a menyecske a kötőféket. Hozzá-vigyé rádobta a napa fejére; bekötötte a jászolhoz, elévetett egy nyaláb szalmát, a csergének meg azt mondta:
 „Ilyen beszédért, cserge, ilyen vacsora!”
 Megijedt a napa; megette a szalmát, uzsgyi haza!
 Eltelt némi idő, jött az apja, hogy megnézzé a lányát; ballag haza estefelé Hozzá-vigyé a szántásból; szökken föl a menyecske, hogy elébe szaladna; mire az apja:
 „Menjél, lányom, messzebb elébe, mint ahogy szoktál!”
 Beért az udvarba Hozzá-vigyé; kifogta az ökröket, egész este ettek, ittak; és az ipa:
 „Mért nem jössz, vejem, mihozzánk lakni!”
 Ő pedig már hallott Petarról s a csapatáról.

A Pattantyús Raso

Kovácsnak volt fia a Kovács Raso, s kovácsnak unokája, s kovácsnak dédunokája; ahogy Petarról hallott, beállt hozzája; és ahogy Petar a pogány ellen beszélt, a Kovács Raso azt mondta neki:

„Ejsze, te Petar, ha pattantyúnk volna, csak beledugjuk a pogányt, azt bum! kilőjük, Anadóliáig röpülne egészen!”

És ahogy Petar a hitehagyó ellen beszélt, a Kovács Raso azt mondta neki:

„Ejsze, te Petar, ha pattantyúnk volna, csak beledugjuk a hitehagyót, azt bum! kilőjük: elröpítjük Anadóliába a pogányhoz!”

És ahogy Petar a csorbadzsi ellen beszélt, a Kovács Raso azt mondta neki:

„Ejsze, te Petar, ha pattantyúnk volna, csak beledugjuk a csorbadzsit, azt bum! kilőjük: odapottyanna a pogányhoz s a hitehagyóhoz!”

Így lett a Kovács Rasóból Pattantyús Raso.

Petar vértanú halála után a Pattantyús Raso elment Jagello Ulászló király, Hunyadi János és Julian Cesarini bíboros seregébe; találkozott az Árva Delcsóval, de útjuk elvált; Pattantyús Raso egy magyarhoz szegődött, neve szerint Urbán, mester pattantyús volt. Tíz évig jártak országról országra, királytól királyig; óriási ágyút kínáltak, hogy csinálnának; ketten együtt is alig érték át a csövét; a királyok azonban kinevették, s elkergették őket. Elmentek Konstantinápolyba is; Konsztantin Palaiologosz császár – ő is – csak nevetett és elkergette őket; elmentek akkor a törökökhöz. Az új szultán pedig, Mohamed el Fatih – a Hódító – elhatározta, hogy meghódítja a világot; és Konstantinápolyt kezdte; ő nem kergette el őket. Igen erősen készült Hódító Mohamed ezután; „Az emberek, kik szolgáltra katonáknak jegyezve voltak, jöttek, gyültek – írta Dukasz, a krónikás. – S kik magukat föl sem írták, s tíz és

tfizezreket számláltak ők, róluk még ki szólhat? Kik a városról hallottak, mind siettek, egyedül a kisgyermek nem siettek, kik járni se tudtak, s az öregek még, kik már sietni nem tudtak." Északon rabok várakat építettek, s a világtól a várost elszakították; Gallipoliban Juszup Baltaoglu admirális – Joszif Baltov, a bolgár – háromszázötven hajójából flottát parancsnokolt; Urban, a magyar ágyút öntött, mit „hatvan pár bika s vagy kétezer ember mozdított” – írta

Laonikosz Khalkokondülész, a krónikás. Csöve három lábnyi széles, hatszázötven kiló követ röpített; és ahogy a csata kezdetét vette, az ágyú szétpukkadt, s Urbánt, a magyart leterítette, le a Pattantyús Rasót s minden segítőjét, szörnyet haltak helyben. Így pusztult el a Pattantyús Raso. Ők voltak Petar tíz tanítványa.

Szondi György fordítása

SZONDI GYÖRGY

Georgi Markovszki

A népdalokban mennyi az ismétlés? A Bibliában, a baladákban, az élőbeszédben? Georgi Markovszki arany-metszéses tudatossággal (de beretvaélen) ismétel. Szövegrészeket. Többször. Az epitheton mondatok azonban eredetien elmondott, végiggondolt történeteket, okfejtéseket ölelnek körül. Noha tömbökben való, bekezdéseket is változatlan görgető mesélés a mű egészében figyelhető meg igazán, s itt csak regényrészt tehet közzé a folyóirat, ezzel „kell” kezdenem a bolgár író bemutatását, mert Markovszki szembetűnő jellegzetessége, erőssége ez az építkezés.

Az Író és a Halál (1985) című nagy összegező s mondjuk: kísérletező regényében e sokszorosság, a belső leírás-elemek mint ősepiikai kellékek uralkodó hármasságban, a fejezetezés ötös tagolásában alkotnak kimódoltan szigorú szabályosságot. Markovszki ebben a regényében az alkotás folyamatának titkait, értelmét, az alkotó ember sorsát, etikai tartását, vívódásait, szabadságát és kötelességét fogalmazza meg (járja körül az olvasót is meghíva és beavatva) több helyütt öngúnyoló, alapvetően azonban vallomások hittel. Szokatlan egység ez a könyv is: sok stíluselem, formai megoldás (parabola, pátosz, ironia, álom, mese, interjú, hitvita, fohász, interziabetétek stb.) ötvözete – mégsem esik széjjel. S nem is csupán a szerkezet tartja össze, hanem a gondolatlatisztaság, a logikus kifejtés fegyelme. A regénykísérlet gyönyörű nyelven hömpölyög: modern megoldások szinte archaikus lüktetésű népi szöfűzéssel, ritmikus prózában.

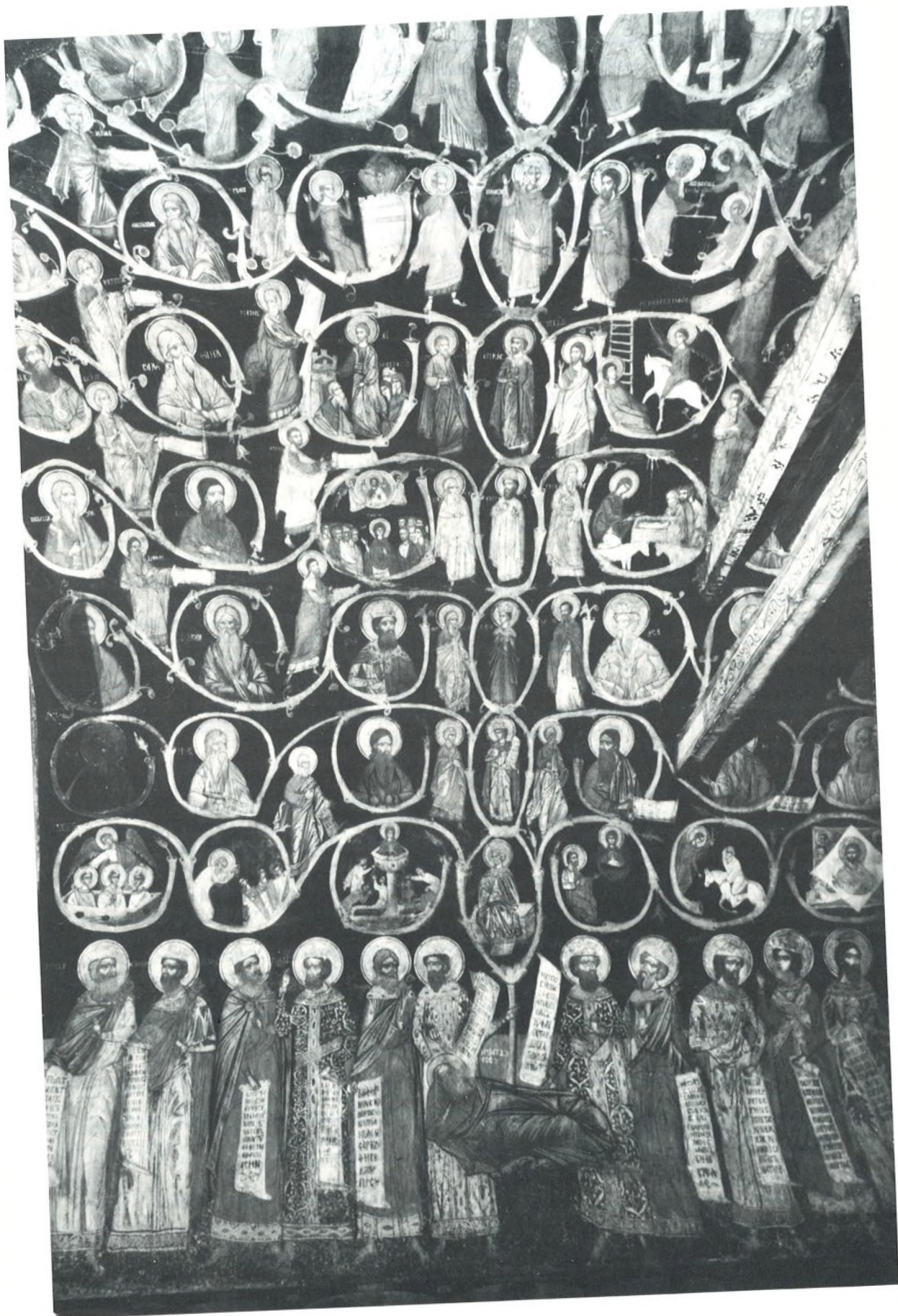
Az 1941-ben Vaszilovci faluban született író a hatvanas évek végén jelentkező jelentős bolgár prózaíró raj meghatározó egyénisége. Három novellája olvasható még magyarul a Huncut Petar más fejezetei mellett. Itt remek novellásköteiről, vallomások bolgár író-arcépcsarnokáról, Falusi

kalendárium című folklorisztikus gyermekkönyvéről is beszélni kellene.

Ez utóbbi – kicsit tematikában – már átvezet ahhoz az alapregényéhez, a Huncut Petarhoz, amely magyar kiadásra kész, s amelyből ízelítővel szolgálunk. Huncut Petar a bolgár Krisztus, születése egybeesik a török rabság kezdetével. A krónikás egy szegény korabeli pap, kinek „ennyi jutott”, hogy megörökítse Petar életét és cselekedeteit, halhatatlanságának (elő)történetét. A bolgarságot hősenek örök példája tartja életben, s menti át majd a sötét századokon. Részben a regény ideje, részben a korabeli szerzetes szerepeltetése, részben az így diktált nyelv Emilijan Sztanev szellemi örökségét jelzi.

Petar keresztapja az a Todor bíró (hallhassuk ki: Todor Zsivkov), ki később török hitre térvén fő üldözője, majd elveszejtője, keresztrefeszítője lesz. Tanítványai megannyi létező vagy kitalált, de a bolgár történelemre s a bolgarságra jellemző típusok-egyénségek. Jézus-Petarra legendás-népmesei csodái, csínyei után, tudjuk, halál vár. A tanítványok azonban földi rabbá alacsonyodva vagy hősként hullva el folytatják életüket. Nem egy közülük a magyar, a román, az albán (a balkáni) történelem haditetteinek cselekvő része lesz. A tényekben roppant gazdag és pontosan leírt történelmi eseményeket szárazon, puritánul adagolja háttérként a szerző. A szereplők között ott találjuk a bibliai mondanakör más kitüntetettjeit is, kik éppen a Jézus-történet vonalán-fonalán válnak szemünk láttára a bolgár népköltészet ismert alakjaivá.

Az élőszóbeli elbeszélés ismétlődő jellegét imitáló, ugyanakkor balladisztikus stílus népdalokkal, nyelvtörökkel, népi hiedelmek, szokások leírásával sokasított archaizáló, istentiszteleti és bibliai szövegeket, de vulgáris szavakat is használó mívelt nyelven hímes.

Arbanaszi: „Izsák fája”, freskórészlet a „Krisztus születése” templomban

SZTEFAN GECSEV

Versek

Tavaszi

...És minden virág életre kelt
a húsvéti tojások színeivel.

Rubin

Ne viseljétek.
Vén fadobozba tegyétek,
s hagyatkozzatok úgy, hogy vele temessenek el.
Mikor a pokol felé indultok, szükségetek
lesz rá az úton:
az ördög is egy rubinon nyerte meg
Fausttól, az öreg, bölcs alkímistától
az édes halál egyetlenegy
pillanatát.

Ezüstimádó

Szeretem az arany s ezüst érmecskéket,
amiket nyaranta gurigat a Nap
az elhagyott erdőcskében.

Kiűzetés a paradicsomból

A felhő arany tenyere a föld felé taszított.
Zuhanvást zuhantam, míg végül
egy zöld tisztáson találtam magam.

Boldog voltam? Vagy boldogtalan?

S akkor a sóska
fejemet megkoszorúzta
minden beteljesületlen reményével
vadaknak és virágoknak.

Opál

Ne érintsétek az opált.
Csak gyönyörködve tiszteljétek:
könnycsepp az,
amit az angyal ejtett,
amikor rádöbrent,
hogymegyet sem követett el
az oly gyönyörű
halálos bűnök közül.

Visszatérés

Megúntam várni oly sok évszázadon át,
akár a türelmes korallak.

Most megyek, míg találok
egy kilombosodott tönköt,
hogymeg tudjak valami előtt meghajolni.

X X X

Meghalni a domboldalra dőltem.

A Nap: a pap, talpig aranyban
kínál fel fényes úrvacsorát:
az eget — kéken szikrázó bort,
s darabka nyári felhőt — ostyát.

Köröttem pedig rovarok kórusa
zümmög örömteli gyászistentiszteletet.
és a fű, ami elborít lassan,
illatos, zöld, eleven szemfedő.

Imádság

Uram, ha méltóztat te-kegyelmed
újfajta parancsolatokat sugallni lelkemnek,
hogy szétkürtöljem őket a nagyvilágban,
akkor Cirill-betűkkel ródd fel
a kőtáblákra,
hogy maradéktalanul megérthessem.

Arckép

Paul Gauguinnek

Arca vetekszik a kankalin színével.
Szeme vöröslik, mint az ősz.
A haja zöldes, akár a holdfény.
Száján a tenger kék virága időz.
Mosolya fehér, akár a jég.

Így jelent meg előtted a Halál:
Szörnyűséges. Csábos. Egyedülvaló.

Kiss Benedek fordításai

A nagy szerelem

Ha a Nap s Hold, az örök szerelmesek,
vágyják egy nap találkozásuk,
ki világít nekik?

Cím nélkül

Magányos medence holt vízzel tele
benne két száraz falevél
általuk alszik az idő.

Úrutazó

A hold kerék-kerek,
Mért nincs két hold
hogy átváltozzék biciklivé
s ezen utaznék messze, oda,
ahol csak egyetlen magányos hold van?

Titok

Ember száll holdsugáron
Elhagyja lenn az alvó kisvárost
és kedvesen köszönt egy öreg kéményt.
Élvezettel füstszagot szív
és meghal.

Weöres Sándor fordításai

A bolgár kolostorok

Templom, menedék, szellemi központ

A kereszténység hivatalos államvallásként történt bevezetése 865-ben, a szláv írásbeliség megteremtése, valamint Cirill és Metód tanítványainak Bulgáriába érkezése és kedvező fogadtatásuk I. Borisz fejedelem udvarában – előmozdította a bolgár nép végleges kialakulását.

A korábbtól eltérő világkép, erkölcs, szertartás- és jogrend épül ki, jelentős változások következnek be az egyéni és a közösségi életben. A társadalom eme új szellemi életének kialakításában jelentős szerepük van a kolostoroknak, amelyek feltehetően már a kereszténység hivatalos felvétele előtt megjelentek a bolgár földeken. Ezek a létesítmények voltak a keresztény hit, az egyházi és az állami képzés központjai, az irodalom és a művelődés fellelegvái.

Hatalmas kolostoregyüttesek jöttek létre az első bolgár királyság fővárosainak, Pliszkanak és Preszlávnak a közelében, ahol Cirill és Metód tanítványai folytathatták irodalmi munkásságukat. A legelső főváros, Pliszka közelében ma is láthatók a hatalmas, oszloppal teli bazilika romjai.

A bolgár uralkodó osztály több tagja vonult kolostorba. I. Borisz példáját követte testvére, unokaöccse és legkisebb fia, a későbbi cár, Szimeon is, akinek uralkodásakor élte „aranykorát” a középkori bolgár kultúra. Ebben az időszakban alkot Kliment Ohridszki, Joan Ekzarh, Csernorizec Hrabar, Konsztantin Preszlavszki és sokan mások, akik lerakják a szláv irodalom alapját.

Több más kolostort is alapítanak ebben a korban. Közülük a legismertebb a rilai, melyet a X. században létesített a később szentként tisztelt Ivan Rilszki, vagyis Rilai Szent János. Sok bolgár szerzetes élt az Athosz-hegyi kolostorokban.

A bizánci uralom (1018–1185) idején számos bolgár kolostor elpusztult vagy a görögök kezére került, de voltak olyanok is, amelyek megőrizték önállóságukat, s ezekben tovább éltek a bolgár vallási és kulturális hagyományok.

A bolgár cárság visszaállítása (1185) után ismét kedvezőek a feltételek az egységes bolgár szellemi élet folytatásához. Veliko Tirnovóban, az új fővárosban és környékén, de mindenütt a bolgár földeken pompás templomok és kolostorok épülnek, amelyekben különösen a XIV. században magas színvonalú szellemi élet zajlik. Egész kolostoregyüt-

tesek alakulnak ki, mint például a főváros, Veliko Tirnovo környékén a kapinovói, a plakovói, a Preobrazsenszki, a kilifarevói, a petriarsevói Szent Háromság és más kolostorok csoportja. Elsősorban ezeken a helyeken jön létre az úgynevezett tirnovói irodalmi iskola, amelyhez olyan jeles akotók neve kapcsolódik, mint Evtimij, aki Bulgária utolsó pátriárkája volt a török hódítást megelőzően, vagy Grigorij Camblak, Konsztantin Konsztenecski és más írók; a kolostori templomok freskói a középkori bolgár monumentális festészet legjelesebb alkotásai közé tartoznak. Szófia környékén alakul ki a kolostorok másik, 14 tagú csoportja – a dragalevci, az ilienci, a kremikovci, a kokaljanei és mások, az úgynevezett Szófia-környéki Athosz-hegy. A Sztara Platinina-(Balkán-)hegységben találjuk az etropolei, a batosevói, a glozenseni, a csiproveci kolostort és a kevésbé ismert kolostorok sokaságát. A XIV. század során kerül sor a rilai, a bacskovói és a zemeni kolostorok helyreállítására és felújítására is.

A török hódoltság (1396) következtében a cári udvarban és a bojárok birtokain felhalmozódott irodalmi kincsek elpusztultak, a bolgár állam és egyház önállósága megszűnt, a kolostorok nagy többségét lerombolták, kifosztották. A hegyek mélyén rejtőző több kolostor mégis elkerüli az első oszmán támadásokat, és érintetlenül megőrzi a régi kéziratokat, könyveket, ikonokat, egyházi ruhákat és kegytárgyakat. Ezekben a kolostorokban szerzetesek régi egyházi könyveket másolnak, új gyűjteményeket állítanak össze, szentek, s közöttük bolgár szentek életrajzát írják. A nép gondoskodik a kolostorokról, amelyek a nemzeti újjászületés idején, a XVIII–XIX. században újra jelentőssé válnak, mint a nemzeti tudat és a kultúra központjai (bolgár nyelven végzik az istentiszteletet, iskolák működnek). Több kolostor, így például a trojáni, a preobrazsenszki, a drjanovói a törökök elleni nemzeti-felszabadító küzdelmekben is aktív szerepet vállal.

Ezek a létesítmények nem csupán a szerzetesek lakóhelyei, imaházak, hanem a bolgár kultúra és művészet kivételes emlékei, kincstárai.

Lengyel Károly fordítása

(Szabóky Zsolt fotóművész felvételei néhány bolgár kolostort és templomot mutatnak be.)

Rozsni kolostor: udvarrészlet

Hívón is hitetlenül

A vallási tudat szerepe a mai bolgár közgondolkodásban

Négy értelmiségi arról tanakodott Szófiában, hogy mi ma a bolgár ember legnagyobb baja. Nem is annyira a *mire*, mint inkább a *miértre* tették a hangsúlyt, mivel előre tisztázták, hogy arról fognak beszélgetni: hogyan áll napjaink bolgárja a vallással, a hittel. E döntőnek minősített társadalomlélektani jelenség tünetei a közös okfejtés során gondolatébresztő, de jobbára sommás kóriszával és a „gyógyulásra” tett javaslatokkal váltakoznak. A diskurzus résztvevői mintha két pólus között hanyódnának: a hit elismertetésének, a vallás rehabilitálásának vágya minduntalan olyan – saját maguk által felhozott – történelmi tényekkel ütközik, amelyek megvilágítják, hogy ez az eszményrendszer miért szenvedett oly sokszor hajótörést a bolgár história folyamán, s miért érik csapások napjainkban is.

Erről tündöklik tehát a *Hiljada Dni* (Ezer Nap) című hetilap szerkesztőségében négy neves humánértelmiségi: *Sztefan Canev* költő és drámaíró, *Tonco Zsecsev* irodalom- és művelődéstörténész, *Romeo Popiliev* esszéista és a redakciót képviselő *Jurij Dacsev*.

Hogyan lehet – indítja el a kérdések lavináját a házigazda –, hogy az a bolgár ember, aki a megszállás, az idegen iga fél évezrede alatt tiszteletre méltó tulajdonságokról tett tanúságot, most, amikor rávirradt a szabadság, sok tiszító jellemvonást árul el? Mivel magyarázható, hogy az immár korlátlanul végezhető lelkigyakorlatokon, a templomokban a bensőséges áhítat helyett gyakorta a fanatikus magamutogatás uralkodik?

De menjünk csak sorjában. Mihez képest esett vissza a bolgár ember lelki kultúrája, s miért a vallásos hitet tekintik a beszélgetők a legfontosabb világnézeti fogódzónak?

Nos, hogy visszatekintő módszerrel haladjunk, már az előző, az 1944 szeptembere utáni történelmi korszakban több tényező indítja el a lélek erózióját. A megszokott körülmények közül, a földjéről – közvetlen vagy közvetett kényszerrel – kimozdított százezrek otthontalanná, szárnyaszegetté váltak, ugyanakkor a személyes üdvözülés eszméjétől megfosztott jövőkép más tényezőkkel együtt tovább mélyítette a bolgár mentalitás régi csapdáját, a nihilizmust. A családból, a magángazdaság és az otthon kohéziójából kiszakított állampolgár egyszeriben a totalitárius viszonyok között találja magát, és elveszti a talajt a lába alól. (Míg a nyugati társadalmakban az első világháború után az emberek a csoportban kezdik keresni az értékeket, a bolgárok változtatlanul a fészekhez orientálódnak, így különösen megrendíti őket, amikor kitépik közegükből.)

Mivel a körülmények ilyen alakulását szentesítő ideológia lejáratta magát, a jelenlegi fő princípiumok, a piacgazdaság,

a demokrácia, a siker pedig részint még túl törékenyek, részint meg csak eszközök, s nem pályázhattak az uralkodó lételev rangjára –, a hagyományos keresztény értékekben kellene megkapaszkodni. Ezen az úton azonban fölöttébb sok a zökkenő, mind a tömegek, mind az egyház oldaláról.

Működik a már jelzett véglelesség, a letaszítás és a felmagasztosítás pogány reflexe.

Az ájtatos mohóságot nem indokolja, hogy „eddig semmit sem lehetett”, hiszen a zsvikovi időkben sem ráncigálták ki a templomból azt, aki odakíváncozott, s volt mersze elmenni. „A mai istenhívő tömegek engem nem győznek meg arról, hogy vallásosak. Ez valamiféle divat” – mondja Sztefan Canev. „Az egyház iránti bizalmat beárnyékolja a vallásos és polgári rituálék mértéktelen összekeveredése és egyes lelkipásztorok politikai szenvedélyessége – véli Jurij Dacsev. Majd hozzáteszi: Mintha a teátrális pátosz, a hisztérikus templomozás arra szolgálna, hogy elnyomja kétségeinket a kereszténységhez való tartozásunkat illetően.”

Bizony, ez az odatartozás fölöttébb ellentmondásos – derül ki a továbbiakból.

Az eszmecsere résztvevői úgy látják, hogy a szóban forgó bajok gyökerét nem lehet pusztán a kommunista rendszer ateista gyakorlatában keresni, korábbra nyúlik vissza. Elég, ha csak a török uralomnak véget vető 1878-as esztendőig, a felszabadulás történelmi határkövéig kanyarodunk hátra. Látható, hogy azok az intézmények, amelyek más, szervesen fejlődő társadalmak pillérei voltak – az uralkodó, a nemzetgyűlés, a bíróságok, a kormány – mennyire nélkülözték azt a vallási eredetű töltést, amely egyéb égtájakon egyfajta szakrális képzeteket társító tekintéllyel ruházta fel ezeket a instansiákat. Az intézmények rangjának hanyatlása napjainkban még nagyobb erővel folytatódik.

S vajon véletlen-e, hogy még távolabbi korokban tallózva a népköltészet és a szépirodalom oly sok alkotása szól gunyorosan pópákról és püspökökről?

Az első nagy feszültségnyomatékok a kezdet kezdeté gerjeszti. Tonco Zsecsev tompítja azokat a „túlzó” beállítástokat, amelyek „a kereszténység földjeinken való elterjedésére vonatkoznak az I. Borisz fejedelem megkeresztelkedése előtti időkben”, Romeo Popiliev már illuziótlanul rámutat, hogy „államunk akkor főleg a protobolgárookra támaszkodott, akik nyilvánvalóan nem akarták feladni identitásukat, s összeolvadni egyéb tömegekkel”. Sztefan Canev viszont nyersebben fogalmaz: „A kereszténységet sehol nem vezették be olyan kegyetlenül, mint Bulgáriában. Egyedül a

konkvisztádorok mexikói vérengzése emlékeztet erre. Az ottani térítők azonban külföldiekként erőszakolták saját vallásukat más népekre. De hány bolgár bojár nemzetséget irtott ki Borisz!”

Az erőszaknak ez a véres lavínája ellenállást szült: igen korán kialakult az egyházat megosztó bogumilizmus (Zsecsev szerint keresztény szektás dogmatizmus), és fanatizmus feszíti a pravoszláv remetemozgalmat is.

Van honnan meríteniük tehát a majdani dogmatikusoknak, („nem tudok olyan országról, ahol a szocialista eszmék a lehető legdogmatikusabb felfogásban terjedtek volna el, mint minálunk” – Zsecsev), de ez a pszichológiai beállítottság ma is veszélyt jelent. Olyan politikai perekét például, amelyekben a modern büntetőjog alaptételét visszajára fordítva mindaddig bűnös valaki, amíg az ellenkezőjét nem bizonyította.

És mi a helyzet napjainkban magával az egyházzal? Milyen a viszonya a hívőkkel? Mennyire befolyásolja ezt a viszonyt az intézmények iránti tisztelet már említett hiánya?

Jurij Dacsev szerint az egyház lejárására évtizedekig tett kísérletek nem tudták úgy megcsorbítani az egyház tekintélyét, mint az utóbbi időben nyilvánosságra kerülő belső konfliktusai. Romeo Popiliev úgy véli, hogy a pravoszláv egyház nem volt képes arra, hogy olyan mértékben

megnyerje a lakosságot, mint a nyugati klérus, ezért is kisebb a hatalma.” A pravoszláv egyház csinovnyik egyház maradt, s ma is nagymértékben függ az államtól.”

Ez azonban nem változtat azon, hogy a keleti kereszténységnek jelentős értékei is vannak, például Dosztojevszkij, Szolovjov, Bergyajev, Rozanov, s doktrínájának egyes vonásai miatt a vallások közötti híd szerepét tölthetné be. „A pravoszlavizmus misztikus, de racionális is.”

Mi hát a teendő ma, amikor hitetlen hívők tömege jár tévúton? Igaza lenne Toncso Zsecsevnek, hogy „valószínűleg egy egész felépítményt kell létrehozni, ami bizonyos értelemben a kőtáblára vésett igazságok, az értékek, az erények őrzője lenne?” S a bolgár kultúrának valóban elsősorban nem fejlődésre, hanem alkotó szellemű konzervativizmusra van szüksége? Ebben a hasonló hullámhosszra hangolt beszélgetőtársak sem értenek maradéktalanul egyet.

Abban azonban, úgy tetszik, igen, hogy a vakhitek, a pogány bálványteremtés, az etikátlanság talaján sarjadó fetisizmus után és helyett igazi eszményekre van szükség. Hogy az űr, a tátongó semmi ne nyelje el az embert. Mint Kirillovot Dosztojevszkij Démonok című regényében, vagy Canev most készülő darabjában a Csavargó Matejt, aki miután hosszú gyötrődés után elhiszi, hogy nincs Isten, belehal.

Preobrazsenszki kolostor:
"Krisztus színeváltozása"
főtemplom

Wings of Changes

AIRBUS 320

BOEING 767

BALKAN
BULGARIAN AIRLINES

***Sky yourself in
Comfort !***

*ИСКАТЕ ЛИ ДА ПРЕКАРАТЕ НЯКОЛКО ПРИЯТНИ ДНИ В
БУДАПЕЩА, ОБКРЪЖЕНИ ОТ ТРАДИЦИОННОТО
БЪЛГАРСКО ГОСТОПРИЕМСТВО?*

ХОТЕЛ «РИЛА»

тел.: 1-141-621, факс: 1-335-184

РЕСТОРАНТ «ЦАРЕВЕЦ»

тел.: 1-331-797

1097 Будапеща, IX, ул. «Вагохид» 62
са на вашите услуги!

В хотел «Рила» ще спите спокойно, на тишина и главно - евтино!
В ресторант «Царевец» ще Ви сервират вкусни български и унгарски ястия на достъпна
цена!

В хотел «Рила» ще се чувствате приятно, удобно и сигурно!

В ресторант «Царевец» ще Ви обслужат бързо, внимателно и културно!

Хотел «Рила» има 26 стаи с по 2 и 3 легла с баня.

Ресторант «Царевец» има три зали обзаведени в български национален стил.

Комплексът «Рила - Царевец» предоставя възможност да организирате срещи,
семинари, сватбени тържества и др., тъй като разполага с театрален салон с 500 места
и зала за конференции с 50 места.

Предлагаме пансионни и екскурзоводски услуги и богата българска библиотека.
Комплексът «Рила - Царевец» се намира в близост до пътя за летището и на 5 мин. от
спирка на метрото.

Има възможност за паркиране на коли и автобуси.

*ХОТЕЛ «РИЛА» И РЕСТОРАНТ «ЦАРЕВЕЦ»
ВИ ОЧАКВАТ!*

Bolgár vendégszeretet Budapesten

Rila Panzió

A repülőtérrel a centrumba vezető úthoz közel,
néhány percre a Nagyvárad téri metróállomástól,
csendes környezetben fogadja vendégeit a

Rila Panzió

Autó- és buszparkolási lehetőség
Huszonhat szobás szállónk két- és háromágyas, fürdőszobás elhelyezést kínál
Konferenciák, bentlakásos tanfolyamok rendezése

Címünk: Budapest IX. ker., Vágóhíd utca 62.

Rila Panzió

Telefon: 114-1621, fax: 133-5148

Carevec étterem

Bolgár és magyar ételkülönlegességek
Telefon: 133-1797